

Elämäntarinoiden esille nostaminen ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen sosiaalisessa kuntoutuksessa

Marika Aalto

”Toistuvasti se, että niinku tuntuu, ettei pysty vaikuttamaan mihinkään, niin se aiheuttaa sellaista toivottomuutta”

2023 Laurea

**Elämäntarinoiden esille nostaminen ja
vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen
sosiaalisessa kuntoutuksessa**

**”Toistuvasti se, että niinku tuntuu, ettei pysty vaikuttamaan mihinkään,
niin se aiheuttaa sellaista toivottomuutta”**

Marika Aalto
Voimavaraistavien työtapojen
johtaminen ja kehittäminen
sosiaali- ja terveysalalla
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2023

Voimavaraistavien työtapojen johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalalla

Sosionomi (ylempi AMK)

Marika Aalto

Elämäntarinoiden esille nostaminen ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen sosiaalisessa kuntoutuksessa

Vuosi

2023

Sivumäärä

87

Tässä tutkimuksellisessa, mutta sovelletusti kokeilevassa kehittämistyössä tavoiteltiin asiakkaiden ja koulutettujen kokemusasiantuntijoiden osallistumisen- ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa ja sen rajapinnoilla. Tarkoituksena oli luoda alustava rakenne kehittäjäkumppanuudelle sosiaaliseen kuntoutukseen Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelle. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tutkimuskysymyksiksi nousivat kehittämisryhmän näkemykset voimavaraistavasta ja valtaistavasta osallistumisesta ja vaikuttamisesta sekä kokemusasiantuntijuuden ja vertaistuen mahdollistamisesta entistä vahvemmin palvelussa ammatillisen tuen rinnalla. Lisäksi haluttiin selvittää elämäntarinallisen työskentelyn mahdollisuuksia toipumisen tukena erilaisissa osallistumisen ja vaikuttamisen prosesseissa.

Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä varten perustettiin yhteiskehittäjäryhmä, turvallisen ja eettisesti kestävä rakenteen luomiseksi. Asiantuntijuutta jaettiin ryhmässä kehittäjäasiakkaiden, koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja moniammatillisen tiimin kesken. Voimavaraistava ja kokeileva yhteiskehittäminen toimi prosessissa lähestymistapana sekä keskeisenä menetelmänä. Ohjaavana viitekehyksenä toimi valtaistava sosiaalinen asianajo. Pilottiryhmässä ideoitiin uudenlaisia osallistumisen- ja vaikuttamisen väyliä sosiaaliseen kuntoutukseen ja palvelun rajapinnoille toipumista tukemaan. Osallistuminen kehittäjäryhmään oli vapaaehtoista ja sitä mahdollistettiin ryhmäläisten omista voimavaroista ja vahvuuksista käsin.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan pohjalta keskeisiksi tuloksiksi muodostui alustava rakenne tulevaisuuden yhteiskehittäjäryhmälle, tulkinta merkityksellisyyden kokemuksia tuottavasta polusta sekä voimavaraistavassa yksilö- ja ryhmämuotoisessa työskentelyssä hyödynnettäviä karttoja. Kehittämisprosessin varrella syntyi kokemusasiantuntijayhteistyön ja vertaisuuden vahvistamiseen liittyen konkreettisia toimintatapoja kokeiltavaksi käytännön työssä. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelulähetteeseen lisättiin kohta, jossa kysytään halukkuutta tavata kokemusasiantuntijaa. Kokeiluluonteisesti laitettiin aluilleen myös kuukausittaiset teemoitetut kokemustarinat verkon välityksellä. Elämäntarinoiden esille nostaminen ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen korostuivat tärkeinä elementteinä toipumisen tukena.

Kehittämistoiminta kokemuksineen ja vaikutuksineen olivat osana tätä tutkimuksellista kehittämistoimintaa ja sen arviointia. Yhteiskehittäjäryhmään osallistuminen jo itsessään oli ryhmän osallistujien mukaan merkityksellistä ja avasi väylän vaikuttamiseen. Ryhmään osallistuminen loi toivoa, vähensi stigmaa, kehitti työelämätaitoja ja vahvisti itsemyötätuntoa. Ryhmään osallistuminen kirkasti käsitystä omasta arvokkuudesta ja siitä, että itsellä on arvokasta annettavaa yhteiseen hyvään. Tulokset kokonaisuudessaan arvioitiin työelämälle erittäin hyödyllisiksi.

Jatkotutkimus- ja kehittämis ehdotuksena olisi tärkeää selvittää, millaisia merkityksiä ammatillisille, koulutetuille kokemusasiantuntijoille ja kehittäjäasiakkaille syntyy yhteiskehittämisestä sosiaali- ja terveysalalla. Tärkeää olisi myös selvittää millaista tukea ammatilliset siihen tarvitsevat. Hyödyllistä olisi myös tuoda esille havaintoja voimavaraistavan ja kokeilevan yhteiskehittämisen käytöstä menetelmällisenä ratkaisuna. Vahvistuvan kehittäjäkumppanuuden synnyttämän valtaistumisen kokemuksien kautta voitaisiin arvioida valtaistumisen vaikuttavuutta.

Asiasanat: sosiaalinen kuntoutus, valtaistava sosiaalinen asianajo, kokemusasiantuntijuus, vertaisuus, kehittäjäkumppanuus, vaikuttaminen

Development and Management of Empowering Working Methods in Health Care and Social Services

Master of Social Services

Marika Aalto

Bringing Forth Life Stories and Enhancing Influence Opportunities

Year

2023

Pages

87

In this developmental, yet applied experimental research project, the aim was to enhance the participation and influence opportunities of the service users and the experts by experience in social rehabilitation services and their interfaces. The purpose was to create a preliminary structure for a group of developers working together in social rehabilitation within the wellbeing services county of Vantaa and Kerava. The research questions included the co-development group's perspectives on empowering participation and influence, as well as enabling experiential expertise and peer support more strongly within the service alongside professional support. Additionally, the possibilities of utilizing life narrative work as a support for recovery in various participation and influence processes were investigated.

For this research work, a co-development group was established to create a safe and ethically sustainable structure. Expertise was shared among the group, including developer customers, experts by experience and a multi-professional team. Empowering and experimental co-development served as an approach and a central method in the process, guided by the framework of empowering social advocacy. In this pilot group, new ways of participating and influencing social rehabilitation and service interfaces to support recovery were devised. Participation in the co-development group was voluntary and enabled based on the participants' own resources and strengths.

The main results of this research and development activity include the formation of a preliminary structure for the future co-developer group and the interpretation of the path that leads to relevant experiences, as well as maps to be used in empowering individual and group work. During the development process, concrete methods of operation were created to be tried out in practical work related to the strengthening of expert by experience and peer-to-peer cooperation. An item about the willingness to meet an expert by experience was added on the social rehabilitation service referral. On an experimental basis, monthly themed experience stories were also initiated. Bringing forth life stories and enhancing influence opportunities were highlighted as essential elements in supporting recovery.

The development activity, along with its experiences and effects, was a part of this research development work and its evaluation. According to the participants, participating in the co-developer group was meaningful in itself and opened a way to influence. Participating in the group created hope, reduced stigma, developed working life skills and strengthened self-compassion. Participating in the group brightened the perception of one's own dignity and that one has something valuable to contribute to the common good. The results as a whole were assessed as especially useful for working life.

As a further research and development proposal, it would be important to investigate more broadly what kind of meanings of co-development arise for professionals, educated experts by experience and service users in the social and health sector. It would also be important to find out what kind of support professionals need for that. It would also be useful to highlight findings regarding the resource-based method and experimental co-development as a methodical solution. Through the empowerment experiences generated by co-developers working together, the effectiveness of empowerment could be examined.

Keywords: Social rehabilitation, empowering social advocacy, working together, Influence, expert by experiences, peer-to-peer

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Valtaistava sosiaalinen asianajo: kohti kehittäjäkumppanuutta	7
2.1	Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena.....	7
2.1	Autetuksi tuleminen valtaistavana sosiaalisena asianajona	9
2.2	Toipuminen, elämäntarinat ja uudenlaisten merkityksien luominen	10
2.3	Asiakasosallisuus, osallistuminen ja vaikuttaminen	12
2.4	Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus.....	14
3	Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmat ja lähestymistapa	16
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	18
3.2	Opinnäytetyön toteuttamis- ja kehittämisympäristö	19
4	Kehittämisen prosessin organisointi ja menetelmälliset ratkaisut	21
4.1	Voimavaraistava yhteiskehittäminen lähestymistapana ja menetelmänä.....	22
4.2	Toteutetun tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvaus	23
4.3	Aineiston keruu, analysointi ja työpajojen teemat	25
4.4	Tutkimus- ja kehittämistoiminnan etiikasta.....	28
4.5	Lähtötilanteen arviointi ja riskien kartoitus	30
4.6	Havainnointi ja haastattelu menetelmällisinä ratkaisuinä	31
5	Toteutusvaiheen tutustumisinfo ja teemoitetut työpajat.....	33
5.1	Ensimmäinen työpaja: kunnioittava kohtaaminen ja voimavarat	35
5.2	Toinen työpaja: vahvuudet ja elämäntarinat	38
5.3	Kolmas työpaja: kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus.....	41
5.4	Neljäs työpaja: tärkeät kumppanuudet	43
5.5	Viides työpaja: fokusryhmähaastattelu ja prosessin päätös	44
6	Tulokset ja tuotokset	50
6.1	Merkityksellisyyden kokemusten polku.....	51
6.2	Osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä	52
6.3	Yhteiskehittäjäryhmän rakennehahmotelma.....	56
7	Johtopäätökset ja pohdinta.....	57
7.1	Kehittämisasetelman arviointi	60
7.2	Siirrettävyys käytännön työelämään: toimeenpano ja juurruttaminen	62
7.3	Opinnäytetyön toteuttamiseen liittyvät eettiset ja tietosuojakysymykset	64
7.4	Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset.....	65
	Lähteet.....	67
	Kuviot	75
	Taulukot	75
	Liitteet	76

1 Johdanto

Työelämän muutosten ennakointi vaatii taitoa työn ja työympäristön kehittämiseen yhdessä. Tämä edellyttää toimivaa yhteistyötä sidosryhmien kanssa. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2021,105.) Hyvinvointipalveluiden kehittämisen ytimessä kokemusasiantuntijuuden todellisen hyödyntämisen edellytyksenä on, että asiakaskokemukset ja kansalaisten osallistumis- sekä vaikutusmahdollisuudet huomioidaan entistä vahvemmin. Kumppanuussuhteiden luomiseen tarvitaan yhteisiä toiminta-areenoja. Tarvitaan yhteistä kieltä kumppanuuden sekä luottamuksen rakentamiseen. (Hyväri 2017, 205.) Todellisen kehittäjäkumppanuuden vahvistamiseksi tarvitaan rakenteiden ja palvelukäytänteiden muutoksia. Kehittäjäkumppanuutta mahdollistavia pyrkimyksiä ja siihen liittyvää hyvää tahtoa tarvitaan hyvinvointipalveluiden kaikilla tasoilla. (Harra, Sipari & Mäkinen 2017, 150-151.)

Usein elämän merkityksellisyys ja arvokkuus muodostuvat sosiaalisesti arvostettujen roolien toteuttamisesta. Toimintakyvyn heikentymisen seurauksena mahdollisuudet näiden roolien toteuttamiseen voivat kuitenkin heikentyä. Kuntoutustyön haasteena voi tällöin näyttäytyä uudenlaisten tarinallisten projektien herättäminen, mahdollistaminen ja myös hyväksytyksi tekeminen. (Hänninen 2003, 150.) Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä Vantaa Kerava hyvinvointialueen sosiaalisen kuntoutuksen tiimi osallistui omalle työyhteisölleen uudenlaisten menettelytapojen luomiseen voimavaraistavan ja sovelletusti kokeilevan yhteiskehittämisen keinoin. Tarkoitus oli perustaa yhteiskehittäjäryhmä, jossa asiakkaat ja kokemusasiantuntijat voidaan nähdä ryhmässä vahvoina toimijoina ammattilaisten rinnalla. Ryhmä tarjosi osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia asiantuntijuuden jakamiseen. Vauhdikkaasti etenevän teknologisen kehityksen, erilaisten sosiaalisten ilmiöiden ja jalkautumisen lisääntyessä ammattilaisilta tarvitaan joustavuutta, sekä kykyä toimia alati muuttuvissa toimintaympäristöissä (IFSW 2018).

Kokeileva yhteiskehittäminen edellyttää organisaation jäseniltä ja johdolta avointa toimintakulttuuria, jossa ollaan avoimia oppimaan erilaisten kokeilujen seurauksista. Kokeilevassa lähestymistavassa osallistujilla on mahdollisuus oppia itsestään, muista toimijoista ja ympäristöstään. Vuorovaikutus toiminnassa mahdollistaa muutoksen toimijoissa. (Muurinen 2019, 31-32.) Elämäntarinoita esille nostamalla ja vaikutusmahdollisuuksia vahvistamalla sekä näiden työtapojen voimavaraistavia ulottuvuuksia paremmin ymmärtämällä, voimme mahdollistaa kokonaisvaltaisempaa autetuksi tulemistä. Kehittäjäkumppanuutta vahvistamalla, luodaan suuntaa kohti vaikuttavampaa ja eettisesti kestävämpää palvelua.

2 Valtaistava sosiaalinen asianajo: kohti kehittäjäkumppanuutta

Valtaistava sosiaalinen asianajo korostaa kansalaistoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen merkitystä, välittämisen ja jakamisen rinnalla. Hokkanen (2014) kuvaa väitöskirjatutkimuksensa kautta rakentuneen näkemyksen mukaan, että autetuksi tulemisen mahdollisuuksia löytyy niin ammatillisen, vertaisen kuin vapaaehtoisen auttamisen kautta. Suhteessa asianosaisiin ja heidän elämäntilanteidensa analyysiin, valtaistava sosiaalinen asianajo edellyttää, että eri tahojen oma eriytynyt asiantuntemus rakentuu, uudistuu ja asettuu. Riippumatta auttamisen muodoista, tarpeellisena nähdään yhteenliittymät, jotka muodostuvat eri toimijoista. (Hokkanen 2014, 83-84.) Hokkasen mukaan on epätodennäköistä, että heikompiosaisten tilanne muuttuu ilman puolestapuhujia, liittolaisia tai välittäjiä (Hokkanen 2014, 80).

Kehittäjäkumppanuuden, eli Unescon (1986) määritelmän mukaan yhdessä työskentelyn (working together) ytimenä näyttäytyy yhteistoiminta ja sen vuorovaikutteisuus sekä vastavuoroisuus. Näiden tehtävänä on madaltaa osallistumiskynnystä ja auttaa rakentamaan hyvää tarkoitettava kumppanuussuhde. Yhteiset tavoitteet määritellään ja jokaisen kehittäjätiimin jäsenen tieto on olennaista. Vastavuoroisuuden hyveet mahdollistavat yhteistoiminnallisten prosessien onnistumista, mutta toisaalta niiden on myös mahdollista kehittyä yhteistoiminnan tuottamien kokemusten pohjalta. Turvallisen ja eettisesti kestävä rakenteen luomiseksi ja varmistamiseksi tarvitaan toimijoita, jotka luovat mahdollisuuksia yhteiselle kehittämiselle. On myös tärkeä ja uusia mahdollisuuksia avaava ajatus, että kehittäjäkumppanuus ymmärretään yhteisenä oppimisprosessina, jossa erilaiset näkökulmat limittyvät yhteiseen käyttöön. (Harra, Sipari & Mäkinen 2017, 147-164.)

Kehittäjäkumppanuudessa päätävävalta väistyy ammattilaisilta ja suhde valtaan muodostuu erilaiseksi, kuin perinteisessä asiakkaan ja ammattilaisen välisessä suhteessa. On syytä pohtia yhteistoimijuutta, kuinka valta ja myös toimijuus jakaantuu kunkin toimijan kohdalla ja yhdessä. (Sipari & Mäkinen 2014, 167-168.) Viestintä, vallanjako ja resurssit vaikuttavat kuntoutujien osallistumismahdollisuuksiin ja kumppanuussuhteen rakentamiseen. Tehokkaiden strategioiden tunnistaminen sidosryhmien mielekkääseen osallistumiseen johtaa tutkimukseen, jolla voidaan vaikuttaa myönteisesti käytäntöön. Sitouttamisstrategioista on tärkeää raportoida, jotta osallistumismahdollisuuksiin ja sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä voitaisiin ymmärtää paremmin. Sitoutuminen kehittäjäkumppanuuteen helpottaa tutkimustulosten käyttöönottoa, lisäämällä sidosryhmien tietoisuutta näytöstä, käytettävissä olevista resursseista ja heidän omasta kyvystään toimia tilanteissa. (Camden, Shikako-Thomas, Nguyen, Graham, Thomas ym. 2015.)

2.1 Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena

Kokonaistavoitteena sosiaalisessa kuntoutuksessa voidaan nähdä asiakkaan voimaantuminen ja valtaistuminen omassa arjessaan.

Voimavaralähtöisen kohtaamisen ja voimavaralähtöisen työtteen avulla voidaan mahdollistaa sellaiset olosuhteet ja puitteet, joissa asiakkailla on mahdollisuus löytää tarvittavat voimavarat ja vahvuudet haasteidensa ratkaisemiseksi. Keskeisinä keinoina tässä toimii dialogisuus, ajan antaminen sekä aito kuuleminen. Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys lisäävät asiakaslähtöisyyttä ja auttavat hahmottamaan palvelun käyttäjien yksilöllisiä tilanteita mahdollisuuksien näkökulmasta. Katse voidaan suunnata voimavaroihin- ja ratkaisuihin ongelmalähtöisyyden sijaan. Yhteisön voimavarat ja sosiaalinen verkosto voidaan myös paremmin ottaa huomioon tässä lähestymistavassa. Lähestymistapa jo sellaisenaan tukee sosiaalisen kuntoutuksen tavoitetta ja tehävää, sosiaalisen toimintakyvyn vahvistumiseksi. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 86-93.)

Voimavarakeskeinen lähestymistapa korostaa vahvuuksia keskeisinä elementteinä, joiden vaaraan elämää suunnitella. Lähestymistavassa nähdään tärkeänä panostaa sellaisiin toimintoihin, jotka tuntuvat luontevilta ja joissa ihminen luontaisesti on hyvä. Panostettaessa asioihin, jotka tuottavat pitkäkestoista mielihyvää on ihmisen mahdollista elää toteuttaen omia vahvuuksiaan, kykyjään sekä mielenkiinnonkohteitaan. (Mielenterveystalo 2022.) Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena voidaan nähdä asiakkaan saattelemisena osaksi yhteiskuntaa.

Vahvuuksiin keskittyminen lisää voimaantumisen sekä toipumisen mahdollisuuksia. Vahvuuksiksi voidaan laskea kaikki ne asiat, jotka auttavat selviytymään erilaisista haasteista sekä ohjaavat elämään haluamanlaista elämää. Vahvuuksiin voidaan sisällyttää myös arvoja, asenteita, erilaisia taitoja sekä kykyjä. Vahvuuksiin pohjautuvan työskentelyn avulla voidaan ohjata myös ammattilaisia saamaan paremman käsityksen niistä resursseista, joita toipumisessa voidaan hyödyntää. Toipumisen tueksi tarvitaan lähestymistapaa, joka perustuu yhteistyöhön asiakkaan kanssa sekä mahdollistaa heille tukea, jotta he oppisivat tunnistamaan vahvuuksiaan. (King, Lloyd, Meehan, Deane & Kavanagh 2012, 46-47.) Siitosen mukaan arvostuksen, luottamuksen ja kunnioituksen kokeminen ovat erittäin merkityksellisessä osassa sisäisen voimaantumisen rakentumisessa (Siitonen 1999, 144). Voimaannuttavassa lähestymistavassa keskiössä on subjektiivinen kokemus olotilasta, joka vaatii muutosta. Voimaantumisen etsitään tällöin uudenlaista, tyydyttävämpää tapaa määritellä itseään ja tilannettaan sekä suhdettaan ympäristöön. (Hokkanen 2014, 121.)

Freireläinen orientaatio korostaa dialogisuutta, kriittistä tietoutta sekä pyrkimystä täydempään ihmisyyteen. Vastuun ottaminen ja pyrkimys muutokseen sekä kriittiseen ajatteluun selättävät kohtaloonsa tyytymisen. Freiren mukaan dialogia ei voi syntyä ilman nöyryyttä. Dialogi voidaan nähdä yhteiseen toimintaan pyrkivien ihmisten ja oppimiseen tähtäävää kohtaamista. Mikäli nöyryyden ja vastuullisen omistautumisen sijaan ilmenee hallintasuhteita tai ylimielisyyttä, dialogi jää väistämättä toteutumatta. Freiren mukaan dialogi vaatii ennen kaikkea syvän uskon ihmiseen. (Freire 2005, 90-99.) Omaan elämään vaikuttavia asioita voidaan muuttaa kriittisen tietoisuuden avulla (Kivipelto & Kotiranta 2011, 127).

Ihmisen omat resurssit muutokseen vahvistuvat minätuntemuksen ja itseluottamuksen syventymisen kautta. Kriittinen reflektio oman elämäntilanteen ja ympäröivän todellisuuden välillä mahdollistaa tiedostamisen prosessin avautumista: Muutoksen, vapautumisen ja voimaantumisen esteinä voivat olla alistavat kokemukset, ahdistavat tuntemukset, sosiaalisten tilanteiden pelot, torjunta tai välinpitämättömyys. Voimavaraistavaa ja valtaistavaa freireläistä orientatiota voidaan hahmottaa sosiaalisen kuntoutuksen kasvatuksellisenä työotteena. Freiren pedagogiikka tähtää ihmisten voimaannuttamiseen, jossa tavoitteena on muutoksen kautta vapautuminen tukahduttavista rakenteista sekä suhteista. (Raivio 2018a, 110-112.) Vaikutusmahdollisuudet vahvistuvat yhteisölliseen ja mielekkääseen toimintaan osallistumisen kautta, edistäen myös fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen liittyviä tekijöitä sekä asiakastyytyväisyyttä. Sitoutuminen (occupation engagement) terapeutiksi koetuksi mielekkääseen toimintaan tukee toiminnan prosessia sekä edesauttaa sille välttämättömiä voimaantumisen kokemuksia. (Hultqvist, Eklund & Leufstadius 2014.)

2.1 Autetuksi tuleminen valtaistavana sosiaalisena asianajona

Hokkanen (2014, 5) on väitöskirjassaan tutkinut asiakkaan autetuksi tulemisen mahdollisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä sekä valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttäviä toimijuuden muotoja. Hokkanen (2013, 74-81) tuo esille teoksessaan Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa, sosiaalista asianajoa sosiaalityön perustehtävänä. Sosiaalisessa asianajossa pyritään muuttamaan asiakkaalle tai ryhmälle oleellista ympäristöä, toimintakäytänteitä tai rakenteita. Prosessia ovat ohjaamassa asiakas tai ryhmä erilaisine elämäntilanteineen sekä erilaisilla toimijuuden asteilla. Muutosta haettaessa, keskeisenä tilanteen näyttäytyy asianosaisen keskiössä näkeminen. Tärkeässä roolissa on myös tilanteeseen liittyvien toimijoiden kerrostumien tiedostaminen sekä vastuullinen asianosaista arvostava toiminta.

Ryhmäkohtaisella asianajolla pyritään vaikuttamaan rakenteisiin, tietyn ihmisryhmän asemaa kohentamalla. Sen avulla voidaan tuoda esille tekijöitä avuntarpeen taustalla. Työntekijöiden toimijuutta voi myös olla eriasteista, esimerkiksi oman tietotaidon välittämistä asiakkaiden tai ryhmän omaehtoisen asianajon käyttöön. Työntekijän asianajossa voi myös olla kyse uudenlaisien mahdollisuuksien tai tukirakenteiden syntymistä edesauttavasta toiminnasta. Tämän myötä on mahdollista avautua uudenlaisia mahdollisuuksia asiakkaiden toimijuudelle. Sosiaalinen asianajo ei näyttäydy ainoastaan ammatillisena toimintana, vaan puhutaan myös omasta asianajosta (self-advocacy), yksittäisen ihmisen omakohtaisena asianajona sekä vertaisasianajosta (peer-advocacy), ryhmän yhteisenä asianajona. Sosiaalisen asianajon avulla voidaan tukea asiakkaiden toimijuutta, voimaantumista sekä valtaistumisen kokemusta. (Hokkanen 2013, 74-81.)

Kyse autetuksi tulemisesta on avun tarvitsijan, avun tarjoajan ja heitä ympäröivien yhteisöjen sekä yhteiskunnan interaktiivisesta muutosprosessista. Autetuksi tulemisen kokemuksen mahdollistava asianajo vaatii aitoa halua, kykyä, taitoa sekä mahdollisuuksia vaikuttaa tilannetta

muuttavasti. Riskin muodostavaksi ja autetuksi tulemisen vaarantavana tilanteena Hokkanen kuvaa tilanteen, jossa asianajajalta puuttuu valmius luoda kokonaisvaltaista näkemystä niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat asianosaisten tilanteeseen. Puhuttaessa heikompiosaisista ja heidän autetuksi tulemisensa mahdollistamisesta, tarvitaan yksilökiinnittyneen toimijuuden lisäksi kollektiiveihin kiinnittynyttä toimijuutta sekä myös toimijoiden verkostoa. (Hokkanen 2013, 77-82.) Ammatilaisen aloitteellinen toimijuus edellyttää kykyä ja valmiuksia tarkastella tilanteita autettavien omista lähtökohdista käsin. Ammatilaisen sitoutuminen tämän näyn edellyttämään auttamiseen on prosessissa tärkeää. (Hokkanen 2014, 57-58.)

Valtaistavassa lähestymistavassa yhteiskunnallinen ja yksilön elämään liittyvä eriarvoisuus on keskeistä. Tällöin muutosta vaativana pidetään osattomuutta tai vääryyttä sellaisenaan. Valtaistuminen edellyttää siis asiantilan tiedostamisen muutosta vaativaksi ja sen päämääränä on vääryyden poistaminen. (Hokkanen 2014, 121.) Työssä, jossa pyritään muutokseen asiakkaan elämässä, voidaan soveltaa valtaistamisen etiikkaa. Sosiaalista oikeutta pyritään edistämään tämän lähestymistavan tuella. Tavoitteena valtaistamisen etiikassa on vaikuttaa asiakaan yhteiskunnalliseen asemaan sekä voimaantumisen mahdollistamiseen hänen omassa elämässään. Valtaistamisen prosessissa työntekijän rooli voidaan nähdä kanssakulkijana, mahdollistajana tai eräänlaisena katalysaattorina. Ammatilaisten tehtävänä on tarjota tukea ja tietoa sekä eriasteisia resursseja mahdollisuuksien mukaan. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 193-195.)

Valtaistamisen sekä huolenpidon etiikka jakavat yhteisen pyrkimyksen, tähdätessään parantamaan huono-osaisten hyvinvointia (Juujärvi ym. 2017, 242). Valtaistamisen etiikka korostaa lähtökohtanaan ihmisten yksilöllisyyden ja erilaisuuden tunnustamista. Valtaistamisen etiikan näkökulmasta yhdenvertaisuuden edellytyksenä kulkee asiakkaiden erilaisuuden huomioiminen. (Juujärvi ym. 2007, 200.) Ammatilaisten ja asiakkaiden yhteistoiminnan luomiseksi aidosti luottamukselliseksi ja hedelmälliseksi perustaksi, tarvitaan myös huolenpitoa. Huolenpidon etiikassa ennen kaikkea on kysymys toisen ihmisen hyvinvoinnin edistävästä toiminnasta. Huolenpidon etiikassa keskeistä on harmonisten tunteiden suosiminen, joiden avulla edistetään yhteistyön henkeä, ilman minkäänlaista kilpailuasetelmaa. (Juujärvi ym. 2007, 217.)

Päästäkseen eteenpäin ihmisten on saatava tunne omasta kyvykkyydestään ja omasta voimastaan. Heidän toivonsa on keskitettävä asioihin, joita he voivat tehdä itselleen, eikä asioihin, jotka joku muu löytää tai antaa heille. Voimaantuakseen he tarvitsevat tietoa ja mahdollisuuden tehdä omia valintojaan. He saattavat tarvita rohkaisua keskittyäkseen vahvuuksiinsa menetyksensä sijaan, he tarvitsevat toisen ihmisen uskomaan heihin, ennen kuin ovat tarpeeksi luottavaisia uskoakseen itseensä. (Ragins 2002.)

2.2 Toipuminen, elämäntarinat ja uudenlaisten merkityksien luominen

Toipumisorientaation kehyksestä katsottuna, toipuminen voidaan nähdä henkilökohtaisena, yksilöllisenä ja ainutlaatuisena arvojen, asenteiden, tunteiden, taitojen, roolien sekä päämäärien

muutosprosessina, jossa korostuu toipujan omakohtainen kokemus mielekkästä elämästä. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyydellä on yhteys kaikkiin toipumisorientaation prosesseihin. Asiakkaiden voimavarojen kartoittaminen ja niiden hyödyntäminen toipumisen prosessissa, ovat suorassa yhteydessä sekä identiteetin, että voimaantumisen prosesseihin. Kumppanuuden prosesseihin liittymispintaa löytyy sosiaalisten- ja läheissuhteiden kautta ammennettavista voimavaroista. Toipumisorientaation prosesseista toivon ja optimismin prosesseissa voidaan nähdä yhteys ratkaisukeskeiseen työskentelytapaan työskenneltäessä asiakkaan omien tavoitteiden, haaveiden sekä unelmien parissa. (Nordling & Rissanen 2020, 9-28.)

Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä voidaan käsitellä menneisyydessä vaikuttamassa olleita, haasteellisiakin asioita, määrittelemällä niitä uudelleen. Luodaan uudenlaisia merkityksiä, jolloin uusi näkökulma saattaa tulla myönteistä muutosta sekä uudenlaista merkitystä, suhteessa elettyyn ja eletävään elämään. Menneisyyden tapahtumista, selviytymisen kautta voidaan löytää uusia voimavaroja ja tarkoituksellisuutta elämään. (Nordling & Rissanen 2020, 28.) Ratkaisukeskeisen ajattelun pohjalta syntyneen tarinallisen suuntauksen eli narratiivisen terapian kautta voidaan tarkastella kuvausta tilanteesta tai elämäntarinaa, asiakkaan kertomana. Tarinoiden kautta löytyvien positiivisten poikkeuksien kautta voidaan löytää lohdullisempia näkökulmia. Näiden uusien näkökulmien kautta on mahdollista vahvistaa kuvaa siitä, mitä menneisyydessä on tehty kaikesta huolimatta hyvin tai oikein. (Hongisto 2018, 8-9.)

Toivoton tapaus nimisessä väitöskirjassaan valtiotieteen tohtori, tutkija ja kokemusasiantuntija Päivi Rissanen (2015) tuo esille kokemustutkimuksen kautta syntyneitä kokemuksellista näkökulmaansa. Keskiössä tässä autoetnografisessa kuntoutujan kokemustutkimuksessa on tutkijan oma elämänselitys, siitä nousevine tutkimuksellisesti merkittävine ilmiöineen. Toipumiseen voi olla vaikuttamassa monet erilaiset elementit, kuten asiakassuhteiden vuorovaikutus, kokemusten ja tunteiden reflektointi, unelmien löytäminen, vertaistuki, kokemusasiantuntija-toiminta tai toivon herääminen (Rissanen 2015, 19). Toivo on vahva motivaattori toipumisessa, mutta jotta toivo olisi todella motivoivaa, sen on oltava enemmän kuin vain ihanne. Sen on muodostuttava todelliseksi, järkeväksi näkemykseksi siitä, miltä asiat voisivat näyttää, jos ne paranisivat. (Ragins 2002.) Rissanen kuvaa keskeisiksi voimavaroiksi ja oman kuntoutumisensa ytimeksi kuulluksi ja kohdatuksi tulemistä sekä psykoterapia- ja asiakassuhteissa tapahtunutta vuorovaikutusta. Merkittäviksi tekijöiksi näissä oli hänen kohdallaan muodostunut yhteistyö, keskinäinen kunnioitus sekä yhteinen matka. (Rissanen 2015, 133-169.)

Rissanen tavoitteena on ollut muuttaa tieteelliseksi tiedoksi hänen omakohtainen ja subjektiivinen kokemuksensa kuntoutumisesta ja omasta toipumisprosessistaan. Kuntoutuminen, toipuminen, kokemus, identiteetti ja ennen kaikkea sen muuttuminen kulkevat hänen tutkimuksensa keskeisinä teemoina. Rissanen kuvaa omaan sairastamiseensa liittyneen paljon hiljaista tietoa ja sitä, että sairastamisen aikaan sisäisen maailman kuvaamiseen ja tunteiden sanallistamiseen ei löytynyt sanoja. Rissanen kuvaa tämän vaikeuttaneen kuntoutumista sekä ylipäättään avun

saamista. Hän puhuu tärkeistä välineistä kuntoutumisen tukena eli tarinoista, joiden työstäminen on hänen kohdallaan mahdollistunut ainakin terapiassa ja kokemustutkimuksessa. Rissanen kuvaa, että tarinoiden avulla on ollut mahdollista tulkita omaa elämää ja kokemuksiaan sekä jäsentää niiden merkityksiä. Mallitarinoiden kautta puolestaan voi hahmottaa omia elämäntarinoitaan. (Rissanen 2015, 162-169.)

Ihminen saattaa helposti kadottaa yhteyden inhimillisiin tarpeisiinsa ja voimavaroihinsa pitkäkestoisesti jatkuneissa vaikeuksissa tai yksinäisyydessä. Ihminen saattaa tarvita turvakseen tutun tarinnan itsestään ja elämästään, mutta tarinalle on tärkeää myös mahdollista tilaa muuttamiseen. Tällöin esimerkiksi valokuva-albumien selailu, läheisten tai ammattilaisten kertomat pienet tarinat ja yhteiset muisteloheet saattavat tuoda piilossa olleita ominaisuuksia ja taitoja uudelleen esille sekä synnyttää tarpeen luovuuteen, osallistumiseen ja oppimiseen. Omalle elämälleen on mahdollista löytää kannattelevia merkityksiä ja synnyttää uudenlaista merkityksellisuuden kokemusta, jotka auttavat suuntamaan katsetta taas tulevaan. (THL 2023.)

Vilma Hänninen kuvaa sisäistä tarinaa ja muutosta käsittelevässä väitöskirjassaan elämän muutoksia luovuutta synnyttävänä tilanteina, joissa elämä ikään kuin suistuu kulttuurisesti ”normaaliksi” määritellyiltä raiteilta. Muutokset edellyttävät tällöin yleensä etsimään elämälle uusia tulkintoja ja arvoja, jotka poikkeavat totutuista tavoista. Hän kuvaa elämän muutoksia luovuutta synnyttävänä tilanteina, jotka kutsuvat etsimään elämälle uusia, totutusta poikkeavia tulkintoja ja uudenlaisia arvoja. Uudenlainen elämäntilanne irrottaa ihmisen normaalista arjesta ja sitoumuksista. Tällöin voi mahdollistua hiljaisuus, jossa merkitysten uudelleen luomisen prosessin on mahdollista toteutua. (Hänninen 2004, 79-80.)

Tärkeää on, että uudet tarinat tulevat hyväksytyksi, kuntoutujan itsensä lisäksi myös hänelle merkittävien ihmisten tai yhteisöjen taholta. (Hänninen 2003, 150.) Rissanen tuo esille, että pelkkä muutoksen mahdollisuus ja muuttuminen ei tukenut hänen omaa kuntoutumistaan tai edistänyt toipumista. Kokemus myös tietynlaisesta pysyvyydestä minuudessa oli merkityksellistä. Hän kuvaa, että oli tärkeää tuntea minuus kuitenkin edes joltain osin samaksi, sekä sairastuessaan, että kuntoutuessaan. Tärkeäksi muodostui kokemus siitä, että jotain omasta itsestään kaikesta huolimatta pysyy, vaikka paljon muuttuukin. (Rissanen 2015,132.) Tarinoita voidaan hyödyntää myös erilaisissa yhteiskehittämisen ja vaikuttamisen prosesseissa. Ymmärrystä syrjivistä tai eriarvoistavista rakenteista tai syrjinnän kokemuksista, voidaan lisätä niiden avulla. Tukea omien kokemusten jäsentämiseen voi löytyä myös kulttuurisista kertomuksista ja kulttuurisesta muistista, kuten näyttelyistä, tietokirjoista, romaaneista, tai lauluista. (THL 2023.)

2.3 Asiakasosallisuus, osallistuminen ja vaikuttaminen

Kuntoutumisen ehtona voidaan pitää asiakkaan osallisuutta sekä osallistumista.

Sosiaalisen kuntoutuksen kohtaamisissa, rakenteissa tai tilanteissa, joissa asiakas voi olla mukana määrittämässä toiminnan tarkoitusta itselleen luontevalla tavalla, on asiakkaan osallisuuden mahdollista konkretisoida parhaimmillaan. (Hietala 2018, 118-119.) Palveluihin osallistuminen ja niissä vaikuttaminen voidaan nähdä palvelun käyttäjien oikeutena, osallistumisen edistäminen niissä puolestaan on palvelujen järjestäjien velvollisuus. (THL 2022.) Myös Sosiaalihuollon asiakaslakiin (812/2000) perustuen asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos koordinoi valtakunnallisessa sosiaalisen kuntoutuksen (SOSKU)-kehittämishankkeessa vuosina 2015-2018 toteutettua kehittämistyötä (Raivio 2018b, 3). Eri kunnissa toteutetuissa, erilaisissa SOSKU-osahankkeissa kehittäjäasiakkaat olivat mukana osallistumassa yksilö- ja ryhmätoimintojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Havaintoja ja kehittämisideoita vietiin aikuissosiaalityössä eteenpäin esimiestasolle. Osaksi kuntoutumisprosessia on voitu osahankkeissa määritellä esimerkiksi asiakasraateihin osallistuminen, joissa osallistuminen kehittämistyöhön on mahdollista tuottaa lisäarvona myös muutoksia asiakkaan omassa identiteetissä sekä toimijuudessa. Kehittämistoimintaan osallistumisen kautta on ollut mahdollista löytää voimavaroja myös muunlaiseen toimintaan osallistumiseen. Asiakasraatien kautta on saatu myös ajankohtaista tietoa asiakkaiden palveluntarpeista yksilöllisellä sekä yhteisöllisellä tasolla palvelujärjestelmän kehittymisen sekä rakenteellisen sosiaalityön tueksi. (Raivio 2018b, 27-28.)

Asiakasosallisuudesta puhuttaessa on tärkeää, että osallisuuden (involvement) ja osallistumisen (participation) käsitteet pidetään erillään. Käsitteiden välillä on olennaisia eroja, jotka liittyvät siihen missä määrin asiakas osallistuu päätöksentekoon. Osallisuus lähtökohtaisesti edellyttää, että asiakkaalla on jossain määrin vaikutusta palveluprosessiin, osallistuminen taas on osa osallisuutta. Osallistumisen kokemuksellisuus on vaikuttamassa asiakkaan osallistumisen ja asiakasosallisuuden välisiin eroihin. Yksilötason kokemus osallisuudesta tai vastaavasti osattomuudesta vaihtelee henkilöiden välillä. Edistämällä asiakkaan osallistumista ja osallistamalla asiakkaita palveluissa, syntyy tuen seurauksena kokemussellinen osa asiakasosallisuudesta. (Leemann & Hämäläinen 2015, 2-6.) Toteutuvan asiakasosallisuuden avulla saamme arvokasta kokemustietoa ammatillisen sekä tieteellisen tiedon rinnalle (THL 2022). Yhteiskehittäminen on yksi osallisuutta lisäävä toimintatapa (Blomqvist-Kurki, Mursu & Rantakokko 2021, 72).

Muurinen (2019) on tutkinut väitöskirjatutkimuksessaan pragmatismia ja kokeilevaa tiedonmuodostamistapaa. Hänen toteuttamansa yhteiskehittämistutkimuksen mukaan osallistumisessa yhteiseen kehittämistoimintaan kehittäjäasiakkaiden ja ammattilaisten suhteet rakentuivat dialogisuuden ja keskinäisen kunnioituksen sekä yhteistoiminnallisen osallistumisen tunnustusasenteiden varaan. Kokeilevassa lähestymistavassa pyritään rakentamaan uutta ymmärrystä sekä ymmärtämään eri toimijoiden näkökulmia. Osallistujien kesken rakentuvaa suhdetta voidaan kuvailla dialogiseksi ja yhteistoiminnalliseksi.

Työntekijöiden ja kehittäjäasiakkaiden yhteisessä kehittämistoiminnassa nämä tunnustusasetteet korostuvat, kytkeytymällä kokemustieto arvostavaan ja toiminnan merkitystä korostavaan pragmatistiseen tietoteoriaan. Tiedon jäsentämisen kautta tietämys kehittyy ja uskallus jakaa tietoa kasvaa. (Muurinen 2019, 82.) Yhteistoiminnallisen osallistumisen tunnustusasetteena voidaan nähdä persoonuuteen liittyvä tunnustaminen. Persoonuuteen liittyvän tunnustamisen lisäksi, tunnustamista (recognition) on määritelty aktiivisena suuntautumisena potentiaalisuuteen. Tunnustussuhteessa toinen osapuoli voidaan nähdä potentiaalisena persoonana. (Haapakoski & Åkerblad 2018, 42.) Muurisen mukaan tunnustamisen kautta syntyy emansipoitumista. Tämän tulkitseen vapautumiseksi eriarvoisuudesta.

Palvelujärjestelmän asiakasosallisuuden edistämiseen liittyviä perusteluja on useita. Niitä ovat palvelun käyttäjien ja järjestäjien välisen vallan epätasapainoon, palveluiden laatuun, tehokkuuteen, palvelujärjestelmän hyväksyttävyyteen ja tukeen vaikuttaminen sekä osallisuuden tuottamaan yleiseen hyvään, kuten vuorovaikutuksellisen dialogin sekä asiakkaiden itseluottamukseen edistäminen ja demokratiaan opettamisen näkökulma. Demokraattinen palvelukulttuuri sekä taloudelliset ja toimivammat ratkaisut mahdollistavat asiakkaiden avoimen osallisuuden mahdollistamisen tuotoksena. (Leemann & Hämäläinen 2015, 2-6.) Osallistuminen sekä osallistaminen edellyttävät jonkintasoista koko yhteisön osallistumista tai osallistamista. Täten se on paljon enemmän kuin ainoastaan yksilön näkemysten huomioimista. Osallistamisen ja osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämisen myötä voidaan sosiaalityössä edistää kansalaisten kokemusten huomioimista kehittämisessä sekä vahvistaa asiakas- ja sosiaalisen osallistumisen toteutumista. (Leemann & Hämäläinen 2016.)

2.4 Kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus

Sosiaali- ja terveydenhuollossa toimiessaan koulutetut kokemusasiantuntijat toimivat yhteistyösuhteissa ammattilaisten rinnalla. Heillä on mahdollisuus toimia kokemusasiantuntijoina erilaisissa, ammatillista osaamista täydentävissä rooleissa. Ammattilaistiedon - ja osaamisen rinnalle tarvitaan kokemusperäistä tietoa tarkoituksenmukaisuutta, inhimillisyyttä ja vaikuttavuuden mahdollisuuksia syventämään. Osallistujalta kokemusasiantuntijatoiminta edellyttää riittävää toimintakykyä, mutta toimintaa perustellaan myös sen kuntouttavalla vaikutuksella. Kokemusasiantuntijana toimiminen voi olla jo itsessään voimaannuttavaa, sillä sen kautta voidaan vaikeidenkin menneisyyden kokemusten kautta löytää merkityksellisyyttä. (Hietala & Rissanen 2015, 12-19.) Kokemusasiantuntijatoiminta ja sen perustukset toimintamuotona, ovat syntyneet kansalais- ja järjestötoiminnassa 2000-luvulla (THL 2023).

Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian toimeenpanosuunnitelmassa esitetään, että laadun ja turvallisuuden kehittämisessä tulee olemassa olevaa kokemusasiantuntija järjestelmää hyödyntää nykyistä laajamittaisemmin (STM 2022, 26).

Palveluita tai uusia toimintatapoja kehitettäessä on hyödyllistä, että termi kokemusasiantuntija mahdollistaa myönteisten sekä negatiivisten kokemusten esille nostamisen. Kokemusasiantuntijuuden määritelmä kattaa entiset ja nykyiset palvelun käyttäjät sekä myös he, joilta palvelut on evätty tai, joille tarjotut palvelut ovat olleet riittämättömiä. Kokemusasiantuntijuudesta puhuttaessa, ”asiakas” tai ”palvelun käyttäjä” termiä kohtaan syntyy kritiikkiä siitä, että tällöin laiminlyödään niitä, jotka jostain syystä joko eivät pääse palveluihin tai halua palveluita leimautumisen pelossa. Tällöin vaihtoehtoiset näkökulmat jäävät helposti huomaamatta. Kokemusasiantuntijuutta löytyy myös läheisiltä, jotka joko asuvat palveluja käyttävien ihmisten kanssa tai hoitavat heitä. (McLaughlin 2009.)

Ammattilaiset näyttäisivät tutkimustiedon valossa olevan valmiimpia yhteistyöhön kumppanuuspositioissa koulutuksen saaneiden, kuin kouluttamattomien kokemusasiantuntijoiden kanssa. Molemmat osapuolet pitävät koulutusta tärkeänä toiminnan eettiselle toteuttamiselle sekä yhteistoiminnan onnistumiselle, sillä entistä moninaisemmat tehtävät saattavat tuoda mukanaan myös epävarmuutta omaa osaamistaan kohtaan. (Soronen 2021.) Tässä kehittämistyössä keskeisenä menetelmänä käytettävä, ratkaisuja tuottava yhteiskehittämisen muoto, kumppanuuden positiossa näyttäytyy luontevana jatkumona tulevaan suunnatessa. Vertaistukea olisi mahdollista hyödyntää myös palvelussa tehokkaammin.

Vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnalla on tutkitusti nähtävissä myönteisiä yhteyksiä hyvinvointiin. Mielekäs tekeminen jo itsessään voidaan nähdä hyvinvoinnin osatekijänä. Vertaistuki, osallisuus, yhteisöllisyys sekä stigman vähentäminen voidaan myös nähdä hyvinvoinnin kannalta keskeisinä. Hyvinvointia tuottaa myös vaikeiden kokemusten kääntyminen voimavaroiksi, joiden avulla kyetään vaikuttamaan muiden elämään tai laajemmin yhteiskuntaan. Lisäksi aineellista resursseista, saadut palkkiot näyttäytyvät tärkeänä toimijoille. (Rissanen & Jurvansuu 2019.) Rissanen kuvaa kokemusasiantuntijatoimintaa yksilön osatyökykyisyyden hyödyntämisenä ja sen hahmottuneen hänelle itselleen omassa toipumisprosessissaan matkaksi kohti niin sanottua normaalia elämää. Hän puhuu siitä välivaiheena kuntoutuksen maailman ja tyypillisten työmarkkinoiden välillä. (Rissanen 2015, 123.)

Toisaalta käsitteenä kokemusasiantuntijuus saa monia, ristiriitaisiakin merkityksiä käytännössä. Kokemusasiantuntijuutta osallistamispolitiikan välineenä tutkinut Taina Meriluoto kuvaa osallistumisen asiantuntijaistumisen, demokratian kannalta merkittävänä kysymyksenä. Hän kuvaa tiedon ja asiantuntijuuden käsitteiden olevan yksi keskeisistä vallankäytön areenoista tämän ajan osallistavissa demokratioissa. Meriluoto tarkastelee tutkimuksessaan osallistamishankkeissa tapahtuvaa tiedon ja asiantuntijuuden käsitteiden määrittelyä ja näiden määrittelykamppailujen merkityksiä demokratialle. (Meriluoto 2018, 120-125.) Vallan epätasapaino tuottaa luottamusvajetta, jolloin luottamusta täytyy rakentaa moraalisen asenteen tai vallankäyttöä rajoittavien mekanismien avulla. Yhdessä toimimisen etiikka korostaa, että valta-asemassa

olevan on tärkeää aidosti ja johdonmukaisesti pyrkiä ottamaan niiden ihmisten intressejä huomioon, joiden asiaan pyritään vaikuttamaan. (Hallamaa 2017, 133.)

Meriluodon tutkimus osoittaa, että kentällä on jäänyt epäselväksi, ajatellaanko kokemusasiantuntijan tehtävässään edustavan laajemmin saman asian kokenutta joukkoa vai itseään ja omia kokemuksiaan. Myös kentän toimijoiden käsitysten siitä, kuka kokemusasiantuntijana voi toimia ja millaisissa tehtävissä, näyttäytyy vaihtelevina. Kokemusasiantuntijakoulutus saatetaan myös nähdä keinotekoisena valintaprosessina tai kokonaan jopa ongelmallisena kynnyksenä. Kokemusasiantuntijuus näyttäytyy Meriluodon mukaan tässä ajassa, yhtenä keskeisimpänä käsitteenä, joilla marginalisoitujen ihmisryhmien osallistumismahdollisuuksia on tällä hetkellä mahdollisuus konkreettisesti avata, mutta myös rajata. (Meriluoto 2018, 120-125.)

Vertaistuki voidaan määritellä vapaaehtoisuuteen perustuvaan kokemusten vaihtamiseen, jonka kautta voi mahdollistua sosiaalinen tuki samankaltaisia asioita kokeneiden kesken. Vertaistuen kautta on mahdollista saada tukea, apukeinoja ja toivoa (THL 2023.) Sosiaalinen kanssakäyminen mahdollistaa voimaantumisen kokemuksia ja näitä kokemuksia voi saada esimerkiksi turvallisesti koetussa ryhmässä (Jantunen 2010, 94). Asiakkailta sosiaalisessa kuntoutuksessa voi löytyä paljon vahvuuksia ja voimavaroja, joita valjastamalla käyttöön voidaan mahdollistaa monenlaista toimijuutta sekä vahvistaa toipumista edesauttavaa kulttuuria.

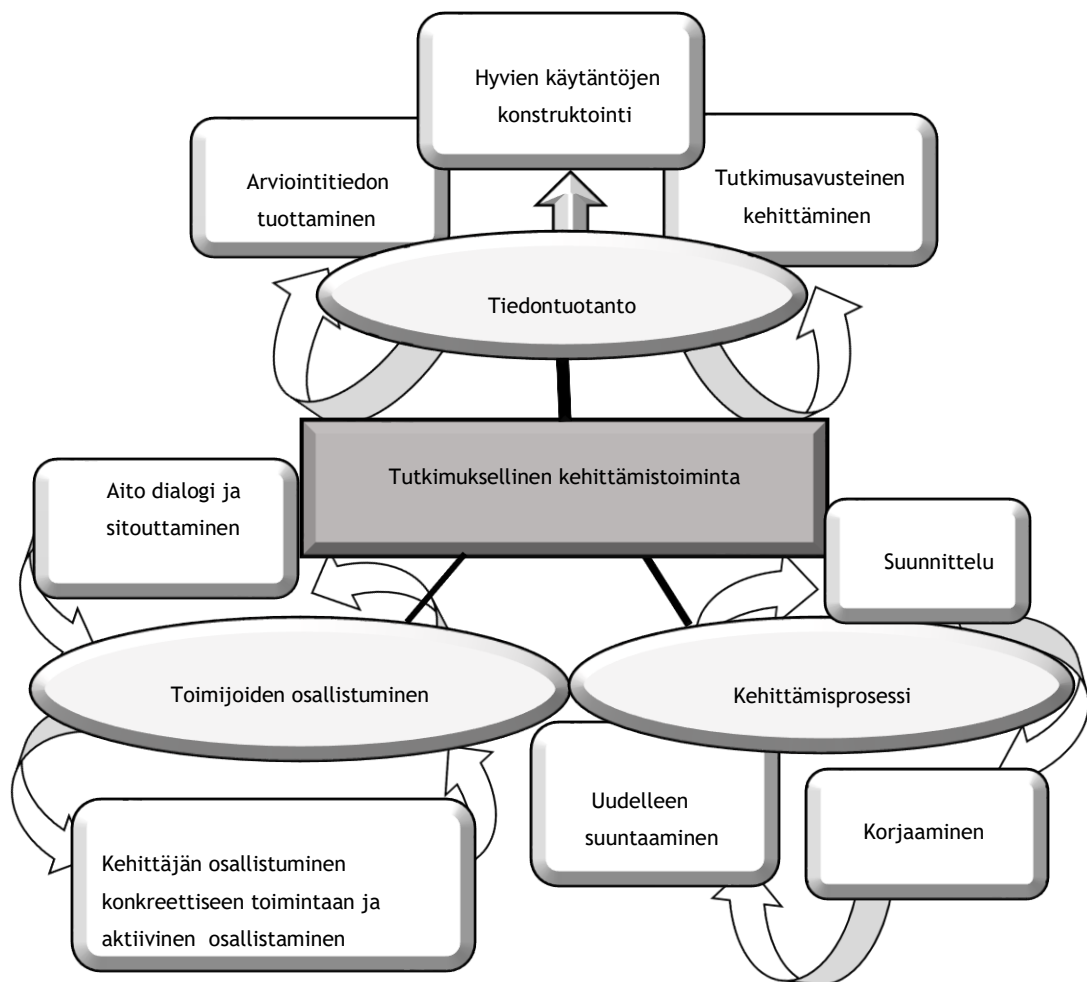
Kuntoutujavetoisen vertaistoiminnan mahdollistaminen ammattilaisvetoisesti toteutetun psykososiaalisen kuntoutuksen rinnalla, strukturoidun ympäristön kautta voisi helpottaa asiakkaan itsetuntemuksen kehittymistä. Asiakkaan itsetuntemuksen vahvistuminen voisi helpottaa uusien taitojen syntymistä, edistää myönteistä sopeutumista sekä mahdollistaa myös oppien siirtämistä uusiin ympäristöihin. Myönteisiä tuloksia voidaan saavuttaa laajasti erilaisilla alueilla, kuten riippumattomuudessa, sosiaalisessa sitoutumisessa sekä emotionaalisessa hyvinvoinnissa. Vertaistuellisen ympäristön kautta on mahdollista saavuttaa luottamusta ja saada kannustusta vuorovaikutukseen. Näiden seikkojen toteutumisen kautta on mahdollista edistää positiivisen identiteetin muovautumista. (Landstad, Hedlund & Kendall 2020.)

3 Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmat ja lähestymistapa

Kehittämistoiminnan tavoitteena on muutos, jolla tavoitellaan jotakin parempaa kuin aiemmat toimintatavat ja rakenteet. (Toikko & Rantanen 2009, 16). Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan asetelmassa tutkimus palvelee kehittämistä, mutta ei määrittele sitä (Toikko & Rantanen 2009, 157). Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen välistä suhdetta voidaan hahmottaa niin, että tutkimuksen tietoa sovelletaan kehittämistoiminnassa (Toikko & Rantanen 2009, 9).

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa yhdistyy tutkimuksen sekä projektitoiminnan periaatteita. Tutkimuksellista kehittämistoimintaa lähdetään lähestymään tiedontuotannon, kehittämisprosessin sekä toimijoiden osallisuuden näkökulmista.

Näkökulmat usein poikkeavat toisistaan, mutta niiden yhteinen tehtävä on määrittää käsitystä kehittämistoiminnasta ja metodinen ydin kehittämistoimintaan rakentuu näiden näkökulmien tuella. Kehittäjän osallistuminen konkreettiseen toimintaan ja ryhmän toimijoiden aktiivinen osallistaminen sekä dialogin synnyttäminen tukevat sitouttamista toimintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 9-10.) Kuvaan näitä tässä tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tavoiteltuja elementtejä ja edellä mainittuja näkökulmia Toikon ja Rantasen analyysia mukaillen avulla (kuvio 1).

Kuvio 1: Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmat (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 9-11)

Tyypillisesti kehittämistoiminta rakentuu aktiivisen osallistumisen ja eri toimijoiden sitoutumisen varassa. Tietty ennakoimattomuus on ominaista innovatiivisille, uutta luoville prosesseille, etenkin kun työskennellään monimutkaisten sosiaalisten verkostojen parissa. Kehittämisprosessin kulkua ei voida ennalta täysin suunnitella vaan sen kulkua korjataan ja suunnitellaan uudelleen prosessin edetessä. Erilaisista intresseistä käsin syntyviä erilaisia näkemyksiä sovitellaan yhteen ja muodostetaan yhteistä ymmärrystä. Tasavertaisen osallistumisen edellytys on erilaisten näkemysten hyväksyminen.

Tiedontuotannon näkökulmasta, tutkivan työtteen, käsitteellistämisen ja tutkimuksellisten asetelmien hyödyntämisen kautta voidaan tuottaa lisäarvoa kehittämiselle sekä auttaa kehittämistoiminnan toteutusta, tulosten käyttökelpoisuutta sekä niiden siirrettävyyttä (Toikko & Rantanen 2009, 10-11.)

Kehittäminen voidaan nähdä koko organisaation yhteisenä toimintana ja tällöin myös työntekijöillä on mahdollisuus vaikuttaa ratkaisuihin, koskien omaa työtään. Kehittäminen on alettu nähdä myös laajemmin, erilaisissa verkostoissa tapahtuvaksi. Eri sektoreiden toimijoiden lisäksi palveluidenkäyttäjät voidaan nähdä keskeisinä subjekteina kehittämistoiminnassa. (Toikko & Rantanen 2009, 17.) Menetelmiä kehittämistoiminnassa voidaan lähestyä sen mukaisesti, käytetäänkö niitä prosessissa organisointiin, toteutukseen vai arviointiin (Toikko & Rantanen 2009, 168).

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Ihmisillä esiintyvinä inhimillisinä perustarpeina on saada arvostusta, suosiota ja tunnustusta muilta sekä saavuttaa yhteiskunnallinen asema. Itsevarmuuden ja pätevyyden tunne taas mahdollistaa itsenäisyyden ja vapauden, eli autonomian. (Juujärvi ym. 2007, 91.) Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden tarpeina näyttäytyy nousevan esiin erilaisten vaikutusmahdollisuuksien sekä oman tarinan sanoittamisen ja uudenlaisten merkitysten luomista mahdollistavien väylien vahvistaminen. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli perustaa yhteiskehittäjäryhmä, jossa asiakkaat ja kokemusasiantuntijat voidaan nähdä ryhmässä vahvoina toimijoina ammattilaisten rinnalla. Ryhmä tarjosi osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia asiantuntijuuden jakamiseen.

Ajatus tämän tutkimuksellisen kehittämistyön aiheeseen nousi asiakastyön yksilötyöskentelyssä esille nousseiden havaintojen pohjalta, erilaisia projekteja ohjatessani ja yhteistoimintaa koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa kehittäessäni. Asiat ovat nousseet itselleni merkityksellisiksi ja ajankohtaisiksi myös tutkimustiedon valossa sekä verkosto- ja tiimityöskentelyn lomassa nouseviin havaintoihin peilaten. Tarpeen tunnistamisen pohjalta sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia oli tarkoituksena vahvistaa voimavaraistavin työtavoin. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskunnan tarpeena on autetuksi tuleminen erilaisissa yksilöllisissä elämäntilanteissa.

Tavoitteena oli erilaisia osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä vahvistamalla kartoittaa erilaisia osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä ja monipuolistaa voimavaraistavia työtapoja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Näitä väyliä mahdollistamalla tavoitellaan kokonaisvaltaisempaa toipumista ja autetuksi tulemistä. Näitä yhdessä kehitettyjä osallistumisen muotoja ja vaikuttamisen väyliä oli tarkoitus juurruttaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella järjestettävän sosiaalisen kuntoutuksen työhön jo kehittämisprosessin aikana.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkälainen osallistuminen on voimavaraistavaa ja valtaistavaa kehittämisryhmän osallistujien näkemyksen mukaan?
2. Miten elämäntarinoita voidaan hyödyntää toipumisen tukena, vahvistamalla vaikutamisen väyliä sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa ja sen rajapinnoilla?
3. Miten kokemusasiantuntijuutta ja vertaisuutta voidaan entistä vahvemmin hyödyntää kuntoutumisen tukena sosiaalisessa kuntoutuksessa?

Aineistoa näihin kysymyksiin vastaamiseksi kerättiin tätä tutkimuksellista kehittämistoimintaa varten järjestetyissä työpajoissa syntyneen materiaalin ja osallistuvan havainnoinnin kautta. Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö sisälsi tutustumisinfon lisäksi viisi teemoitettua työpajaa. Viimeisessä työpajassa toteutettiin fokusryhmähaastattelu, aineiston täydentämiseksi ja arvioinnin tueksi. Kehittämistoiminta kokemuksineen ja vaikutuksineen oli osa tätä tutkimuksellista kehittämistoimintaa sekä sen arviointia.

3.2 Opinnäytetyön toteuttamis- ja kehittämisympäristö

Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä toteutettiin Vantaan kaupungin sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä. Vuoden 2023 alkaessa sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvastuu siirtyi Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelle. Sosiaalihuoltolaissa (L1301/2014) määritellään sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaksi, yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistäväksi palveluksi. Tehostettua tukea tarjotaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Laissa säädetään elämänhallinnallisesta valmennuksesta ja ryhmätoiminnasta sekä tuesta sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin.

Sosiaalisen kuntoutuksen tehostettu tuki kohdentuu pääasiassa niille, joilla esiintyy samanaikaisesti monia palveluntarpeita ja joille itsenäinen suoriutuminen arjesta aiheuttaa haasteita. Sosiaalisen kuntoutuksen koordinaatiovastuu vastuullisesta asiakasohjuksesta on sosiaalityöllä. Ohjaus palveluntarpeen arviointiin voi tapahtua asiakkaan itsensä toimesta, nuorisotyöstä, työvoimapalveluista, koulutuspalveluista tai sosiaali- ja terveystalouksista. (Piirainen 2018, 11-19.) Palvelun tarvetta arvioiva ja lähettävä taho sosiaaliseen kuntoutukseen Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella on nuorten- ja aikuisten sosiaalityö. Virassa oleva omatyöntekijä toimii vastuutyöntekijänä sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa. (Nääppä 2022.) Lähiohjaaja kulkee prosessissa asiakkaan rinnalla tukien ja kannustaen kuntoutustavoitteiden suuntaan etenemistä. Lähiohjaajiksi määrittelen tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan raportoinnissa intensiivistä, ohjauksen ja valmennuksen keinoin annettavaa tukea toteuttavat sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä työskentelevät sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset.

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin omalla työpaikallani, työyhteisön osallistuen uudenlaisten toimintatapojen kehittämiseen. Kehittämistyössä keskeisenä rakenteena toimi sitä varten perustettu yhteiskehittäjäryhmä. Kehittäjäryhmän käynnistäminen, organisointi ja eteenpäin luotsaaminen oli jaettuna vastuualueena omassa työroolissani. Yhteiskehittäjäryhmän perustamisen ajatuksena oli, että ryhmän avulla jo itsessään voimme mahdollistaa voimavaraistumista ja mahdollistaa ryhmän keskinäistä arvostusta, pyrkiessämme edistämään yhteistoimintaa. Toteuttamis- ja kehittämisympäristön ollessa omalla työpaikallani, muodostui minulle väistämättä kaksoisrooli, tätä opinnäytetyötä toteuttaessani. Tästä aiheutuvia mahdollisia haasteita oli tarkoituksenmukaista pohtia huolellisesti.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen ensimmäisen (2023-2025) osallisuusohjelman ohjaavaksi teemaksi on nimetty tasa-arvoinen ja yhdenvertainen osallisuus. Osallisuusohjelman tavoitteena on, että henkilöstö tietää, osaa ja tahtoo osallistua hyvinvointialueen ja osallisuuden kehittämiseen. Osallisuusohjelman tavoitteiden mukaisesti Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella mahdollistetaan yhdessä asukkaiden ja sidosryhmien osallistumista, toimijuutta ja vaikuttamista, edistäen näin asukkaiden hyvinvointia. Tavoitteena on osallistumisen mahdollistaminen myös itseä ja hyvinvointialuetta koskevaan päätöksentekoon. Osallisuusohjelman tavoitteisiin on kirjattu tiedon tarjoaminen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista ja eri ryhmien mukaan ottaminen hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun sekä myös mahdollisuuksien edistäminen toimintaan osallistumiseen sekä järjestämiseen. (Vakehyva 2023a.)

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskunta koostuu 18-64-vuotiaista asiakkaista ja toipumisorientaation viitekehys ohjaa asiakastyötä (Nääppä 2022). Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella sosiaalista kuntoutusta järjestetään yksilö- ja ryhmämuotoisena toimintana. Tukea voi saada sosiaalisen vuorovaikutuksen ja -toimintakyvyn vahvistumiseen, erilaisiin arjenhallinnallisiin haasteisiin tai esimerkiksi mielekkään tekemisen löytämiseen. (Vakehyva 2023b.) Vertaistuki Vantaan kaupungin järjestämässä sosiaalisessa kuntoutuksessa on mahdollistunut monipuolisen ryhmätoiminnan, työpajojen ja erilaisten retkien mahdollistamisen kautta. Steppi-tiimissä toteutetussa Hyvä Päivä ryhmässä on ollut vertaisohjaaja mukana kahdessa viimeisimmässä ryhmässä. (Nääppä 2022.)

Vantaan kaupungin omana palveluna tuotetussa sosiaalisessa kuntoutuksessa, kokemusasiantuntijuutta ja jaetun asiantuntijuuden mahdollisuuksia on tarkasteltu ja hyödynnetty systemaattisesti jo vuoden 2020 loppupuolelta saakka. Sosiaalisen kuntoutuksen Steppi-tiimissä on tarjottu mahdollisuutta työelämäharjoitteluihin kaikille KAP-Vantaa hankkeen kokemusasiantuntijoiden koulutusryhmille. Lisäksi koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa on jaettu asiantuntijuutta tarkoituksenmukaisissa asiakasprosesseissa, taidetyöpajoissa sekä vuosittaisissa kehittämiseen suuntautuneissa työpajoissa. Lisäksi kokemusasiantuntija on ollut kertomassa mielenterveyskuntoutujan kohtaamisesta sosiaalisen kuntoutuksen monialaisessa tiimissä.

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa on kokemusasiantuntijoiden tehtävänä ollut joissakin tapauksissa myös asiakkaiden saattaminen palveluiden välillä. Yhteistyötä on rakennettu KAP-hankkeen kanssa ja sosiaalisen kuntoutuksen tiimistä on ollut edustusta KAP-Vantaa hankkeen ja sosiaali- ja terveystalveluiden yhteisessä kehittäjäryhmässä. (Nääppä 2022.)

KAP-Vantaa hankkeessa kokemusasiantuntijoita koulutetaan Vantaan sote-palveluihin, toimimaan asiakastyössä ja erilaisissa kehittämistehtävissä. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala oli mukana kehittämässä hankeideaa. Hankkeessa luodaan pankki, jonka avulla kokemusasiantuntijoiden osaamista voidaan helposti ja systemaattisesti levittää. Vantaan kaupunki sitoutui tilaamaan erityyppisiin palkkioperusteisiin työtehtäviin sote-palveluihin, hankkeen koulutettuja kokemusasiantuntijoita. Toiminnassa on mukana henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta erilaisista sote-palveluista. Kokemusasiantuntijakoulutuksen ja palkkioperusteisten kokemusasiantuntijatehtävien lisäksi hankkeella on tarjolla yksilöohjausta sekä vertaismentorointia. (KAP-Vantaa 2022.) Puhuttaessa koulutetuista kokemusasiantuntijoista tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarkoitetaan heillä Vantaan A-killan alaisuudessa toimivan KAP-Vantaan koulutuksen käyneitä kokemusasiantuntijoita.

Vantaan kaupungilla 2022 alkaneessa, sosiaalisen kuntoutuksen hankkeena toimivassa tavoitevalmennusryhmä Noste-tiimissä on ollut koulutettu kokemusasiantuntija mukana hankkeen alusta asti. Kokemusasiantuntija tilattiin kokemusasiantuntijapankista mukaan hankkeen alussa toteutettuihin työpajoihin. Kokemusasiantuntija jatkoi mukana Noste-tiimissä työkokeilijan roolissa ja toimi myöhemmin palkkatyössä. Koulutettu kokemusasiantuntija on tuonut vahvasti mukaan erilaista yhteisöllistä toimintaa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella toteutettavaan sosiaaliseen kuntoutukseen. Koulutetulla kokemusasiantuntijalla on ollut vetovastuuta toiminnanohjauksen ja itsemyötätunnon työpajoissa sekä erilaisissa ryhmissä ja retkissä. Vantaan kaupungin sosiaaliseen kuntoutukseen perustettiin myös vuonna 2022 tarvelähtöisesti vertaisryhmä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille kokemusasiantuntijan ohjaamana. Noste-tiimissä myös asiakkaita on otettu aktiivisesti mukaan ryhmätoimintojen suunnitteluun. (Nääppä 2022.)

4 Kehittämisen prosessin organisointi ja menetelmälliset ratkaisut

Suunnittelu aloitettiin kehittämisteeman, eli havaitun tarpeen puheeksi otolla ja vastuuhenkilöiden sopimisella oman tiimin kesken. Kehittämistoimintaa käynnistettäessä sosiaalisen kuntoutuksen tiimeissä kartoitettiin mahdollisia kehittäjäasiakkaita. Palveluiden käyttäjät nähtiin kehittämistoiminnan keskeisinä subjekteina. Tähän tutkimukselliseen kehittämistoimintaan resursoitiin sosiaalisen kuntoutuksen Steppi- ja Noste- tiimeistä muodostuva neljän ammattilaisen moniammatillinen tiimi. Muuta kokonaisyhteistyötä selvitettiin suunnitteluvaiheessa hyvinvointialueen kärkihankkeista.

Tavoitteena oli palkata KAP-Vantaa hankkeen kautta jo heti aluksi mukaan muutama koulutettu kokemusasiantuntija omaa kokemuspohjaansa mukaan tuomaan.

Koulutetut kokemusasiantuntijat tilattiin mukaan KAP-hankkeen kokemusasiantuntijapankista, Tämä mahdollisti heille asianmukaisen korvauksen työstään. Koulutettujen kokemusasiantuntijoiden palkkiot maksettiin sosiaali- ja perhepalveluiden, yhteistyölle myönnetystä vuosibudjetista. Tulevan yhteistoiminnan kautta oli tarkoitus vahvistaa sosiaalisessa kuntoutuksessa yhteiskehittämisen ja kehittämiskumppanuuden kulttuuria. Alustavaa kehittäjäasiakkaiden rekrytointia aloitettiin kevään 2022 aikana. Moniammatillisen tiimin näkemykset jaetun asiantuntijuuden kentällä näyttäytyivät kehittämisessä tärkeässä roolissa, kun toimintaväyliä alettiin juurruttamaan toimintaan.

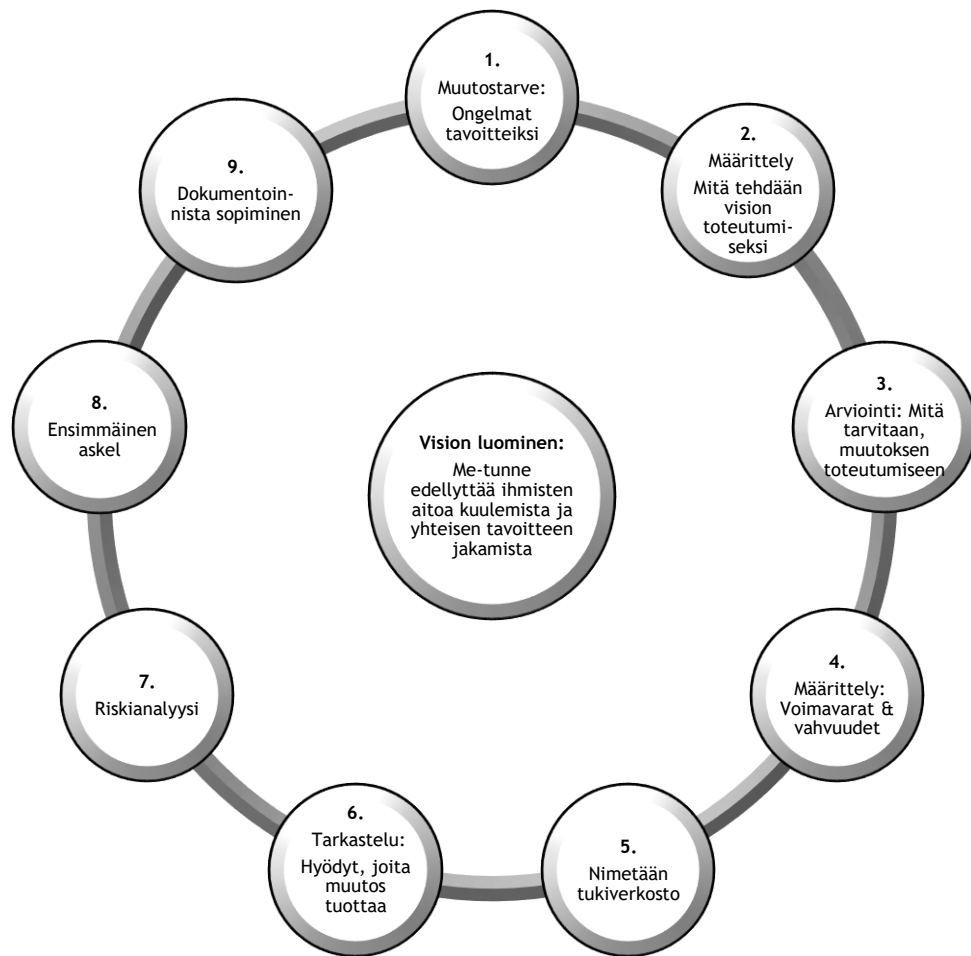
4.1 Voimavaraistava yhteiskehittäminen lähestymistapana ja menetelmänä

Yhteiskehittäminen voidaan nähdä ajattelu-, suhtautumis-, toiminta- ja vuorovaikutustapojen yhdistelmänä tai tyylilajina. Yhteiskehittämisen avulla rakennetaan suhteissa rakentuvaa kokonaisvaltaisempaa toimijuutta. Sen avulla voidaan edistää luottamusta asiakkaiden ja ammattilaisten kesken. Asiakas voi halutessaan osallistua palveluiden kehittämiseen kokemusasiantuntijana tai tukemaan vertaisena muita samassa tilanteessa olevia. (Hietala 2018, 122-123.)

Aluksi luodaan visio siitä, millainen tilanne on sen jälkeen, kun tavoite tai kehittämisen kohteena oleva asia on saavutettu. On tärkeää, että visio muotoillaan niin, että muutoksessa mukana olevat kokevat sen omakseen. Me-hengen luominen ja kokemus siitä, että asiaa edistetään yhdessä, ja ihmisiä aidosti kuullaan, näyttäytyy keskeisenä. Lähtökohtana kehittämiselle on jonkin asian muutostarve tai toive. (Vuokila-Oikonen 2022, 26-27.) Asiakkaiden mukaan ottaminen kehittämistyöhön voi myös olla kuntouttavaa ja asiakkaalla on mahdollisuus sitä kautta rakentaa merkityksellistä suhdetta omassa elämässään ilmeneviin haasteisiin. Lähtökohtana yhteiskehittämisessä on suhde, jossa korostuvat, vastavuoroisuus, hierarkkisen vuorovaikutuksen haastaminen sekä keskinäinen kumppanuus. (THL 2020.)

Määrittely vaiheessa määritellään, mitä tehdään, jotta vision on mahdollista toteutua, jonka jälkeen arvioidaan sitä, mitä kaikkea on olemassa, jotta visio saavutetaan. Voimavarat ja vahvuudet sekä tukiverkosto muutoksen aikaansaamiseksi on tärkeää määritellä. Hyödyt määritellään ja riskit kartoitetaan. Tämän jälkeen on hyvä pohtia millaisesta edistymisestä voidaan nähdä, että muutos on saatu aluilleen. Tätä seuraa ensimmäisen askeleen määrittely. Dokumentoinnista ja sen tavoista on syytä sopia ja kuinka jokainen voi tarkistella syntyvän dokumentoinnin. Dokumentointia onkin hyvä tehdä avoimesti ja läpinäkyvästi, jolloin ihmiset voivat varmistua siitä, että ovat tulleet kuulluiksi ja asiat tulleet kirjatuksi niin miten he ovat ilmaisseet. (Vuokila-Oikonen 2022, 26-27.)

Vuokila-Oikonen kuvaa ratkaisuja tuottavan yhteiskehittämisen prosessin etenevän pääpiirteittäin kuviossa 2 esitetyn mukaisesti.

Kuvio 2: Ratkaisuja tuottavan yhteiskehittämisen prosessi Vuokila-Oikkosen (2022) mukaan

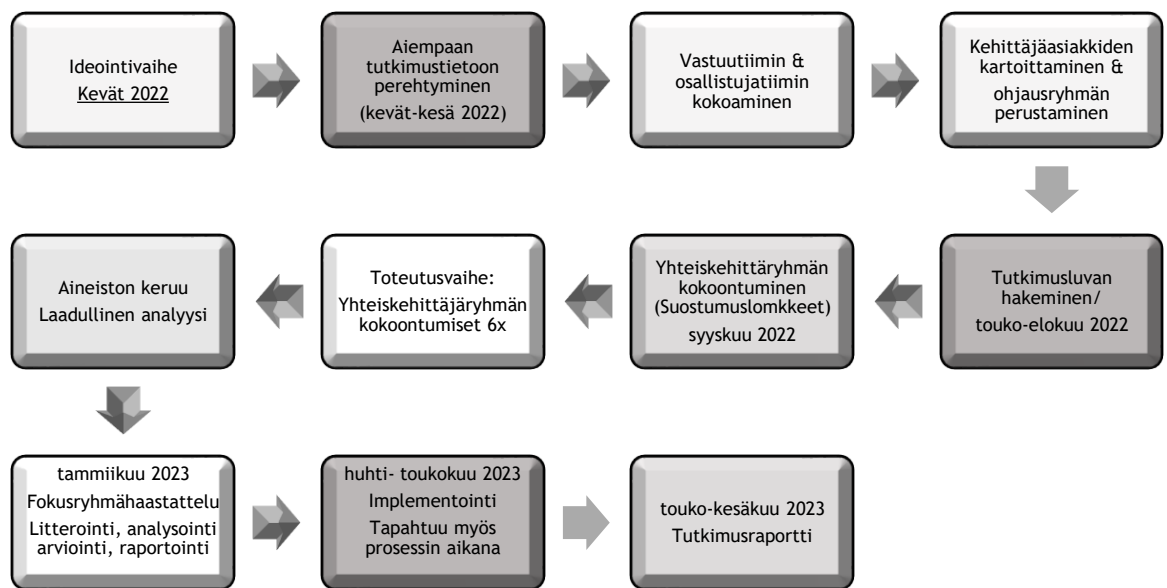
Työpajojen osallistujat omaavat käsiteltävän asian tietotaidon sekä varsinaisen asiantuntijuuden vastaten asiasisällön tuottamisesta (Kantojärvi 2012). Tässä kehittämistyössä dialogisuutta työpajoissa tuetaan menetelmällisillä ratkaisuilla sekä koko prosessissa panostettaessa etenkin ennen varsinaisten työpajojen alkamista tutustumiseen ja turvallisen tilan luomiseen. Osallistuminen yhteiskehittämiseen voi jo olla itsessään osallistujille voimavaraistavaa ja olla osaltaan luomassa merkityksellisyyden sekä yhteisöllisyyden kokemuksia yksilöiden elämään.

4.2 Toteutetun tutkimuksellisen kehittämistyön prosessikuvaus

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö käynnistyi ideointivaiheella keväällä 2022. Aiempaa tutkimustietoa aiheeseen liittyen aloitin kartoittamaan jo ideointivaiheessa. Esiteltyäni ideani sosiaalisen kuntoutuksen vastuuhjaajalle ja tiimille aloin hakemaan tutkimuslupaa Vantaan kaupungilta. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvastuu oli tällöin vielä Vantaan kaupungilla. Vantaan kaupungin sosiaalisen kuntoutuksen tiimistä valittiin vastuuhenkilöt ja kartoitettiin

mukaan muutama koulutettu kokemusasiantuntija. Suunnittelu- ja ideointivaiheen tueksi tustuimme ryhmän vetovastuussa olevalla ammattilaiskokoontumisella myös hieman Espoon kaupungin sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäjäryhmän historiaan ja toimintatapoihin ennen kehittäjäryhmän perustamista, sen suunnittelua tukemaan.

Yhteiskehittäjäryhmää eteenpäin ohjamaan ja työpajoja fasilitoimaan perustettiin ohjausryhmä, johon kuului lisäksi sosiaalialan ammattilainen sekä koulutettu kokemusasiantuntija. Tämän toteutetun tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessikuvaus kuviossa 3.

Kuvio 3: Toteuttamamme tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessikuvaus

Sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä kartoitettiin sen hetkisiä ja entisiä asiakkaita, jotka olivat kiinnostuneita lähtemään mukaan yhteiskehittäjäryhmään. Sosiaalisen kuntoutuksen tiimin lähiohjaajat toimittivat kiinnostuneille informointikirjeen ryhmän sisällöstä ja heille annettiin aikaa vielä pohtia osallistumishalukkuuttaan. Otin itse yhteyttä kaikkiin kiinnostuksensa ilmaiseisiin kehittäjäasiakkaihin ennen työpajojen alkamista. Kartoitin heidän yksilöllistä elämäntilannettaan, arvioiden myös heidän sen hetkistä toimintakykyään. Kävimme yhdessä lävitse ryhmän sovitettavuutta myös ajanhallinnallisesti muuhun elämään ja annoin tilaa kysymysten esittämistä varten. Asiakaskunnasta löytyi neljä kiinnostunutta kehittäjäasiakasta mukaan tähän pilottina toteutettuun yhteiskehittäjäryhmään. Myös kehittäjäasiakkaille mahdollistettiin korvaus osallistumisesta.

Työpajat yhteiskehittäjäryhmäläisille järjestettiin noin kolmen viikoin välein ja ne olivat kestoltaan kahden ja puolen tunnin mittaisia. Kehittämistyöpajat toteutettiin viihtyisässä, rennossa ja rauhallisessa ympäristössä. Asiantuntijuutta pyrittiin jakamaan prosessin kaikissa

vaiheissa. Yhteistyörakenteita luotiin prosessin kuluessa ja arviointia tapahtui koko prosessin ajan. Ohjausryhmä fasilitoi ryhmätyöskentelyä, auttaen sekä kannustaen ryhmää niin, että kaikkien tietotaito tuli parhaalla mahdollisella tavalla hyödynnettyä. Osallistujat yhteiskehittäjäryhmään löytyivät asiakkaista, jotka olivat toiminnassa vielä mukana jossain roolissa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuden omaavia tai sosiaalisen kuntoutuksen kuntoutumisprosessin jo läpikäyneitä osallistujia nimitän tämän tutkimuksellisessa kehittämistyön yhteydessä kehittäjäasiakkiksi. Osalla heistä oli kokemusta myös vertaisohjaajana toimimisesta ja joillekin yhteiskehittäjäryhmä toimi omanlaisenaan jatkopolkuna.

Kaikki ryhmän kokoontumiskerrat aikataulutettiin hyvissä ajoin ja tarvittavat tilat varattiin valmiiksi koko tulevan periodin ajaksi. Kävimme ohjausryhmässä jo varhaisessa vaiheessa läpi fasilitointiin liittyviä asioita, työpajasuunnittelun prosessia sekä omia roolejamme fasilitaattoreina. Ohjausryhmässä aikataulutimme tilaa kalentereihin myös purkukeskusteluille, joissa pääsimme reflektoimaan työpajoissa syntyneitä havaintoja. Varsinainen rakenne näihin Teams-kokoontumisiin syntyi pikkuhiljaa projektin edetessä. Työpajojen lomassa oli tarkoitus synnyttää ajatuksia siitä, millaisella rakenteella alamme suunnitella yhteiskehittäjäryhmän kokoontumisia jatkossa ja juurruttaa syntyneitä toimintamalleja käytännön työelämään.

SOSKU-osahankkeissa 2015-2018 kehitettyjen toimintamallien kehittämisessä esimiestason tuella katsottiin olevan suuri merkitys toimintamallien juurtumiselle ja katsottiin, että heidän tulisi olla perillä kehittämistyön vaiheista ja ainakin suhteellisen kiinteästi mukana kehittämistyössä. Alueellisesta näkökulmasta katsottuna, uudenlaisten toimintamallien viemistä alueellisiin keskusteluihin ja verkostoihin edistettiin niiden juurruttamista. (Raivio 2018b, 50.)

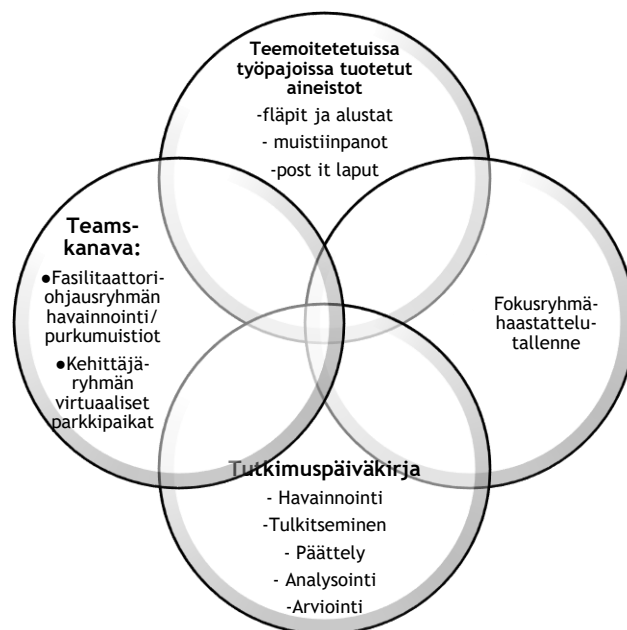
4.3 Aineiston keruu, analysointi ja työpajojen teemat

Laadullisen aineiston analyysissä avainsanoja ovat systemaattisuus, avoimuus, perusteltavuus sekä tarkistettavuus. (Puusa 2020, 145.) Analyysin tarkoituksena on luoda kaikesta kerätystä aineistosta kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden avulla voidaan tuottaa perusteltu tulkinta sekä tehdä erilaisia johtopäätöksiä ilmiöstä, jota tutkitaan. Tulosten esittämistä tuetaan onnistuneella tulkinnalla, viemällä parhaimmillaan tätä tulkintaa abstraktimmalle tasolle. Aineistosta tehtäviä havaintoja voidaan teemoitella kategorioihin tai samankaltaisuuden mukaan. Teemat voidaan rakentaa etukäteen, mutta aineiston tarkastelun kautta saattaa syntyä aivan uudenlaisiakin teemakokonaisuuksia. (Puusa 2020, 148-153.)

Aineistoa kerätään useissa eri vaiheissa ja rinnakkaisin menetelmin, joten aineiston keruuta sekä analysointia toteutetaan usein limittäin. Prosessin kulkua saattaa tämän takia olla haasteellista kuvata. Tutkijan rooliin kuuluu koko prosessin aikainen aktiivinen havainnointi, tulkitseminen ja päättely. Havaintoja käsitellään ikään kuin johtolankoina ja tulkintojen kautta pyritään hahmottamaan kokonaisuutta. (Puusa 2020, 145-146.) Tutkimusaineistoa kerättiin pääosin työpajoista. Prosessin aikana oli mahdollistettu myös padlet-alustojen hyödyntäminen

työpajojen välillä. Padletit oli nimetty sähköisiksi parkkipaikoiksi ja ne jaettiin kehittäjäryhmää varten luodulle yhteiselle lukitulle Teams-kanavalle.

Teams-kanava perustettiin, mikäli työpajojen väleillä olisi noussut vielä ajatuksia, ideoita, oivalluksia tai kysymyksiä, joita haluaisi purkaa. Teams-kanavalla toimi myös erillinen lukittu kanava ohjausryhmän suunnittelu ja purkumateriaaleille. Aineistoa kerättiin työpaja-aineiston lisäksi haastattelusta sekä havainnoinnin kautta. Teemoittelua tukeva runko rakennettiin prosessin kuluessa tulosten kokoamista, analysointia ja arviointia jäsentämään. Tulosten analysointia tapahtui kaikkien työpajojen väleissä. Oma oppimis- ja tutkimispäiväkirjani toimi myös arviointiaineistona. Aineiston rakentumista väylineen ja keruutapoineen kuvataan kuviossa 4.

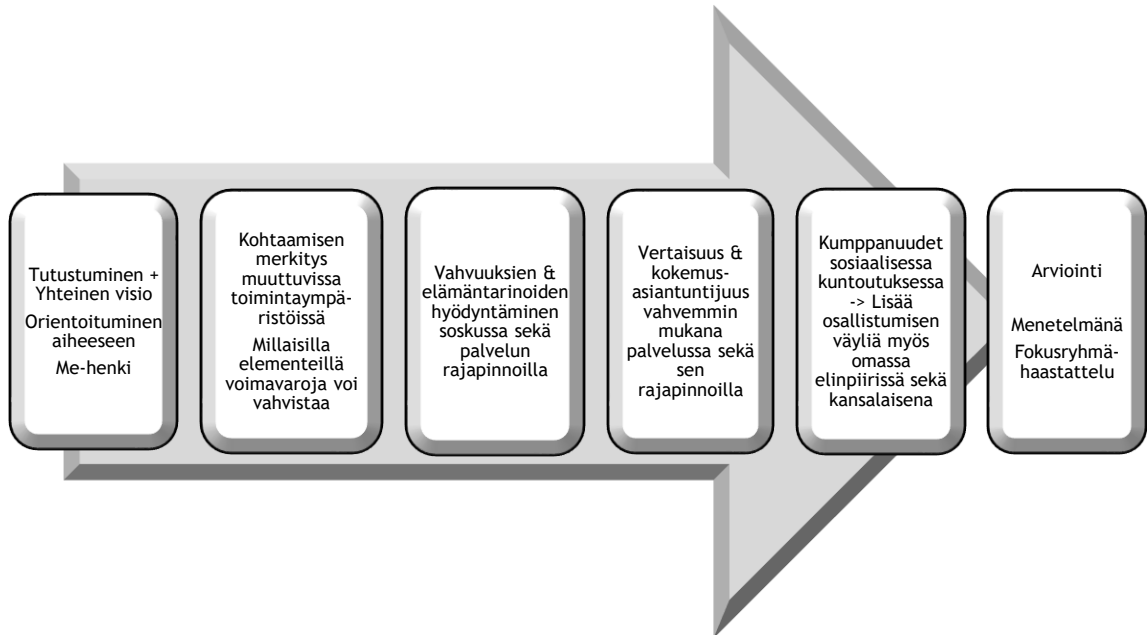

Kuvio 4: Aineiston rakentuminen

Työpajoissa tutkimusaineistoa tuottivat kehittäjäasiakkaat, koulutetut kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset. Asiantuntijuutta pyrittiin jakamaan mahdollisimman tasaisesti. Työpajatyöskentelyssä käytettäviä menetelmiä pohdittiin ohjausryhmässä. Tutkimusaineisto koostui siis pitkälti työpajoissa tuotetusta materiaalista sekä työskentelyn lomassa syntyneistä havainnoista. Työpajatyöskentelyn aikana aineistoa rakentui post it -lapuille, muistiinpanoihin ja fläppitauuille. Aineistoa rakentui learning cafe eli oppimiskahvila ja erilaisten brainstorm eli aivorihi-tyyppisten sekä muiden soveltuvien toiminnallisten yhteiskehittämismenetelmien avulla.

Työpajat teemoituivat niin, että aluksi kerättiin tietoa siitä, mikä kehittäjäryhmän osallistujien mielestä tuottaa voimavaroja palvelussa ja sen rajapinnoilla. Vahvuuksien ja elämäntarinoiden hyödyntämisen mahdollisuuksia sosiaalisessa kuntoutuksessa sekä palvelun rajapinnoilla kartoitettiin. Kolmannessa työpajassa pohdittiin vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden

kysymyksiä ja sitä kuinka näitä toiminnan muotoja parhaiten vahvistettaisiin palvelussa. Työpajoissa pohdittiin lopuksi myös millaisia kumppanuuksia tarvitaan mukaan, osallistumisen väyliä lähtiessämme toteuttamaan. Viimeisessä työpajassa arvioitiin yhdessä prosessia. Arviointimenetelmänä käytettiin fokusryhmähaastattelua ja sen tuottama materiaali toimi osaltaan arviointiaineistona. Työpajojen teemat menivät suunnitellusti työpajoissa osittain ristiin keskenään. Työpajoissa kerättäviä teemoja tuotiin esille myös informointikirjeessä liitteessä 4. Teemoja kuvataan kuviossa 5.

Kuvio 5: Teemat, joista dokumentaatiota kerättiin

Jokaisen työpajan jälkeisenä päivänä ohjausryhmä kokoontui yhdessä purkamaan kulloisenkin työpajan synnyttämiä ajatuksia ja havaintoja. Purkukeskustelun, työpajan kulusta ja tuotetuista materiaaleista syntyneen tulkinnan, tulosten sekä ohjausryhmän havaintojen pohjalta kokosin seuraavien työpajojen alkuun informatiivisen osuuden. Ohjausryhmän kanssa tarkensimme jokaisen työpajan suunnitelmaa yhdessä. Yhteiskehittäjäryhmän työpaja-aineisto analysoitiin induktiivista sisällönanalyysiä mukailen.

Tutkimuksen tekijän tehtäväksi jää tuotettavaksi analyysinsä viisaus. Analyysissä kyse on myös keksimisen logiikasta, eikä kaikkeen löydy opetettavissa olevia sääntöjä. Herkkyys vastaanotokyvyssä, oivalluksen terävyys ja osaltaan myös onnekkuus ovat vaikuttamassa merkityksellisten metodien sekä myös niiden käytön noudattamisen rinnalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 113.) Aineiston sisällön ymmärtämistä helpottaa sen koodaaminen väreillä, niin että jokaiselle tutkimuskysymykselle annetaan oma väri. Väreihin tulleet havainnot ryhmitellään niin, että alaluokille annetaan omat värit. Aineistosta kiteytyy näin pikkuhiljaa tulkinta, jota tarkastellaan tutkimusteorian läpi tulosten saamiseksi. Päätelmiä näistä tuloksista voidaan tehdä liittyen tutkimuksen kontekstiin. (Vilka 2021.)

Järjestimme jokaisen työpajan jälkeen seuraavana päivänä purkukokouksen ohjausryhmän kesken, johon loimme projektin kuluessa tietynlaisen rungon. Tutkimuskysymysten näkökulmasta olennainen aineisto pilkottiin ja koostettiin jokaisen työpajan jälkeen. Osan aineistosta visualisoin käytännön työelämässä helposti hyödynnettävään muotoon. Ohjausryhmän purkumuistioihin muodostettiin rakenne, jonka kautta analysoin työpajoissa nousseita merkityksellisyyden kokemuksia tuottavia asioita, havaintoja ja ilmiöitä sekä konkreettisia toimintatapoja, tulkitoihin peilaten. Työpajojen purkumuistiot säilytettiin lukitulla Teams-alustalla, vain ohjausryhmän saatavilla. Visualisoitu aineisto jaettiin ryhmän nähtäville, yhteiselle Teams-kanavalle ja tulostettiin myös kommentoitaviksi seuraaviin työpajoihin.

Aineistosta pyrin, ohjausryhmän tuella nostamaan esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Laineen (2001) analyysimalli koostuu merkityskokonaisuuksien jäsentymisestä ja niiden esittämisestä sekä tulkinnasta sekä niiden synteestistä. Intuition merkitys korostuu fenomenologien mukaan merkityskokonaisuuksien näkemisessä, kun aineistoon paneudutaan riittävästi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101-102). Tutkimuskysymykset koodasin väreihin ja muodostin kuhunkin tutkimuskysymykseen liittyvän luokan ja niiden alle, aineiston pohjalta yhden alaluokan. Konkreettiset osallistumisen ja vaikuttamisen väylät erittelin omaan sarakkeeseen ja tähän luokkaan syntyi elementtejä jokaisesta väriteemasta. Otsikoin ja poimin taulukkoon myös työpajojen pohjalta syntyneitä kumppanuuksia ja hyödynnettäviä palveluita. Lopuksi keräsin aineiston ja sen analyysin pohjalta syntyneiden havaintojen ja konkreettisten työtapojen mahdollistamia vaikutuksia ja mahdollisuuksia viimeiseen sarakkeeseen. Aineiston analysoinnin ja haastattelun litteroinnin toteutin itsenäisesti. Aineiston analysointia tapahtui työpajojen alusta sakka. Aineiston analysointia ja teemoittelua on kuvattu taulukossa 1., luvussa 6.2.

Viimeisen työpajan fokusryhmähaastattelussa arvioitiin prosessia, syvennettiin aineistoa ja kerättiin kokemuksia sekä palautetta prosessista. Seuraavan Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella järjestettävän sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäjäryhmän rakenne rakentui ryhmän pohdintojen sekä palautteen pohjalta. Fokusryhmähaastattelussa voitiin jo testata myös alustavia johtopäätöksiä kertyneestä aineistosta. Haastattelukysymyksiä oli mahdotonta täysin rakentaa etukäteen vaan ne muotoutuivat valmiiseen muotoon prosessin lomassa ja sen synnyttämänä. Nauhoitettu haastatteluaineisto litteroitiin ja raportissa käytetyt lainaukset koodattiin (H1, H2 jne.).

4.4 Tutkimus- ja kehittämistoiminnan etiikasta

Toimeenpanotaito on myös olennainen osa eettistä toimintaa, muutoin eettinen herkkyys, eettinen päätöksenteko ja motivaatio toimia saattavat jäädä ainoastaan hyviksi aikomuksiksi. Toimeenpanotaitoon liittyy ammatillisessa toiminnassa keskeisesti oikeana pitämäänsä asian eteenpäin ajamiseen ja taitoon perustella omia valintojaan toisille. (Juujärvi ym. 2007, 29-30.) Kehittämisprosessiin valmistauduttaessa on tärkeää, ettei liikaa tukeuduttaisi omiin oletuksiin,

aiempiin kokemuksiin tai tunteisiin. Eettisyys työskentelyssä näyttäytyy yksilöiden kunnioittamisessa sekä avoimessa viestinnässä. Tiedonkeruussa sekä lähestymistavassa käytetyt tavat tulee pohtia huolellisesti sekä pohtia menetelmien valintaa sekä niiden käyttötapoja toiminnassa. Tärkeää on myös kehittämistoiminnan sopeuttaminen asiakkaiden kulttuuriin tarpeisiin ja tapoihin. (Ideo 2005, 37-48.)

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteet ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (TENK 2023,11). Tutkimusprosessissa tapahtuvan kunnioituksen, rehellisyyden sekä myös vastuullisuuden periaatteissa on kyse siitä, että tutkijalla sekä ammattilaisilla on taitoa huomioida kokonaisvaltaisesti henkilöt sekä myös kontekstit, joissa he elävät. Tutkijalta tarvitaan arvostusta heidän ajatuksiaan, tunteitaan, tekojaan, uskomuksiaan ja mikä tärkeää, myös heidän rajojaan kohtaan. (Ideo 2005, 31-32.) Tutkimusta koskevia oleellisia tietoja tulee antaa potentiaaliselle tutkittaville ennen tiedonkeruuta. On tärkeää selvittää heille, mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään, mitä tuloksista odotetaan ja kuka hyötyy tutkimuksesta, jotta he voisivat päättää haluavatko he osallistua vai eivät. Tutkittavien on oltava tietoisia siitä, että heillä on myös oikeus vetäytyä tutkimuksen ulkopuolelle milloin tahansa ilman, että se aiheuttaisi kielteisiä seurauksia (Bhattacharjee 2012, 137-139.)

Tutkimuksen tai kehittämisen kohteeseen opinnäytetyötä tehdessä, automaattisesti syntyvä valtapositiio on tärkeää tiedostaa ja huomioida, että tiedon tuottaminen tapahtuu aina jonkin suhtaisessa valta-asetelmassa, kumppanuudesta, empatiasta ja hyvästä tahdosta huolimatta. On hyvä pohtia tarkkaan tutkijan positioita, että tunnistettaisiin jo etukäteen kaksoisroolista aiheutuvat mahdolliset haasteet. Läheinen suhde kohteeseen vaatii enemmän herkkyyttä, jotta omat kokemukset muotoutuneineen käsityksineen eivät toisi haasteita ja vaikutuksia omiin tulointoihin tai niin, että tulkintavaltaa voisi pahimmillaan käyttää toisen yli. (Vilka 2021.) Oma rooliani oli tärkeää pohtia huolellisesti, sillä tutkijan roolin lisäksi organisoin yhteiskehittäjäryhmää myös ammattilaisena sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä. Oman roolini ja suhteen yhteiskehittäjäryhmän osallistujiin suunnittelin rakentuvan työpajojen organisoinnista, työpajojen yhtenä fasilitaattorina toimimisesta ja tarpeenmukaisesta sosiaalisesta asianajosta.

Kehittämisryhmään osallistuville kerrottiin kattavasti tutkimuksellisen kehittämistyön käytännön sisällöstä, kestosta ja mitä osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa sekä siitä kuinka syntynyt aineistoa sekä henkilötietoja käsitellään. Informaatiota annettiin suullisessa sekä kirjallisessa muodossa. Osallistujille annettiin riittävästi aikaa osallistumispäätöksen tekemiseen ja vastattiin heidän kysymyksiinsä tutkimukselliseen kehittämistoimintaan liittyen. Yksilöllisestä infosta ensimmäiseen yhteiseen työpajaan kului useampi viikko ja väliajalla oli mahdollista esittää kehittämiseen ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan vaikutuksista ja hyödyistä kerrottiin kirjallisessa infossa rehellisesti. Kehittämistoimintaan valikoiduttiin ja siihen osallistuttiin täysin vapaaehtoisesti.

Osallistujat täyttivät kirjallisen suostumuksen osallistumisestaan tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Osallistujille tehtiin selväksi, että suostumuslomakkeen allekirjoittamisenkin jälkeen, projektista voi koska vaan halutessaan vetäytyä. Kehittämisyhmään osallistuville kerrottiin suostumuslomakkeessa, ettei kehittämistoimintaan osallistuminen vaikuta millään tavalla negatiivisesti asiakkaiden saamiin palveluihin tai etuuksiin. Esille otettiin myös, ettei mikään projektin sisällä tapahtuva vaikuta mukana olevien koulutettujen kokemusasiantuntijoiden työskentelyyn Vantaan kaupungilla tai myöhemmin järjestämisvastuun siirtyessä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelle. Tutkimuksellisen opinnäytetyön aineistot tallennetaan ja tuhotaan niiden vaatimusten edellyttämällä tavalla, mitä tieteelliselle tiedolle on asetettu (Arene 2020, 23).

Opinnäytetyössä noudatetaan henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvää lainsäädäntöä sekä ennen aloitusta haetaan asianmukaiset tutkimusluvut sekä noudatetaan tutkimuseettisiä ohjeita (Arene 2020, 15). Hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu suunnittelussa, menetelmien käytössä ja aineiston analyysissä sekä myös voimavarojen käytössä. Tutkijan on otettava huomioon asianmukaisella tavalla myös muiden tutkijoiden työ ja kunnioittaa heidän tekemäänsä työtä. Viittaukset heidän julkaisuihinsa tehdään asianmukaisella tavalla ja heidän työnsä tulee antaa niille kuuluva arvo sekä merkitys oman tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Salassapitoon ja vaitioloon liittyviä velvoitteita noudatetaan voimassa olevan tietosuojalainsäädännön mukaisesti ja aineistojen avoimuutta sekä jatkokäyttöä edistetään mahdollisuuksien mukaan. (TENK 2023, 12-14.)

Ammattilaisilla on mahdollisuus oppia asiakkailta olemalla heihin aktiivisesti yhteydessä sekä tarkkailemalla heitä. Tämä voi tapahtua sekä todellisessa, että virtuaalisessa maailmassa. Tutkimusprosessissa tapahtuvan kunnioituksen, rehellisyyden sekä myös vastuullisuuden periaatteissa on kyse siitä, että tutkijalla sekä ammattilaisilla on taitoa huomioida kokonaisvaltaisesti henkilöt sekä myös kontekstit, joissa he elävät. Tutkijalta tarvitaan arvostusta heidän ajatuksiaan, tunteitaan, tekojaan, uskomuksiaan ja mikä tärkeää, myös heidän rajojaan kohtaan. (Ideo 2005, 31-32.) Perehdyttäessä huolellisesti kohdeilmioon, mahdollistaa se ottamaan useita näkökohtia huomioon kokonaisprosessin eri vaiheissa, jolloin myös luotettavuus paranee. (Puusa & Juuti 2020, 182.)

Alusta asti ajatus oli, että tutkijan sekä koko ohjausryhmän on tärkeitä vaalia objektiivisuutta ja eettistä herkkyyttä prosessissa. Eettistä arviointia pohdin tarkemmin jo ennen tutkimusluvan hakemista Vantaan kaupungilta. Eettinen pohdinta kulki keskeisenä prosessia arvioivana ja ohjavana toimintana läpi koko prosessin suunnitteluvaiheesta, aina sen arviointiin saakka.

4.5 Lähtötilanteen arviointi ja riskien kartoitus

Seurantaa ja arviointia voidaan tehdä projektin kolmessa eri vaiheessa. Lähtötilanteen arvioinnissa tarkastellaan asiointiloja resurssien, osallistujien osaamisen, ammatillisen identiteetin,

roolien ja asiakkaiden toimintakyvyn näkökulmasta. (Koivisto, Pohjola & Blomquist 2017, 12-13.) Tällä tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla näin monia mahdollisuuksia ja vahvuuksia. Riskejä arvioimalla, löytyi myös haasteellisia kohtia.

Riskiksi tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan toteuttamiselle voitiin nähdä, mikäli asiakkaat tai työntekijät eivät olisikaan halukkaita sitoutumaan kehittämistoimintaan. Toimintakykyyn liittyvät haasteet voitiin luetella myös käytännön toteuttamista haastaviksi tekijöiksi. Vahvuuksia, mahdollisuuksia, haasteita sekä riskejä liittyen kehittämissuunnitelman toteuttamiseen tarkasteltiin SWOT-analyysin avulla kuviossa 6.

Kuvio 6: Riskien kartoitus SWOT-analyysin avulla

Arviointiaineiston perusteella voidaan tehdä erilaisia päätelmiä siitä, millä tavalla muutoksia on saatu synnytettyä. Voidaan arvioida sitä, millaista merkitystä saavutettiin toteutetulla käytännöllä ja mihin taas vaikuttivat aivan ulkopuoliset asiat. (Koivisto, Pohjola & Blomquist 2017, 13.) Arviointia, aineistonkeruuta ja arviointikysymyksiä suunniteltiin aineistonkeruuseen liittyvässä luvussa sekä liitteessä 1.

4.6 Havainnointi ja haastattelu menetelmällisinä ratkaisuin

Hyvänä käytäntönä voidaan pitää muistion kokoamista ensihavainnoista jokaisen ryhmäkerran jälkeen (Valtonen & Viitanen 2020, 125). Työpajassa syntyneen aineiston sekä siitä nousevien havaintojen pohjalta käydyt keskustelut ja kerätyt purkukeskustelu- ja havainnointimuistiot toimivat myös arviointiaineistona, fokusryhmähaastatteluaineiston, oppimispäiväkirjani sekä

muun kehittämistyöpajoissa tuotetun aineiston rinnalla. Tässä tutkimuksellisessa kehittämissä osallistuvaa havainnointia toteutettiin koko työpajaprosessin ajan. Edellytykset kokeilusta oppimiselle sekä sen arvioimiselle ovat paremmat, kun alusta asti voidaan esittää argumentoituja päätelmiä sekä arvioida tilanteita moninäkökulmaisesti (Muurinen 2019, 91).

Osallistuva havainnointi on aineiston keruun menetelmä, jossa tutkija vaikuttaa aktiivisesti läsnäolollaan tutkittavaan ilmiöön, tullen osaksi tutkimaansa yhteisöä tutustuen sen kielenkäyttötilanteisiin sisältäpäin (Tieteentermipankki 2014). Havainnoin prosessia ja peilasin havaintojani ohjausryhmän ammattilaistyöparin sekä koulutetun kokemusasiantuntijan kanssa työpajojen välillä. Osallistuvaa rinnakkaishavainnointia työpajoissa sekä haastattelussa tekivät koko ohjausryhmä. Työpajoissa fasilitaattorien ohjausryhmä havainnoi ammattilaisten, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden yhteistoimintaa ja sen synnyttämiä ilmiöitä. Tutkijana havainnoin myös kehittämissä syntyneitä sosiaalisen asianajon muotoja ja toimijuuksien välistä dynamiikkaa, reflektoiden havaintojani aktiivisena toimijana yhdessä ohjausryhmän kanssa.

Fokusryhmähaastattelun valitsin käytettäväksi arviointi- ja palautteenkeruumenetelmänä. Laadukkaiden ja oikeiden fokusryhmäkysymysten luomiseksi toimivaan fokusryhmähaastatteluun on tehdä yhteistyötä sekä pyytää apua ja palautetta muilta. Kysymysten muodostamisessa voidaan hyödyntää erityyppisten ihmisten asiantuntemusta eri roolien kautta. (Krueger 1997, 5-13.) Fokusryhmähaastattelua suunnittelimme ohjausryhmän kanssa arviointisuunnitelmassani kuvaamani rakenteen sekä tutkimussuunnitelmaan kirjattujen alustavien kysymysten pohjalta. Tein kuitenkin lisäksi taustatyötä, jonka pohjalta kävimme ohjausryhmän kanssa lävitse haastattelun rakennetta ja tärkeitä keskeisiä elementtejä. Näiden ja työpajoissa syntyneen analyysin pohjalta muodostimme lopulliset kysymykset (liite 5).

Kruegerin mukaan on olemassa viisi kysymysluokkaa, joista jokaisella on erottuva tehtävä fokusryhmähaastattelun kulussa. Nämä kysymysluokat ovat avaamiskysymykset, johdantokysymykset, siirtymiskysymykset, avainkysymykset ja lopettavat kysymykset. Näitä luokkia on tarkoitus käyttää yleisinä suuntaviivoina. Kaikki vastaavat avauskysymykseen kohderyhmän alussa. Se on suunniteltu vastaamaan nopeasti ja saamaan ihmiset tuntemaan olonsa mukavaksi tunnistamalla osallistujien yhteisiä ominaisuuksia. Avauskysymys ei ole keskustelukysymys, vaan se kannustaa kaikkia puhumaan ryhmän varhaisessa vaiheessa. Asenne- ja mielipidekysymykset sijoittuvat paremmin myöhemmin fokusryhmäkeskusteluun. (Krueger 1997, 21-24.)

Johdantokysymykset esittelevät yleistä keskustelunaihetta ja/tai tarjoavat osallistujille mahdollisuuden pohtia kokemuksia ja niiden yhteyttä yleiseen aiheeseen. Kysymykset edistävät keskustelua ja vuorovaikutusta osallistujien välillä ja aloittavat keskittymisen aiheeseen. Siirtymäkysymykset vievät keskustelua kohti keskeisiä kysymyksiä, jotka ohjaavat tutkimusta. Siirtymäkysymykset auttavat osallistujia hahmottamaan aihetta laajemmassa mittakaavassa. Ne toimivat loogisena linkkinä johdantokysymysten ja avainkysymysten välillä. Näiden kysymysten

aikana osallistujat tulevat tietoisiksi siitä, miten muut suhtautuvat aiheeseen. Nämä kysymykset luovat pohjan tuottaville avainkysymyksille. Usein siirtymäkysymykset pyytävät osallistujia menemään syvemmälle kuin johdantokysymykset. Vaikka johdantokysymys tuo aiheen pintaan, siirtymäkysymykset muodostavat yhteyden osallistujan ja tutkimuksen aiheen välille. (Krueger 1997,24-25.)

Keskeisinä kysymyksinä toimivat avainkysymykset. Tyypillisesti tässä luokassa on kaksi tai viisi kysymystä. Nämä ovat yleensä niitä, jotka vaativat eniten huomiota analyysissä. Näiden kysymysten keskusteluun on annettava riittävästi aikaa. Vaikka kuhunkin aikaisempaan kysymykseen voidaan varata vain muutama minuutti, avainkysymykset saattavat tarvita kymmenestä viiteentoista minuuttia. Avainkysymykset alkavat yleensä noin kolmanneksesta puoleen matkasta kohderyhmään. Loppukysymykset päättävät keskustelun, antavat osallistujille mahdollisuuden pohtia aiempia kommentteja. Nämä ovat yleensä ensimmäisiä kysymyksiä, jotka tutkimusryhmä kehittää, ja niitä, jotka vaativat eniten huomiota analyysissä. Haastattelijan on tärkeää tietää, mitkä kysymykset ovat keskeisiä kysymyksiä (Krueger 1997, 25-26.)

Fokusryhmähaastattelussa on hyvä suosia avoimia kysymyksiä ja pitää kysymykset yksinkertaisina. Yksinkertaisia kysymyksiä esitettäessä, osallistujat tietävät heti, mitä pyydetään ja ovat nopeasti valmiina vastaamaan. Monitulkintaiset kysymykset saattavat hämentää ja aiheuttaa turhaa epäröintiä. Avoimien kysymysten avulla vastaajat voivat itse määrittää vastauksensa suunnan. Yksilöitä kannustetaan näin reagoimaan itse, omasta tilanteestaan käsin. Avoimen kysymyksen suurin etu on, että se paljastaa, mitä haastateltavan mielessä on, eikä sitä mitä haastattelija epäilee. Osallistujilla on taipumus vastata haastattelukokemukseen tässä ja nyt, ellet pyydä heitä siirtymään toiseen paikkaan ajoissa. Tämä keskittyminen menneisyyteen tai palaaminen tiettyyn aikaan lisää vastausten luotettavuutta, koska se kysyy tietyistä kokemuksista nykyisten aikomusten tai tulevaisuuden mahdollisuuksien sijaan. (Krueger 1997, 31-35.)

5 Toteutusvaiheen tutustumisinfo ja teemoitetut työpajat

Tutkimusluvan saamisen jälkeen pääsimme käynnistämään käytännön prosessin. Ennen teemoitettujen työpajojen alkua järjestimme tutustumisinfon, jossa tavoitteena oli tarkentaa yhteinen visio, orientoitua kehittämisen teemoihin ja panostaa me-tunteen syntymiseen. Turvallisen tilan luomiselle, tutustumiselle ja yhteisen vision luomiselle oli tärkeältä antaa tilaa. Aikaa annettiin myös osallistujien ja ohjausryhmän keskinäisen dialogin synnyttämiseksi. Tutustumisinfon tarkoitus oli saada kehittäjäryhmäläisten näkökulmaa tulevien työpajojen suunnittelua ja suuntaa ohjaamaan. Tutustumisinfon tavoitteena oli käydä lävitse prosessi tutkimukselliseen kehittämistoimintaan liittyen ja antaa osallistujille vielä uudelleen suullisesti ja totuudenmukaisesti kuvaa sille asetetuista tavoitteista. Kaikki osallistujat saapuivat sovitusti ja ajoissa paikalle. Tutustumisinfo aloitettiin rennosti kahvien ja tarjoilujen parissa. Esittäytymisessä käytimme avuksi humoristisia susi fiiliskortteja tunnelmaa vapauttamaan.

Tapaamiskerran aikataulu käytiin aluksi lävitse pääpiirteittäin. Osallistujat toivat esittelyvuorollaan esille itseään rohkeasti, tuoden itsensä avoimesti yhteiseen keskusteluun, joka vapautti ja rentoutti tunnelmaa edelleen seuraaville esittäytyjille. Osallistujille esiteltiin sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä pääpiirteittäin Steppi- ja Noste-tiimissä ja sivuttiin myös sitä, kuinka kokemusasiantuntijuutta sekä vertaisuutta on hyödynnetty aiemmin palvelussa. Teoreettisessa osuudessa avasimme sosiaalisen toimintakyvyn käsitettä ja sosiaalisen kuntoutuksen tavoitetta. Tämän jälkeen käytiin läpi vielä tulevien työpajojen kaikki viisi teemaa, jotka oli nostettu seinälle esille peräjälkeen numeroituna. Teemoista kerättiin ajatuksia ryhmäläisiltä ja näitä ajatuksia hyödynnettiin tulevien työpajojen suunnittelussa ja ne toimivat myös osaltaan aineistona. Yhteinen matka visualisoitiin konkreettiseksi kuvaksi helpottamaan kokonaisprosessin hahmottamista. Moodboard eli tunnelmataulu, kuviossa 7.

Kuvio 7: Mood board eli tunnelmataulu ja yhteisen vision luominen

Tutustumisinfoon osallistui kaksi koulutettua kokemusasiantuntijaa, neljä entistä sosiaalisen kuntoutuksen kehittäjäasiakasta sekä kaksi ammattilaista, hieman erilaisilla koulutus pohjilla. Kehittäjäryhmän osallistujien kanssa keskusteltiin auki myös yhteiseksi alustaksi luodun Teamskanavan toimintaperiaatteet. Kumppanuutta ja empatiaa käytettiin tärkeinä metodeina psykologisesti turvallisen sekä rohkean yhdessä ideoimisen mahdollistavan tilan sekä yhteisen ymmärryksen luomiseksi. Esille nousi heti ensimmäisessä yhteisessä kohtaamisessa osallistujien erilaiset kaksoisroolit, mistä erilaisten haasteiden lisäksi nousi työskentelyyn myös paljon annettavaa. Moni ryhmään osallistuja toi myös avoimesti esille keskittymisvaikeuksiaan tai muita

henkilökohtaisia haasteitaan. Eräs osallistuja oli tuonut mukanaan ryhmäläisille erilaisia välineitä keskittymisen tueksi tuleville ryhmäkerroille. Aikaa annettiin mahdollisille kysymyksille vielä ennen suostumuslomakkeiden täyttöö. Tämän tilaisuuden päätteeksi allekirjoitettiin myös suostumuslomakkeet. Suostumuslomake kuvataan liitteessä 3.

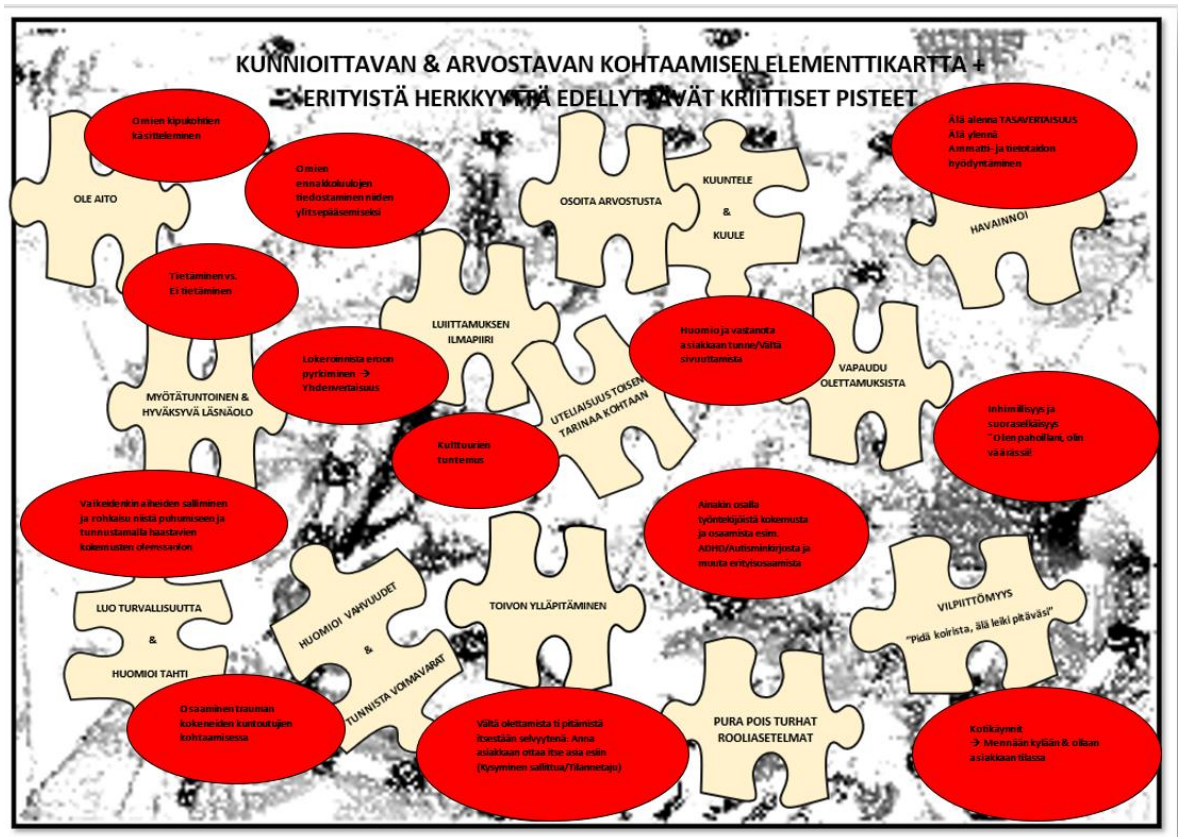
Muodostunut yhteiskehittäjäryhmän pilotti osoittautui jo alusta asti erittäin keskustelevalksi ja asioita mielellään perusteellisesti analysoivaksi ryhmäksi. Kokonaisuudessaan ryhmän ensimmäinen tapaaminen ylitti ohjausryhmän kaikki odotukset, myös tapaamiselle asetetut tavoitteet täyttyivät onnistuneesti. Tutustumisinfon jälkeen yksi kehittäjäasiakkaan roolissa olevista ryhmäläisistä huomasi päällekkäisen aikataulun toteutettavien työpajojen ja tärkeän oman elämän edistämiseen liittyvän projektin kanssa. Päädyimme ratkaisuun, jossa hän osallistui yhteiskehittäjäryhmän seuraaviin työpajoihin etätoteutuksella. Osallistuminen toteutettiin kehittäjäasiakkaan vastaamalla muotoilemiini, sen kertaisen työpajan teemoihin liittyviin kysymyksiin ennen seuraavaa työpajaa. Kysymyksiin vastaaminen tapahtui padlet-alustalla.

5.1 Ensimmäinen työpaja: kunnioittava kohtaaminen ja voimavarat

Ensimmäisen varsinaisen työpajan suunnitelma täydentyi tutustumisinfossa tuotetun materiaalin pohjalta. Koostin alustavaan muotoon suunnitelman tutustumistyöpajassa syntyneen materiaalin ja ajatusten pohjalta. Tutustumisinfossa syntyneistä kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen tärkeistä elementeistä työstin palapelin palaset, joista ohjausryhmän kanssa rakensimme etukäteen työpajassa käytettävän menetelmän rungon. Työpajassa pohdittiin kohtaamisen tärkeitä elementtejä sekä nähyksi ja kuulluksi tulemisen kokemusten syntymekanismia ja palveluissa ja niiden rajapinnoilla. Erityistä herkkyyttä edellyttäviä elementtejä saatiin myös tuotua näkyväksi. Ryhmäläiset toivat esille kohdatuiksi tulemisen ja arvioiduksi tulemisen kokemuksen eron ja epäkohdan. Hyväksyntä nähtiin edesauttavana tekijänä eheytymiselle, tuomitseminen puolestaan isona esteenä, toipumisen prosessin käynnistymiselle. Kehittäjäasiakkaat nostivat esille, omassa kuntoutumisen prosessissaan luotua yhteistyösuhdetta lähiohjaajan, kanssa prosessia eteenpäin kantavana ja korostivat sen merkityksellisyyttä. Luottamuksellisen suhteen syntymisen merkitys korostui kiinnittymisessä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun.

Mä oon puhunut tästä luottamuksellisista suhteesta, että miten tärkeitä se on, että ois aikaa luoda se. Sitten olen myöskin pohtinut samalla, että antaako tavallaan niinku aika myöden. Se on niin pitkäjänteistä työtä ja sitä aikaa tarvitaan. (H7)

Elementtikarttaa käytettiin työpajassa toiminnallisena menetelmänä ja sitä täydennettiin erityistä herkkyyttä edellyttävillä kriittisillä pisteillä. Työpajan yhtenä tuotoksena rakennettua kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikarttaa kuvataan kuviossa 8.

Kuvio 8: Kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikartta

Kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen keskeisissä elementeissä korostui yhteiskehittäjäryhmäläisten mukaan aitous, vilpittömyys ja arvostuksen osoittaminen. Ajan antamista ja tahdin kunnioittamista sekä kuuntelemisen taitoa ja kuulemista pidettiin tärkeinä elementteinä. Kriittiset pisteet kuvaavat puolestaan niitä kohtia, joissa vaaditaan erityistä herkkyyttä kohdatuksi tulemisen kokemuksen syntymisen mahdollistumiseksi. Tietämisen sijaan, antautuminen ei tietämisen tilaan voi auttaa purkamaan pois turhia rooliasetelmia ja vapautumaan turhista olettamuksista.

Hyödyllisenä nähtiin myös ammattirooleissa ja työtiimeissä tapahtuva tilanteiden ja työtapojen jatkuvan reflektoinnin merkitys sekä työtapojen kehittäminen tai niiden uudistaminen.

No siis tärkeintähän tässä kaikessa, niinku työssä on se kohtaaminen, se luottamus ja se turvallisuus ja ne on semmoisia asioita ja taitoja, joita niinku varmasti soskuun hakeutuvista työntekijöiltä jo löytyy. Mutta musta hirmu tärkeätä kai olisi sitten, että niitä myös työporukassa mietitään ja niinku pohditaan, vahvistetaan ja löydetään niinku monenlaisia tapoja olla turvallinen ja läsnä. (H8)

Omien ennakkoluulojen tunnistaminen nähtiin myös tärkeänä, ennakkoluulojen käsittelemistä edistävänä tekijänä. Kaikenlaisesta lokeroinnista pois katsominen nähtiin yhdenvertaisuutta edistävänä tekijänä. Asiakkaan tunteen vastaanottamista sen sivuuttamisen sijaan korostettiin. Ammatillisilta toivottiin kulttuurien tuntemusta ja herkkyyttä sekä ymmärrystä kohdata

traumaa sekä muihin erityistarpeisiin liittyvää erityisosaamista. Korostettiin myös koulutuksen mahdollistamisen tärkeyttä näihin teemoihin liittyen.

Auttajien omien kipupisteiden käsittely nähtiin tärkeänä ja välttämättömänä auttamistyössä. Vilpittömyyttä, aitoutta ja kykyä tasavertaiseen kohteluun peräänkuulutettiin. Turvallisuuden tunteen luomista nähtiin edesauttavan myös vaikeiden aiheiden salliminen ja niistä puhumiseen rohkaiseminen. Myös haastavien kokemusten olemassaolon tunnustaminen nähtiin tärkeänä. Kotikäynnit sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmänä nähtiin rooliasetelmien rikkomisen ja havainnoinnin kannalta tärkeänä mahdollisuutena. Kodista löytyy paljon tarinoita asiakkaan elämästä, estetiikasta ja kiinnostuksenkohteista, joiden kautta voidaan löytää ja syventää yhteisiä keskustelun aiheita sekä rakentaa luottamusta. Asianajotyö nähtiin myös tärkeässä roolissa ja sillä oli merkitystä esimerkiksi muihin palveluihin siirtymisessä. Myös ammattilaiset ja kokemusasiiantuntijat kokivat asianajotyön tärkeäksi tehtäväkseen.

Mutta tota jotenkin mä itse tavallaan olen joskus aikanaan antanut just sille ajatukselle, et oon vähän niinkun puolustusasianajaja. Elikä ajan niinku eteenpäin asioita niiden ihmisten asioita, jotka ei tuu kuulluksi tai nähdyksi tai eivät osaa sanoittaa tai toimia itse. (H7)

Sehän on sen työn niin kun fokus, että ajetaan sen asiakkaan asiaa yhdessä. Että, jos mä en tekisi sitä, että mä olisin asianajajana sen asiakkaan asamajajana niin yhtä hyvin mä voisin tehdä ristipistoja niinku jossain ristipisto kerhossa. Tämä on koko homman ydin se asiakkaan asioiden ajaminen, että auttaa myöskin sitä asiakasta omalta osaltaan tulemaan kuuksi (H2)

Työpajan toisena tavoitteena oli saada tietoa siitä, mikä kehittäjäryhmän osallistujien mielestä antaa voimaa ja tuottaa voimavaroja palvelussa sekä sen rajapinnoilla. Menetelmänä käytettiin me-we-us (yksin, kaksin, kaikki) tyyppistä menetelmää. Aluksi jokainen ryhmäläinen pohti itsenäisesti mistä saa voimaa. Omat vastaukset vietiin yhteiselle paperille puun juuria kuvaavaan ympäristöön. Tämän jälkeen osallistujat jaettiin kahteen ryhmään. Ryhmätehtävässä pohdittiin voimavaraistavia tekijöitä ja mahdollisuuksia kuntoutumisessa asiakkaan, koulutetun kokemusasiiantuntijan ja ammattilaisen näkökulmista. Lopuksi ryhmätyöt purettiin yhteisesti.

Ammattilaisten osallistuminen ja asiakkaan tarpeisiin mukautuminen nimettiin tärkeäksi elementiksi voimavaraistamisessa. Ryhmiin osallistuminen ja sosiaalinen kanssakäyminen koettiin voimaa antavaksi, etenkin sellaisen tekemisen ympärillä mihin asiakkailta löytyy luontaista kiinnostusta. Omien kiinnostuksien kohteiden integrointi mukaan työskentelyyn koettiin voimavaraistavaksi. Lempä mukavuusalueelle pyrkiminen ja itsensä haastaminen nähtiin tärkeinä voimavaraistavina elementteinä, joiden kautta sosiaalisten taitojen oli mahdollista vahvistua. Ryhmässä ajateltiin, että isojenkin tavoitteiden asettaminen oman toipumisen prosessin suhteen on tärkeää mahdollistaa. Tärkeänä nähtiin ettei niitä ulkoapäin arvioida mahdottomaksi saatuttava. Tavoitteiden pilkkominen pienemmiksi osatavoitteiksi nähtiin kuitenkin myös suositeltavana onnistumisen kokemusten mahdollistumisen vuoksi.

Se, et on semi selvä tavoite, jota kohti työstetään ja sit voi nähdä sitä omaa edistystä siinä. Se on mun mielestä aika voimaannuttavaa. (H5)

Ryhmätehtävien kautta yhteiskehittäjäryhmäläisiltä saatiin näkemystä siihen, millainen osallistuminen ja vaikuttaminen on voimavaraistavaa. Yksilö- ja ryhmätöiden tuloksena syntyi voimavarapuu kartta, joka löytyy liitteestä 5.

5.2 Toinen työpaja: vahvuudet ja elämäntarinat

Tutkiessani kertynyttä aineistoa ennen toista työpajaa, syntyi vahva ajatus toiminnan fokusoinnin tärkeydestä. Ennen työpajaa lähetin ryhmäläisille ennakkopohdintatehtävän sekä pienen videopätkän johdattelemaan vahvuudet ja elämäntarinat teeman. Videon olin työstänyt aiemmissa YAMK opinnoissani, visualisointi ja tarinankerronta vaikuttamisen keinona kurssilla. Video ohjasi mielestäni oleellisesti tarinankerronnan voimaan sekä teema ohjasi sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen liittyvän ajatuksen ymmärtämiseen sosiaalisessa kuntoutuksessa. Pyysin jo hieman ennakkoon pohtimaan myös sitä, mikä on auttanut ryhmäläisiä paikantamaan omia vahvuuksiaan. Kehotin myös suuntamaan ajatuksia siihen, millä tavalla on itse työstänyt omaa tarinaansa ja identiteettiään. Sosiaalisen median hyödyntämistä sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia palvelussa ja sen rajapinnoilla tulimme tutkimaan näiden pohdintojen pohjalta.

Työpaja aloitettiin omalla informatiivisella alustuksellani. Tuntui tärkeältä muistuttaa ja ohjata ryhmän ajatukset tulevaan. Tarkoitus oli edelleen tarkentaa yhteistä visiota siitä mitä olemme tekemässä. Tässä vaiheessa oli jo huomioitava sitä, kuinka lopulta kaikkien työpajojen teemat sataisiin nivottua yhteen. Tavoitteena työpajassa oli löytää vaikuttamisen väyliä, joiden kautta identiteettityöskentelyä voitaisiin vahvistaa ja auttaa asiakkaita omien selviytymismekanismien hahmottamisessa. Työpajassa ryhmäläiset työstivät aluksi yhteen, osallistujien omien parhaiksi kokemien keinojen pohjalta, erilaisia keinoja tunnista omia vahvuuksiaan, Vahvuuksien tunnistamisessa avainasemassa ajateltiin olevan toiset ihmiset ja oleminen vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kokeilemalla ja menemällä rohkeasti kohti kiinnostavia asioita ja uteliaisuuden ulottaminen myös epämuukavuuksialueelle nähtiin hyödyllisinä keinoina. Kriittinen reflektio ja kyseenalustava ote nähtiin eteenpäin vievänä vahvuuksien tunnistamisessa. Ammatillisen tuki ja palaute mahdollistaa tärkeiden huomioiden esille nostamisen ja sitä kautta omien vahvuuksien havaitsemisen.

Intuition ja omien automaattisten reaktioiden kuuntelemisen ja sitä kautta tunneyhteyden vahvistamisen tärkeys nostettiin esille. Ryhmäläisten mukaan vahvuuksia voi oppia tunnistamaan menemällä niitä asioita kohti, jotka kiinnostavat ja vetävät puoleensa. Terapian ja sitä kautta mahdollistuvan identiteettityöskentelyn sekä erilaisten syy ja seuraussuhteiden ajateltiin olevan apuna vahvuuksien tunnistamisessa. Ryhmässä ajateltiin, että erilaisten vertaisuuden toteutumista mahdollistavien ryhmätoimintojen ja ihmisten esilletulon avulla voidaan lisätä

vuorovaikutusta sekä viestintää ihmisten välillä. Sosiaalisten taitojen työstäminen, mielekkään tekemisen parissa nähtiin tärkeänä.

Ryhmät on mun mielestä tähän hyvä, ainakin itellä kun pienissä määrin sosiaalinen kanssakäyminen on hyvin voimaa antavaa, tietysti olettaen että ryhmä tulee toimeen keskenään. Sitten se tekeminen joka itseään kiinnostaa, niinku esimerkiksi valokuvaus ryhmä tai taide ryhmä tai vaikka jonkinlainen videopeli ryhmä. Kunhan se on jotain mitä asiakas tykkää tehdä vapaa-ajalla, ja siitä saa aikaan ryhmän jossa saa myös sosiaalista puolta työstettyä. (H5)

Ryhmätoiminnoissa voidaan hyödyntää erilista vahvuustyöskentelyä sekä antaa ja saada arvokasta palautetta. Opiskelujen ja työelämän kautta on mahdollista löytää itsestään aivan uudenlaisia vahvuuksia. Kokemusasiantuntijakoulutus nähtiin myös erinomaisena väylänä oppia tunnistamaan vahvuuksiaan. Monipuolisia keinoja tunnistaa vahvuuksia kuvataan liitteessä 6.

Työpajan varsinaisena teemana oli, kuinka omaa elämäntarinaa, luovuutta, erilaisia vahvuuksia ja myös sosiaalista mediaa hyödyntämällä toipumista voitaisiin tukea. Työpajan toisena tavoitteena oli löytää vaikuttamisen väyliä, joiden kautta pystyy vahvistamaan tarinaansa ja löytää sille uudenlaisia merkityksiä. Yksilöllisen pohdinnan jälkeen osallistujat jaettiin ryhmiin ja ryhmätyön tuloksena syntyneitä tarinatäkin tilkkuja aseteltiin janalle. Janan alkupäässä korostuivat oman tarinan työstämiseen liittyvät yksilötason osallistumisen ja vaikuttamisen keinot. Keskelelle janaa koottiin yhteisötason menetelmiä ja keinoja sekä edelleen edeten yhteiskunnallisen tason vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Rinnalla kulki ajatus siitä, kuinka vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus linkittyvät edellä mainittuihin teemoihin. Tarinatäkki menetelmän avulla kartoitettiin elämäntarinoiden esille nostamisen keinoja. Työskentelyä kuvaan kuviossa 9.

Kuvio 9: Tarinatäkki menetelmän avulla elämäntarinoiden esille nostamisen keinoja

Omien kokemusten, vahvuuksien ja elämäntarinoiden hyödyntämistä kuntoutumisen tukena pohdittiin, huomioiden eettisiä seikkoja ja digitalisten ympäristöjen mahdollisuuksia. Myös muiden tarinoiden kautta omaa identiteettiään tutkimalla, olisi mahdollista löytää ajatuksia ja suuntaa toipumiseen. Sankaritarina tyyppisten selviytymistarinoiden vaikutusta kuntoutujaan, mahdollisesti jopa lannistavasti, tulisi kuitenkin arvioida. Ryhmätehtävän pohjalta nousi konkreettisten osallistumisen ja vaikuttamisen väylien lisäksi paljon erilaisia tarinallisuutta tukevia menetelmiä yksilö- ja ryhmätyöskentelyssä hyödynnettäväksi. Näistä kokosin sosiaalisen kuntoutuksen yksilö- ja ryhmätyön tueksi tarinatakin, josta löytyy monenlaisia keinoja oman tarinan työstämiseen ja uudenlaisten merkitysten luomiseen. Oman elämäntarinan työstämiseen yksilö- ja yhteisötasolla löytyi paljon mahdollisuuksia, erialaisista yksilötyössä hyödynnettävistä elämänjana harjoitteista aina ryhmämuotoisiin, yhteisötasoisiiin taiteellisiin produktioihin saakka. Yhteiskuntatasolla vaikuttaminen näyttäytyi lehtien ja median kautta sekä vaikuttamistyö kokemusasiantuntijana. Tarinatäkki kooste löytyy liitteestä 7.

Sosiaalityön kentällä, työntekijöiden on hankittava tarvittavat tiedot ja taidot myös digitaalista teknologiaa sekä sosiaalista mediaa käytettäessä, epäeettisiltä käytännöiltä suojautuakseen (IFSW 2018). Työpajassa puhuttiin tarinoiden julkaisemisesta harkitusti verkossa, itselleen sopivassa mediassa. Työskentelytapojen tapoja ja mahdollisuuksia tulisi olla lyhyestä, pidempään ja monivaiheisimpaan prosessiin. Traumaattisten kokemusten purkamisen kautta taiteen keinoin voisi olla mahdollista löytää positiivinen näkökulma itsearvostuksen vahvistumiseen. Mikäli tarina halutaan julkaista omat kasvot sille antaen, tarinan kertojan riittävää eheyttä tulisi julkaisijatahon toimesta arvioida. Oman tarinan julkaisemista turvallisella suljetulla foorumilla pohdittiin yhtenä ratkaisuna, jotta voitaisiin suojautua epäeettisiltä käytännöiltä.

Yksilötason keinoja oman tarinan työstämiseen löytyi runsaasti ja monipuolisesti toteutettavaksi, paljon erilaisten menetelmien avulla. Yksilötason menetelminä voidaan käyttää esimerkiksi kirjoittamista. Aina ei kuitenkaan tarvitse käyttää edes sanoja vaan esimerkiksi kuvallisen viestinnän ja taiteen kautta voi löytää itselleen soveltuvia keinoja uudenlaisten merkityksien löytämiseen. Ryhmässä esille nostettiin myös pohdintaa siitä, mikä näyttäytyisi tärkeimpänä näkökulmana elämäntarinoissa. Vaihtoehtoisina näkökulmina voisi toimia toivo, rehellisyys, autenttisuus tai esimerkiksi käytännönläheisyys. Muiden tarinoista tai ns.mallitarinoiden kautta on mahdollisuus itsereflektion kautta löytää myötätuntoa myös itseään kohtaan. Toisaalta myös hyväksyessään muut on itsemyötätunto vahvistua. Tarinan kertoja, voi puolestaan kehittää itsemyötätuntoa kuulijoiden hyväksynnän kautta. Muiden tarinoiden kautta on mahdollisuus saada neuvoja selviytymiseen tai aktivoitumiseen sekä niiden kautta on mahdollista vaikuttaa.

Tarinoilla on voimaa ja tämä esimerkiksi voi olla hyvä vaikutustapa. Muiden kokemusten kautta, oikeiden tai fiktiivisten hahmojen kautta voi saada itsestään selville asioita. Voi esimerkiksi julkaista tai jakaa työssä pieniä haastatteluja, joissa ihmiset kertovat kokemuksistaan tietyissä aiheissa. Se saattaa auttaa joi-takuita tajuamaan asioita omassa elämässään. Asiakkaat voivat vaikuttaa kertomalla, antamalla kritiikkiä tai omaa kontekstia näihin tarinoihin. (H5)

Ryhmän pohdinnan mukaan omaa elämäntarinaansa tutkimalla voidaan oppia tunnistamaan, mistä kaikesta oma minuus on rakentunut ja kertomisen tapahtumisen kautta on mahdollisuus tulla kuulluksi. Ryhmässä nousi esille myös tärkeys oman tarinan rajaamisesta, tulisi pohtia mitä kertoa, missäkin asiayhteydessä. Todellisuuden hahmottamisen, olosuhteiden tarkastelun ja suhteuttamisen kautta punaisen langan olisi mahdollista hahmottaa. Tarinan mahdollisuuksia korostettiin myös uhrimentaliteetista vapautumisesta tai sen kääntämisessä jopa toimintatar-moksi. Omasta tarinastaan etäännyttämisen ja sen loitommalta tarkastelun avulla on helpompi antaa myös anteeksi itselleen ja muille menneisyyden traumaattisia tapahtumia.

Myös ammattilaiset kokivat tärkeänä kuulla erilaisista rooliasetelmista käsin nousevia tarinoita. Tätä kautta ajateltiin mahdollistuvan myös ammatillisen näkökulman laajentuminen. Sen sijaan ammattilaisten esille tuomat henkilökohtaiset tai lähipiiriä koskettavat kokemusperäiset tari-nat koettiin sopiviksi tai hyödyllisiksi vain erityisissä tilanteissa. Ammattilaisten tulisi olla vah-vasti sinut näiden asioiden kanssa ja pohtia tarkkaan mitä, minkä verran, kuinka sekä millaisissa tilanteissa tuovat esille omia henkilökohtaisia kokemuksiaan. Ammattilaisroolin säilyttäminen koettiin tärkeänä kuntoutumisprosessia tukevana asiana.

Oman tarinan työstämisen suhteen asiakasnäkökulmasta nousi esille eri lääkärikäynneillä ja vi-rastoissa asiointissa uusille ammattilaisille toistuvasti oman tarinan sanoittamisesta uudelleen. Vaikka perinteisesti ehkä ajatellaan, että on tärkeää säästää asiakasta aina uudelleen kertomi-selta, niin uudelleen sanoittaminen nähtiin myös hyödyllisenä itsereflektion ja näkökulman vaihtamisen mahdollisuutena. Tätä kautta löytyi yksi keino oman tarinan muokkaamisen mah-dollisuudesta, jota voi hyödyntää tukena omassa identiteettityöskentelyssä. Ryhmässä pohdit-tiin myös asiakkaan mahdollisuuksia, oman tarinan viemisessä suoraan päätösvaltaa omaaville esimerkiksi julkisiin tilaisuuksiin, joissa sosiaalisen kuntoutuksen tematiikkaa käsiteltäisiin.

5.3 Kolmas työpaja: kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus

Työpajan alkuun olimme ohjausryhmän toimesta koonneet informatiivisen diaesityksen siitä, mitä sosiaalisessa kuntoutuksessa Vantaalla oli tehty tähän asti yhteistyössä kokemusasiantun-tijoiden kanssa. Tavoitteena oli luoda yhteinen käsitys siitä, mitä on aiemmin tehty sosiaali-sessa kuntoutuksessa tällä saralla. Tämän pohjalta oli tarkoitus löytää vaikuttamista mahdol-listavia väyliä, joissa vertaisuutta pystyttäisiin vahvistamaan ja kehittää edelleen yhteistyötä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Oma informatiivinen osuuteni oli jälleen kitey-tystä ja kokonaiskuvan hahmottamista siitä, missä mennään tällä hetkellä ja mitä on yhdessä saatu tähän mennessä aikaan. Tämän pohjalta etsittiin osallistumisen mahdollisuuksia ja vai-kuttamisen väyliä, joiden kautta vertaisuutta pystyttäisiin vahvistamaan sekä edelleen kehit-tämään yhteistyötä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Toiminnallisessa osuudessa muodostettiin kaksi ryhmää, joissa toisessa pohdittiin vertaisuuden, toisessa kokemusasiantuntijuuden vahvistamista palvelussa. Tehtävälustoihin oltiin koottu jo

valmiiksi aiemmissa työpajoissa nousseet ideat kyseisiin teemoihin liittyen. Puolesta välissä ryhmä vaihtoi tehtävälustoja, yhden ryhmäläisen jäädessä esittelemään seuraavalle ryhmälle jo syntyneitä ideoita. Työskentelyssä kartoitettiin myös sitä, miten asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet lisääntyisivät epäsuorasti ja myös ihan konkreettisesti näiden toimintamuotojen vahvistamisen kautta. Työstöosuudessa hyödynnettiin learning cafe, eli oppimiskahvila tyyppistä menetelmää. Ryhmätyöskentelyä kuvataan kuviossa 10.

Kuvio 10: Työskentelyä learning cafe eli oppimiskahvila tyyppistä menetelmää hyödyntäen

Kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistamiseen liittyvän tutkimuskysymyksen alle nousi luontevaksi alateemaksi näiden vahvistamiseen linkittyvät vahvuudet ja tuen tarpeet. Pohdittiin siis myös sitä, millaista resursseja ja tukea toiminta edellyttää. Työpajassa jaettiin ajatus siitä, että työskennellessä yhdessä, niin vertaisilla, kokemusasiantuntijoilla kuin ammattilaisillakin päämäärät ovat yhteisiä, mutta vastuut jakautuvat kerroksittaisina. Päävastuun tulee olla aina ammattilaisilla. Vertaisohjaaja koettiin kaikista helpoiten lähestyttävimmäksi auttamisen muodoksi. Työpajassa pohdittiin myös mahdollisuutta kehittää vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden yhteistyötä etsimällä näihin luontevia yhdyspintoja. Yhdenvertaisuuden olisi tärkeää toteutua rooliasetelmista riippumatta. Yhteistyön tärkeyttä ammattilaisten, koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden kanssa korostettiin yhteisen päämäärän eteen. Kumppanuuden kulttuurin jatkuvuuden mahdollistuminen nähtiin äärimmäisen tärkeänä.

Et olisi yhdessä paikassa niin, et pystyisi hyödyntämään niinku eri tason vastuita ja että kaikki työskentelisi yhdessä. Sitten riippuen niinku mitä vastuuta pystyisi itse ottamaan tai haluaa ottaa tai missä vaiheessa elämää on, niin sen hyödyntäminen. (H1)

Kaikki pystyy ja saisikin osallistua niinku kehittämiseen ja kehittämistyöhön ja niiden asioiden eteenpäin viemiseen. (H3)

Ryhmätyön pohjalta esille nousseina tuen tarpein näyttäytyi tärkeänä mahdollistaa palveluissa koulutetulle kokemusasiantuntijoille ja vertaisille tuki ja aika, purkaa työkentällä vastaantulevia tilanteita. Tärkeäksi näkökulmaksi muodostui asianmukaisten palkkioiden mahdollistuminen tarkoituksenmukaisiin prosesseihin osallistumisesta. Vertaistoiminnan voitiin nähdä myös voimavaroja vahvistavana ja jo itsessään kuntouttavana toimintana.

5.4 Neljäs työpaja: tärkeät kumppanuudet

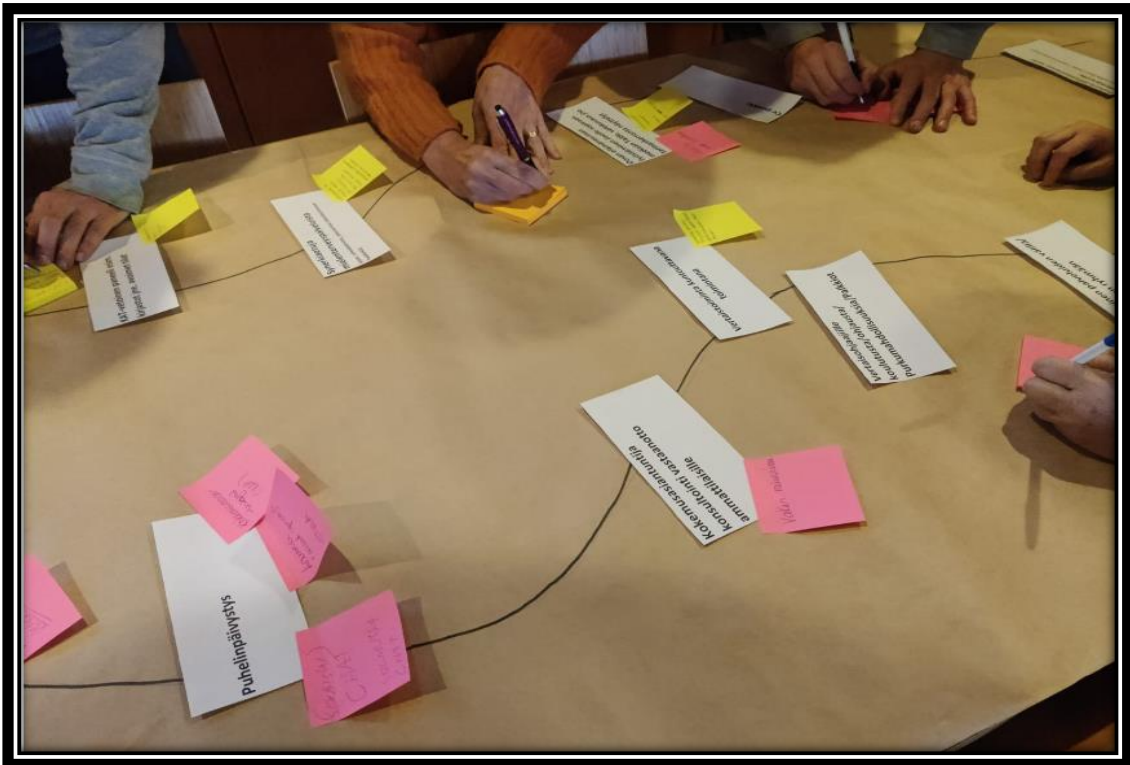
Työpaja aloitettiin jo tutuksi tulleeseen tapaan käymällä lävitse edellisen työpajan tuotoksen visuaalinen kooste. Tämän jälkeen käytiin pienryhmissä pohdintaa siitä, kuinka usein olisi jatkossa hyvä kokoontua ja millaisella rakenteella. Ryhmissä pohdittiin, millaiselta tämän syksyn kokoontumisvälit ja työpajojen aikavälit ovat tuntuneet. Pohdintaa jatkettiin siitä keitä jatkossa olisi hyvä kuulua ryhmään, millaisella syklillä vaihtuvuutta osallistujissa tapahtuu ja kuinka asiakkaat, työntekijät sekä kokemusasiantuntijat valikoituisivat ryhmään. Ryhmätyöt purettiin yhteisesti. Yhteiskehittäjäryhmässä syntyneitä rakennehahmotelmaa tulevaisuuden yhteiskehittäjäryhmästä kuvataan kappaleessa 6.1, kuviossa 13.

Tärkeitä kumppanuuksia pohdittaessa, ryhmässä jaettiin ajatus siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa on tärkeää tavoitella osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista myös ennen kaikkea kuntoutujan omassa sosiaalisessa ympäristössä. Elämäntarinoiden esille nostamisen ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistamisen tarpeen voidaan nähdä ulottuvan myös laajemminkin palvelun rajapinnoille ja omiin sosiaalisiin ympäristöihin. Läheisverkoston osallistuminen kuntoutumisen prosessiin nähtiin sekä uhkana, että mahdollisuutena, jota tulisi arvioida yksilöllisten tilanteitten mukaan.

Tiekarttamenetelmän avulla hahmoteltiin suuntaa tulevaan. Ohjausryhmässä koostimme aiemmissa työpajoissa syntyneet voimavaraistavan osallistumisen ja vaikuttamisen väylät valmiiksi karttapohjalle. Työpajassa keskityttiin pohtimaan millaisia kumppanuuksia ja yhteistyötä on jo ennestään ja millaisesta olisi hyötyä tulevaisuudessa, jotta ryhmässä työstettyjä ideoita saadaan vietyä eteenpäin. Myös läheisverkoston osallisuutta kuntoutumisen prosessiin sivuttiin.

Mielenterveyspalveluiden, sosiaalipalveluiden sisäisen yhteistyön ja kolmannen sektorin yhteistyön syventämistä toivottiin. Myös oppilaitosyhteistyö yli toimialarajojen nähtiin tärkeänä mahdollisuutena. Myös ammattilaisille toivottiin mahdollistettavan laajemmin yhteisiä koulutuksia, yhteisiä työpajoja ja ryhmätoimintaa mielenterveyden teemoista. Teemat, kuten esimerkiksi psykoedukaatio, elämänhallinta sekä elämän merkityksellisyys ja mielekkyys, koettiin yhteisiksi ja ajankohtaisiksi yhtä lailla sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Tiekarttamenetelmän avulla pohdittiin ja jäsennettiin, kuinka lähdetään etenemään työpajoissa syntyneiden ideoiden suhteen. Tiekartan työstämistä kuvaan kuviossa 11.

Kuvio 11: Suuntaa tulevaan hahmoteltiin tiekarttamenetelmän tuella

Tiekartan työstämisen lomassa ryhmässä havahduttiin siihen, että tärkeäksi koettu yhteinen matka oli päättymässä. Ryhmästä oli muodostunut tärkeä kannatteleva rakenne arkeen, joka nyt oli lähenemässä loppuaan, joten tilanne aiheutti ryhmäläisissä ristiriitaisia tunteita. Työpajassa valmistunut tiekartta toimi tiivistelmänä ja pohjana tulosten esittämisessä sosiaalisen kuntoutuksen työryhmälle ja suuntaviivana sille, kuinka esille nousseiden kehittämiskohteiden suhteen olisi mahdollista lähteä asioita edistämään käytännössä.

5.5 Viides työpaja: fokusryhmähaastattelu ja prosessin päätös

Viimeisessä työpajassa tavoitteena oli tutustua tuloksiin, testata tulkintaa ja arvioida aikaansaannosta ja prosessia. Fokusryhmähaastattelu toimi tässä käytettävänä menetelmänä. Kaikki osallistujat olivat paikalla. Työpaja oli tarkoin aikataulutettu ja kaikkiin kysymyksiin oli laskettu jokaiselle osallistujalle maksimaalinen aikaraja vastaukselleen. Fokusryhmähaastattelu tässä prosessissa keskittyi enemmän arviointiin ja palautteenkeruuseen, joten emme syventyneet fokusryhmähaastattelun rakenteeseen sellaisella intensiteetillä, mitä esimerkiksi fokusryhmätutkimus olisi edellyttänyt. Haastattelutyöpaja toteutettiin samassa rauhallisessa ympäristössä, kuin kaikki edellisetkin työpajat.

Koko ohjausryhmä toimi haastattelijoina, kysymykset olivat valmiiksi jaettu ohjaustyhmän kesken. Olin koostanut jokaisen kysymyksen myös omaksi diakseen valkotaululle, jotta välttyttäisiin kysymysten toistamiselta. Tarkoitus oli myös näin helpottaa haastatteluun fokuoitumista. Kysymyksiin vastaamiseksi olimme luoneet järjestyksen, jotta haastattelu etenisi sujuvasti. Olimme kiinnostuneet kuulemaan, minkälaiset asiat olivat saaneet kiinnostumaan, osallistumaan, motivoitumaan ja sitoutumaan tähän ryhmään. Koko ryhmän äänet tulivat hyvin esille sillä puheenvuorot olivat jaettu ja kaikilla oli samanmittainen aika käytössään kysymyksiin vastatessa. Fokusryhmähaastattelun kysymykset löytyvät liitteestä 5.

Osallistuminen ryhmään oli herättänyt eriasteista pohdintaa siihen liittyvistä tavoitteista, lopputuloksesta ja siitä kuinka ryhmätuokit sovitetaan yhteen ajallisesti muun työajan kanssa. Ihmiset olivat hakeutuneet mukaan hieman erilaisista kulmista käsin. Jonkinlaista pohdintaa oli käynyt jokainen lävitse ennen ryhmään osallistumistaan. Ennen projektin käynnistämistä lähetetty infokirje oli auttanut projektiin orientoitumisessa ja motivoinnissa.

Ja tota no ensinnäkin se ihan ensimmäinen kutsu teksti, minkä lähetettiin, niin vaikka se oli sellainen vähän ylätasoinen hahmottelu, niin siitä mä sain siitä jo niinku omasta mielestä aika hyvän kuvan siitä, mitä ollaan tekemässä ja se loi niin kuin hyvän pohjan sille kiinnostukselle ja motivaatiolle osallistua. (H8)

Mietin sitä, että mikä sen ryhmä tavoite on. Mikä on se niinku lopputulos ja mitä siinä haetaan. Myöskin se, että miten se istuu mun muuhun työaikaan koska se kuulosti siltä, että tarvitsee olla vähän niinku ekstra työajan päälle sinänsä niin tota sellaista epävarmuutta siihen liittyi. (H3)

Oman asiakkuuden aikana kehittäjäasiakkaiden oma sosiaalisen kuntoutuksen prosessi oli muodostunut jokaisella merkitykselliseksi. Sen seurauksena oli syntynyt halu antaa ikään kuin takaisin sitä hyvää ja auttaa muita. Sosiaalisen kuntoutuksen rooli kokonaisuudessaan palvelujärjestelmässä nähtiin merkittävänä, juuri sen joustavuuden ja ihmisen tarpeita kokonaisvaltaisesti huomioimisen suhteen. Sosiaalisen kuntoutuksen prosesseissa nähtiin mahdollisuutena tarkastella ihmisen kokonaistilannetta ja myös konkreettisesti tarttua laajemmin asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin.

Ihmiset tavallaan takertuu helposti siihen palveluun mikä heillä on ja sitten niin kun ovat siellä sen takia, koska heidät on kohdattu siellä, mutta sitten siellä ei pystytä siinä palvelussa tekemään niille asioille mitään. Koen että tässä niinku nyt edistetään nimenomaan sitä asiaa, että niinku mentäisi se edellä, että mitä se ihminen tarvitsee. Tässä voidaan tarkastella sitä ihmisen kokonaistilannetta ja on niinku ne mahdollisuudet tarttua, että ei olla esimerkiksi sillai, että no sulla ei ole rahaa, mutta se ei kuulu minulle. (H4)

Eräs ryhmän osallistuja toi esille, että olisi itse aikanaan halunnut saada vastaavaa palvelua ja tämä motivoi häntä osallistumaan kaikkeen sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään kehittämistyöhön. Kehittäjäasiakkaiden ajatuksissa nousi esille vahva halu asioihin vaikuttamiseen ja muutostyössä mukana olemiseen. Kutsu mukaan yhteiskehittäjäryhmään oli näyttäytynyt luottamuksenosoituksena siihen, että heillä asiakkaina ja ihmisinä on arvokasta annettavaa.

Oikeastaan se oli se kulma, että mä haluan oikeasti muuttaa jotain tässä systeemissä ja mä haluan saada niinku porukalla hyviä asioita aikaan. (H1)

No mä lähdin heti tietysti innolla mukaan edes ensin ensinnäkään ajattelematta, että mihin mä oon tulossa just se, että mä sain kutsun niin kertoi siitä, että siihen mun asiakuuteen... Mitä mä olin itse asiakuudessa, niin luotetaan (H2)

Koostamaani yhteenvetoa tuloksista tarkasteltiin ryhmänä yhdessä. Tuloksia tarkasteltaessa, ryhmälle oli jaettu kirjoitusvälineet, joiden avulla hei voivat tuoda esille ajatuksistaan tuloksiin ja tulkintaan liittyen. Näitä muistiinpanoja voitiin hyödyntää fokusryhmähaastattelun neljännessä kysymyksessä, jossa palattiin siihen, minkälaisia ajatuksia tulokset ja tulkinnat synnyttivät osallistujissa. Muistiinpanovälineitä voitiin hyödyntää myös kirjoittamisella ajatuksia muistiin ja niiden jäsentämiseen. Näin oli myös mahdollisuus palata tarpeelliseksi kokemiinsa huomioihin, myös toisten vastausten pohjalta. Tulosten tarkasteleminen yhdessä mahdollisti läpinäkyvyyttä sekä synnytti tärkeän väylän syntyneiden tulkintojen testaamiselle.

Nii mulle heräsi kyllä sellainen tunne tuosta, kun mä luin noita tuloksia, että mä oon tullut kuulluksi. Että mun rooli tässä kehittämissäryhmässä on ollut ollut tärkeä, että mä oon yhtenä osana päässyt vaikuttamaan toivottavasti tulevaisuuden niinku työhön. (H2)

Kyllä mä niinku koin jonkinlaista ylpeyttä kun mä katoisin niitä tuloksia. Jotenkin oli semmoinen aika hieno tunne. Uskon, että tää lähtee tästä eteenpäin. Niin kun lähteekin. Tämä ei jää tähän. (H7)

Kehittäjäryhmäläisiltä nousi suunnitteluun ja toteutukseen liittyen positiivista palautetta aikataulujen pitämisestä ja siitä, että ohjelma ja sen kertainen agenda oli aina esillä kussakin työpajassa. Projektin kokonaisuymmärrys vaihteli selkeästä hankalasti hahmotettavaan. Osalle oli riittävää, että keskityttiin vain kuhunkin teeman kerrallaan sen kummemmin kokonaiskuvaa itse hahmottelematta. Saattoi olla jo riittävää, että esimerkiksi yksi teemoista oli tuntunut itselle merkitykselliseltä. Tärkeänä ja toimivana asiana pidettiin, että ryhmäläisille oli tiedossa hyvissä ajoin jo etukäteen rakenne ja aikataulut sekä minkä teeman parissa milläkin ryhmäkerralla työskennellään. Taukojen pitämistä pidettiin tärkeänä. Lisäksi jokaisella ryhmäkerralla seinällä ollut sen kertainen näkyvillä oleva teema auttoi fokusoitumaan aiheeseen.

Tämä on tosi hyvä, että me ollaan saatu etukäteen se rakenne ja aikataulut ja mitä milloinkin käydään milläkin ryhmäkerralla, että on pystynyt ennakoimaan ja orientoitumaan siihen omaan osallisuuteen (H2)

Ryhmässä jaettiin ajatus siitä, että ryhmänä on onnistuttu luomaan hyvä ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kaikki osallistujat ovat ikään kuin samalla viivalla. Ryhmään oli ollut alusta asti hyvä ja helppo tulla. Yhdessä kehittäminen on koettu jollain uudella lailla tajuntaa avaavana. Eri rooliasetelmista käsin kerrottujen tarinoiden kuulemisen on arvioitu olevan tärkeää myös ammattilaisille, uudenlaisten näkökulmien avautumiseen. Yhdessä toimiminen on ohjannut tarkastelemaan omia työtapojaan ja sitä minkälaisella työotteella voi sekä haluaa työtään tehdä.

On niinku ollut jotenkin hienoa kuulla ihmisiä, elämäntarinoita, kokemuksia ja kehittää yhdessä. Että jotenkin niinku on lähtenyt henkilökohtaisia prosesseja liikkeelle, just sitä omasta tavasta, et millä tavalla tekee työtä ja miten asettuu... Asettuu työhön. (H7)

Niinku kyllä tän ryhmän semmoinen kaikki oma voima. Tämöinen tarina ja muut on vaikuttanut siihen, että kokee, että me ollaan niinku, kaikki tosi samalla viivalla. Niin se on Itselläni ollut tosi, tosi tärkeä asia tässä sitoutumisessa. (H1)

Yhteiskehittämisprosessi oli koettu vapauttavana ja se oli auttanut etäännyttämään itsestään ja sitä kautta mahdollistanut hyväksyntää sekä olemaan armollisempi itseään kohtaan.

Kun täällä on ollut niin luottamuksellinen niin ilmapiiri ja on pystynyt olemaan nimenomaan oma itsensä, niin mä olen antanut itselleni pikkuhiljaa lupaa olla enemmän sairas. (H6)

Vaikuttamisen mahdollisuuksien avautuminen nähtiin keskeisenä ja merkityksellisenä elementtinä kuntoutumisessa. Vaikuttamisen mahdollistumisen kautta saattaa avautua väyliä myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokemukseen.

Vaikka tavallaan niinku yksityiselämä menisi miten hyvin tahansa niin sitten niinku ei tule sellaista merkityksellisyyttä, että vaikka olisi muuten suorittanut täydellisen toipumisen, niin ei kuitenkaan tule osaksi yhteiskuntaa. Tää on niinku itselle se tärkein juttu tässä. (H4)

Osallistujien omaan asianajoon ja toimijuuteen liittyen syntyi paljon havaintoja. Omat elämän projektit lähtivät edistymään useammalla. Eräs ryhmäläinen kertoi saneensa ryhmän kautta tarmoa ja rohkeutta ajaa omia asioitaan myös omalla työpaikallaan. Toinen löysi uudelleen blogien kirjoittamisen innon elämäänsä pitkän tauon jälkeen. Eräs ryhmäläinen kertoi aikovansa hakeutua lähitulevaisuudessa johonkin ryhmään, alkuvaiheessa hänen suhtautumisensa kaikenlaiseen ryhmätoimintaan osallistumisesta oli hyvin kielteinen.

Mä opin itsestäni, että mä siedän paremmin ryhmä tilanteita kun ennen mä ajattelen että mä varmaan hakeudun johonkin ryhmään nyt sitten tän jälkeen, joka on aika huh. (H1)

Tärkeänä huomiona voitiin havaita yhteistoimintaan osallistumisen synnyttämää toivon näkökulmaa ja sen vaikutusta motivaatioon. Ryhmässä toimimisen kautta voitiin myös paikantaa asioita, joihin on jo mahdollista vaikuttaa.

Välillä tulee semmoinen olo tästä koko systeemistä, että tää ei niinku toimi ollelleen niin täällä tulee semmoinen järjettömän suuri toivo ja sitten tulee semmoinen olo myös ryhmässä, että mä en ole niinku yksin näiden mun kokemusten kanssa. Mikä taas tuo sitten sen, että hei tässä me yhdessä muutetaan. (H1)

Erittäin hyviä tuntemuksia, sellaista herkkyyttä ja siis semmoista uudenlaista niinku taas uskoa ja toivoa. Myöskin on miettinyt, et miten paljon on mahdollisuus vaikuttaa ja tää on jotenkin hieno portti myös siihen. (H7)

Sosiaaliseen asianajoon liittyen esille nousi ajatuksia myös siitä, että, kun yhdessä ajetaan asioita, niin samalla tullaan myös ajaneeksi omia asioita. Ajatus liittyi elämän epävarmuuteen, jossa jokin saattaa muuttua hyvinkin nopeasti ennalta tietämättömistä syistä. Ammattirooli saattaa vaihtua asiakkaan rooliin, kokemusasiantuntijan rooli ammattirooliin tai asiakas saattaa kouluttautua esimerkiksi kokemusasiantuntijaksi.

Jos me ajetaan toistemme asioitamme niin samalla me ajetaan myös silloin omia asioitamme. Se on sitä, mitä olla ihminen tietyllä lailla. Myöskin se, että mitä tulevaisuuden tietämättömyyteen liittyä, niin en mä tiedä mitä mä tulen tulevaisuudessa olemaan. Mä saatan olla sellaisessa tilanteessa, että mä oonkin asiakkaana. Mä tiedän, että elämä saattaa mennä silleen niinku se saattaa heilahtaa hyvinkin nopeasti, niinku tietämättömistä syistä. (H3)

No mulle muiden ihmisten auttaminen ja niitten asioiden ajaminen niin tota se on mun isoin syy elää. Jos niinku ajattelee sillä, että mulla on pitkä mielenrveys historia kaikkien näiden vuosien jälkeen mä en ole vielä oppinut rakastamaan itseäni. Mutta muut ihmiset ja se et mä pystyn olemaan niin kun siinä, että autetaan tekemään asioista parempia ja tehdään maailmasta parempi, niin se on se mikä niin kun auttaa mua jatkamaan. (H6)

Oman tietotaidon jakaminen ja muiden auttaminen koettiin merkityksellisenä. Eräs kehittäjäryhmän jäsen kuvasi moniammatillisuuden, jaetun asiantuntijuuden ja moniosaamisen hyödyntämistä tärkeänä tekijänä ihmisten hyvinvoinnin edistämisessä.

Tosiasia on se että ne niinku kaikki vaiheet siinä työskentelyssä on tärkeitä ihan yhtä lailla, vaikka ne on hyvin erilaisia. Ja sen takia nimenomaan se niinku moniammatillisuus ja moni osaaminen on tärkein avain siinä, että pystytään parantamaan ihmisten hyvinvointia. Me ollaan kuitenkin kaikki kokonaisuuksia. (H6)

Työntekijät ovat ihmisiä niinku tasavertaisia niin mä koen sen hirveän tärkeänä, että ei ole mitään statusta kun työskennellään niin kun yhdessä asiakkaan edun nimissä, että se on oikeasti niin kun todellista yhteistyötä. Niin kun eri toimijoiden kesken. (H2)

Tärkeäksi koettiin myös se, että asiakas otetaan mukaan kehittämiseen näin konkreettisesti ja, että ollaan aidosti kiinnostuttu asiakkaista ja heidän näkökulmastaan. Kumppanuuden positio ja yhteistoimijuus nähtiin niinkin tärkeänä, että mukaan ottaminen tämän tyypiseen kehittämistyöhön olisi voinut jopa muuttaa elämänsuuntaa.

Kauhean tärkeitä tässä ehkä on ollut niinku se, että mulle, niinku tavan kansalaisena käy ilmi, että ollaan kiinnostuttu kehittämään. Ollaan kiinnostuttu asiakkaasta ja hänen näkökulmastaan ja, että hänet otetaan mukaan näin konkreettisesti. (H8)

Mulle niinku tässä nimenomaan tässä mitä me on täällä tehty niin on ollut itselle niinku se kaikista isoin mikä on mulle se niinku, että missä mä olisin halunnut olla ja mihin mä olisin halunnut päästä mukaan silloin joskus ajat sitten. Niin mä ajattelen, että mun reitti olisi tasoittunut aika paljon aikanaan. (H4)

Havaintoja oppimisesta ja kokemuksista liittyen kokonaisprosessiin kerättiin koko kehittäjäryhmältä. Uuden oppiminen mahdollistui ainakin osalle ryhmäläisistä.

Mä oon oppinut tässä paljon uutta myöskin niin kun tästä kokemusasiantuntijan työstä ja tästä sosiaalisen kuntoutuksen työstä ja siitä millä tavoin siis sitä voi niinku lähteä viemään eteenpäin. En mä oo ajatellut noita asioita noin pitkälle, että mitkä tekijät pitää ottaa huomioon. Mä oon oppinut niinku hahmottamaan nyt sellaista isompaa kokonaisuutta mihinkä mä linkityn, mitä mahdollisuuksia mulla on ja minkälaisia asioita mä haluan viedä eteenpäin (H2)

Tähän on tosi hyvä jokaiselle yhteistyömalli niinku tää yhteiskehittämisen malli. Tämä on niinku itsessään jo todella tärkeä opetus mun mielestä kaikille siitä, että miten tätä voi parhaimmillaan toteuttaa. Että vaikka vaihtaisi työpaikkaa ja alaa niin sinne vaan moukaroimaan. (H4)

Ohjausryhmään osallistuneelle koulutetulle kokemusasiantuntijalle projekti oli näyttäytynyt etenkin alkuvaiheessa haastavan oloiselta. Työtapa oli hänelle uudenlainen, eikä odotukset tai oma rooli olleet heti auenneet. Hän nosti esille kuitenkin projektin edetessä kasvaneen itsevarmuutensa. Koulutettu kokemusasiantuntija kertoi työelämävalmiuksien nousseen tarkemman tarkastelun kohteeksi. Projekti oli auttanut hahmottamaan kehittämisen paikkoja, mutta toisaalta myös tunnistamaan vahvuuksia, joissa on luontaisesti hyvä. Työryhmään osallistuminen oli ohjannut tarkastelemaan työelämässä esiintyviä rooleja ja kannustanut pohtimaan omaa rooliaan työelämässä. Koulutettu kokemusasiantuntija kertoi tunnistaneensa myös kokemuksen varjoon jäämisestä ammattilaisten rinnalla.

Kaiken kaikkiaan vaikutuksia projektilla voidaan todeta olleen monitasoisesti. Stigman väheneminen, oman arvokkuuden tunteen vahvistuminen ja käsitys siitä, että itsellä on muille annettavaa vahvistuivat. Esille nousi myös ymmärrys siitä, että heikoilla olemisen kautta on kasvatannut omia valmiuksiaan toimijana tärkeiksi kokemiensa asioiden eteenpäin ajamisessa.

Omien kokemusten niinku esiintuominen on tuonut mulle itselleni sen, että se on vähentänyt sitä mun omaa stigmaa niin kun tässä ryhmässä, mutta ihan niin kuin muuallakin (H2)

Ennen kaikkea mulla on tässä kai niinku silleen vahvistunut ja kirkastunut käsitys siitä, että mä oon arvokas ja että mulla on annettavaa. Ja että niinku sekin, että mä oion ollu heikoilla on antanut mille näitä valmiuksia toimia tämmöisessä ympäristössä ja tehdä tämmöistä arvokasta duunia. (H8)

Sosiaalinen kuntoutus nähtiin hyvänä väylänä kehittäjäkumppanuuden syventämiselle tulevaisuuden työssä ja ryhmän jatkuvuuden turvaaminen nähtiin tärkeänä. Toivottiin kehittäjäkumppanuuden vahvistumista niin, ettei kehittämistyötä tehtäisi ainoastaan joissakin tasoissa vaan se nähtäisiin koko organisaation tasoja läpileikkaavana.

Haluamme vaan, että tää varmasti jatkuu ja erityisesti tän sosiaalisen kuntoutuksen kautta, koska tää on myös semmoinen aika hyvä väylä siihen, koska täällä on niinku niin huippu ihmisiä töissä. (H1)

Vähän liikaa on jossain asioissa vähän hierarkisia malleja just nimenomaan siinä et ollaan jossain tasoissa missä asioita tehdään ja se on ehkä vähän vanhanmaailman meininkiä mistä vois ottaa poisikin jo. (H3)

Ammattilaisilta toivottiin avoimuutta, että ottaisivat tilaisuuksia jutella toipumisprosessin läpikäyneen kokemusasiantuntijan kanssa tai mikäli mahdollisuutta tähän ei ole, niin vaihtoehtoisesti perehtyisivät omaelämäkertoihin. Mielen avartaminen kokonaiskuvaan, jäämättä kiinni diagnooseihin, nähtiin tärkeänä. Ammattilaisille esitettiin toive ottaa vastaan se kokonaisuus, mitä ihminen on ja etenemään yhteistyösuhteessa siltä pohjalta. Kysyttäessä toiveita ammattilaisille sen suhteen, että saadaan vietyä eteen päin yhdessä kehittämiämme asioita nousivat päällimmäisenä esille avointa mieltä ottaa vastaan tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset. Tärkeänä nähtiin, että tulokset otetaan vakavasti ja mahdollistetaan näiden asioiden eteenpäinvieminen ja tuetaan kokeilut mahdollistavaa kulttuuria jatkossakin.

Mä toivoisin ammattilaisilta sellaista niin kun vilpittöntyä ja avointa mieltä ottaa vastaan niinku nää tulokset, mitä tässä kehittämishankkeessa on tullut. (H2)

Tää jää niinku elämään ja vahvistaa sitten ihmisiä. Mä jotenkin kuitenkin ajattelen, että se missä mä nyt toimin ja missä me nyt yhdessä toimitaan niin kun on tehty tämä ja tämä asia sitten tuodaan se esille, niin uskon, että se johtaa myöskin tuloksiin ja eteenpäin. Uskon myöskin lujasti, että siinä organisaatiossa, jossa toimimme, niin sitä sydäntä ja alttiutta asioiden kehittämiseksi ja kokemiselle löytyy. (H7)

Työpajan loppuun jäi aikaa vapaalle keskustelulle ja kokemusten reflektoinnille. Viimeisen työpajan lopuksi oli kaikille ryhmäläisille hankittu ja nimetty vaaleanpunainen kortti, johon jokainen sai kirjoittaa toisilleen kommentin huomioistaan hänen vahvuuksiinsa liittyen tai yhteisestä prosessista kiittäen. Tehtävä oli annettu edellisellä ryhmäkerralla mietittäväksi valmiiksi. Jokaiselle jäi näin konkreettinen muisto merkityksellisestä yhteisestä matkasta.

6 Tulokset ja tuotokset

Kehittämispöytätyön varrella syntyi kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistamiseen uusia konkreettisia toimintatapoja ja toteuttamiskelpoisia osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä. Tämä tutkimuksellinen kehittämistoiminta tuotti vastauksia ja konkreettisia toimintatapoja siihen, miten kokemusasiantuntijuutta ja vertaisuutta voidaan entisestään vahvistaa ja hyödyntää kuntoutumisen tukena sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Yhteiskehittäjäryhmäläisille järjestetyissä työpajoissa syntyi useampia karttoja hyödynnettäväksi käytännön työssä. Näitä tuotoksia on käsitelty jo aiemmissa toteutusvaihetta kuvaavissa luvuissa ja ne löytyvät liitteistä 6-9. Liite 6: Kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikartta, liite 7: Voimavarapuu, liite 8: Vahvuuksien tunnistaminen ja liite 9: Tarintäkki.

Tulkinta merkityksellisyyden polusta esitettiin fokusryhmähaastattelukerralla ryhmälle ja se nähtiin hyvänä kiteytyksenä ja tuloksena siitä mitä kaikkea ryhmässä on noussut esiin ja mikä on koettu tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Merkityksellisyyden kokemusten polusta muodostui kiteytys siitä mikä kehittäjäryhmäläisten mielestä on voimavaraistavaa ja valtaistavaa. Elämän

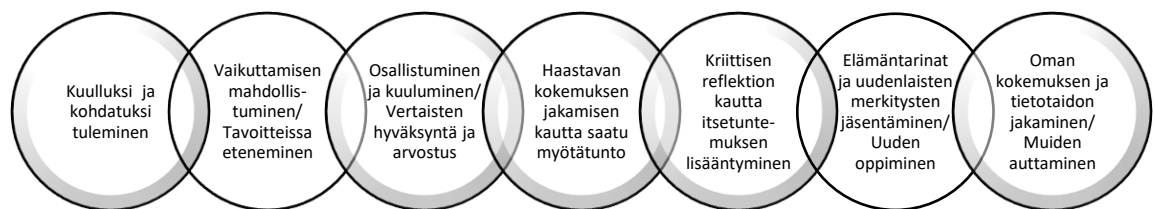
tarinoiden esille nostaminen linkittyi suoraan vertaistoiminnan kehittämiseen ja yhteistyön vahvistamiseen koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Tää merkityksellisyyden kokemuksen polku on hyvä kiteytys, ehkä just nimenomaan siitä, että mitä kaikkea täällä on noussut esiin ja mikä on tärkeätä. (H3)

6.1 Merkityksellisyyden kokemusten polku

Työpajojen pohjalta tärkeänä lähtökohtana voimavaraistamisessa löytyy kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen toteutumisesta ja kuulluksi sekä kohdatuksi tulemisesta. Omia tavoitteita kohti pyrkiminen sekä etenkin oman edistymisen huomaaminen tunnistettiin voimaa antaviksi ja merkityksellisiksi elementeiksi. Purku ja kokemusten reflektointi sekä sille mahdollistettu aika tunnistettiin merkitykselliseksi elementiksi, rooliasetelmista riippumatta. Osallistuminen ja kuuluminen, sekä haastavan kokemuksen kertomisen kautta saatu myötätunto ja kriittistä reflektiota mahdollistavat väylät nähtiin tärkeinä ja voimavaraistavina kanavina itsetuntemuksen vahvistamisessa.

Yhteiskehittäjäryhmäläisten tuottamasta dialogista, työpajoissa syntyneistä materiaaleista ja ohjausryhmän purkukeskusteluiden pohjalta syntyneestä tulkinnastani nousi esille voimavaroja tuottavista teemoista erityisiä merkityksellisyyden kokemuksia tuottavia elementtejä. Näiden pohjalta syntyi tulkinta merkityksellisyyden kokemusten polusta, joka kuvataan kuviossa 12.

Kuvio 12:: Merkityksellisyyden kokemusten polku

Ajattelin, ihan tätä merkityksellisyyden kokemusten polkua. Ihan niinku peilasini omaan kokemukseen ja mietin just tätä, miten niinku toi vaikuttamispuoli on tavallaan jäänyt tai on itselle tullut niinku viimeisenä omaan elämään. Että se on niinku tuntunut se että voi vaikuttaa johonkin, niin se on siinä ollut ihan mahdollon saavutettava. Toistuvasti se, että niinku tuntuu, ettei pysty vaikuttamaan mihinkään, niin se aiheuttaa sellaista toivottomuutta. Ja se on niinku sitten myös se, missä se tavallaan osallisuus yhteiskuntaan ei toteudu. (H4)

Vaikuttamisen mahdollistuminen nähtiin keskeisenä elementtinä ja myös tietynlaisena porttina yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tärkeänä nähtiin myös erilaisten tapojen ja vaihtoehtoisten mahdollisuuksien hyödyntäminen oman elämän tarinan sanoittamiselle ja sille uudenlaisten merkityksen luomiselle. Pienet muutokset omassa elämässä voivat voimavaraistaa ja motivoida

auttamaan myös muita. Oman tietotaidon jakaminen ja muiden auttaminen nähtiin voimava-
raistavana sekä merkityksellisyyden kokemuksia tuottavana valkaistavana elementtinä.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuden määrittelytapa mahdollistaa monenlaisten persoonuuk-
sien tunnustamisen erilaisissa elämäntilanteissa. Elämäntarinoita ja niihin liittyviä ilmiöitä
esille nostamalla näyttäytyisi sosiaalisella kuntoutuksella olevan vahvempi rooli myös stigman
lieventämisessä ja ihmisten tasavertaisuuden edistämässä yhteiskunnassa. Samalla tiedon li-
sääntyminen asiakkaiden elämäntilanteisiin liittyvistä haasteista sekä sosiaalisen hyvinvoinnin
toteutumista estävistä rakenteista lisääntyisi.

6.2 Osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä

Kokemusasiantuntijayhteistyön ja vertaisuuden vahvistamiseen liittyen syntyi työpajojen poh-
jalta paljon konkreettisia toimintatapoja kokeiltavaksi käytännön työssä. Sosiaalisen kuntou-
tuksen palveluläheteessä voisi olla kohta, jossa kysyttäisiin halukkuutta tavata kokemusasian-
tuntijaa sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa voisi olla oma cv-
pankki, johon olisi pääsy ammattilaisilla. Kokemusasiantuntija voisi jalkautua tarvittaessa asi-
akkaan kanssa ryhmään tai toimia saattajana palveluiden välillä.

Purku- ja kokemusten reflektointia mahdollistavana ryhmänä sosiaalisen kuntoutuksen proses-
sin aikana tai sen päättymisen jälkeen voisi toimia yhteiskehittäjäryhmä jatkossakin. Yksilöl-
listä reflektointia voi tapahtua vaikka oman kuntoutumisen prosessin tarinallistamisella. Koke-
mustarinat etäryhmissä noin kerran kuukaudessa, arvioitiin helposti toteutettavissa olevaksi
toimintamuodoksi. Verkkosivuna toimiva kokemus- ja pärjäämiskeinopankki, joka sisältäisi ly-
hyitä kertomuksia ja ytimekkäitä pointteja toipumisen tueksi nähtiin myös toteuttamiskelpoi-
sena mahdollisuutena, mutta siihen soveltuvaa digitaalista alustaa ei vielä tässä vaiheessa löy-
tynyt. Osallistumisen ja vaikuttamisen tulisi mahdollistua myös kotoa käsin.

Koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja vertaisten rooli nähtiin yksilötapaamisissa, ryhmissä
ja mukana kehittämässä toimintaa. Vertaisten tai koulutettujen kokemusasiantuntijoiden to-
teuttama chat tai puhelinpäivystys nousi esille myös yhtenä osallistumisen- ja vaikuttamisen
väylänä. Oppilaitosyhteistyötä ja tarkoituksenmukaisia kumppanuuksia vahvistamalla saataisiin
paljon lisäpotentiaalia käyttöön myös yli sektorirajojen. Esille nousi myös valmiita rakenteita
tarinallisuutta hyödyntävästä ryhmätoiminnasta, esimerkiksi Mieli ry. järjestämä, löydä oma
tarinasi ryhmä nuorille aikuisille. Erilaiset yksittäiset työpajat ja paneelit nähtiin myös luonte-
vina ja toteuttamiskelpoisina mahdollisuuksina. Ammattilaisten tarvitsemaan tukeen ja koulu-
tettujen kokemusasiantuntijoiden ja sote-alan ammattilaisten yhteistoimijuuden sekä kehittä-
jäkumppanuuden vahvistamiseksi työpajojen pohjalta nousi idea kokemusasiantuntijoiden jär-
jestämästä, ammattilaisille suunnatusta konsultaatiovastanotosta. Aineiston analysointia ja
ryhmässä syntyneitä osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä sekä konkreettisia toimintatapoja
kuvataan taulukossa 1.

<p>*Voimavaraista- vaa ja valtaista- vaa kuntoutus- sessa</p> <p><i>*Mahdollistaa syvem- piä merkityksellisy- den kokemuksia</i></p>	<p>*Elämäntarinat toipumisen tu- kena</p> <p><i>*Vahvistaa vaikutta- misen taitoja-> avau- tuu mahdollisuuksia</i></p>	<p>*Kokemus- asiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistaminen;</p> <p><i>*Vahvuudet ja tuen tarpeet -> Vaikutuk- set</i></p>	<p>Konkreettisia toi- mintatapoja/ Osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä</p> <p><i>***</i></p>	<p>Kumppanuuksia ja hyödynnettä- viä palveluita</p>	<p>Vaikutukset ja mahdollisuudet</p> <p>Huomiot*</p>
<p>Kunnioittava ja arvostava kohtaaminen/ Myötätunto ja hyväksyntä haasteita kohdattaessa</p> <p><i>*Kuulluksi ja kohduksi tuleminen</i></p>	<p>Uteliaisuus asiakkaan tarinaa kohtaan</p> <p><i>*Uudenlaisten merkitysten luominen</i></p> <p><i>*Kokonaisvaltaisesti kohdatuksi ja nähdyksi tuleminen</i></p>	<p>Kokemusasiantuntijat ja vertaiset ryhmässä, yksilötapaisissa ja kehittämissä toimintaa.</p> <p><i>*Osallistumisen ja vaikuttamisen on oltava mahdollista myös kotoa käsin</i></p>	<p>Yhteiskehittäjäryhmä</p> <p>Sosiaalisen kuntoutuksen palvelulähetteeseen kohta: Haluatko tavata kokemusasiantuntijaa</p>	<p>Sosiaalipalveluiden sisäinen yhteistyö</p> <p>3. Sektori: KAP-hanke Nyyti ry Diakonissalaitos Oppilaitokset YTHS Väestöliitto</p>	<p>Sosiaalipalveluilla merkittävämpi rooli vaikuttamisen väylien ja hyväksytyksi ja kohdatuksi tulemisen mahdollistamisessa kokonaisvaltaisesti Hyväksyntä vs. Tuomitseminen on iso este toipumiselle</p>
<p>Osallistuminen: Lempeä epämuksuusalueelle pyrkiminen ja itsensä haastaminen</p> <p><i>*Kuuluminen tunne. Vertaisten hyväksyntä ja arvostus</i></p>	<p>Tarinalliset yksilötyöt ja projektit</p> <p>Verkostokartta, läheiskartta, eko-kartta yms.</p> <p><i>*Resurssien ja voimavarojen tunnistaminen</i></p>	<p>*Koulutusta/ohjausta vertaisohjaajille</p> <p><i>*Purkumahdollisuudet: Tapaamisten purkupalaverit ja vastuu ja rajat pohdinta ammattilaisten kanssa</i></p> <p><i>*Lisäkoulutusta kokemusasiantuntijoille. Turvallisuus ja palkkiot</i></p>	<p>Verkkosivu:</p> <p>Kokemus- ja pärjäämiskeinopankki</p> <p>- Lyhyitä kertomuksia ja ytimekkäitä pointteja</p>	<p>Opiskelijat/oppilaitokset: Datanomi Tradenomi Medianomi Kulttuuripajat Projektityöt AMK KAP-hanke Asiakkaat vaikuttamaan ilmeeseen</p>	<p>Asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet kasvavat kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistamisen kautta.</p> <p>Palautteenkeruu systemaattisemmin toiminnassa mukana olevilta kokemusasiantuntijoilta. Mahdollistaa nykytilan tarkastelun pohjalta kehittämisen</p>
<p>Omien arvojen etsiminen ja tutkiminen</p> <p><i>*Vertaisten tapaaminen/Lohduttava vertaisuus</i></p> <p><i>*Oman tietotaidon jakaminen ja muiden auttaminen</i></p>	<p>Minun arvo- maailmani mennyttä vs. nykyhetki</p> <p><i>*Asenteisiin vaikuttaminen</i></p>	<p>Vertaistoiminta kuntouttavana toimintana</p> <p><i>*Vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden yhdyspintoja ja yhteistyön yhdyspintojen karitoitus</i></p> <p><i>*Vertaisohjaajien vertaistuki ja virkistystoiminta</i></p>	<p>Vertais/kokemusasiantuntija Chat/Puhelinpäivystys</p> <p>Vertaistoiminta kuntouttavana toimintana/ Yhteistyön rakentaminen työllisyyspalveluiden kanssa</p>	<p>Kokemusasiantuntijat (KAP)</p> <p>Oppilaitokset STE Sekaisin Chat Solmussa Chat</p> <p>3. sektorin toiminnan hyödyntäminen vertaistoiminnan järjestämiseen</p>	<p>Vertaisuus, kokemusasiantuntijuus, ammattilaisuus-> Päämäärät yhteisiä, vastuut kerroksittaisia. Vertaisohjaaja kaikista lähestyttävien. Päävastuu aina ammattilaisilla.</p> <p>Valmiiden rakenteiden hyödyntäminen</p>

<p>*Voimavaraista- vaa ja valtaista- vaa kuntoutuk- sessa</p> <p>*Mahdollistaa syvem- piä merkityksellisyy- den kokemuksia</p>	<p>*Elämäntarinat toipumisen tu- kena</p> <p>* Vahvistaa vaikutta- misen taitoja->avau- tuu mahdollisuuksia</p>	<p>*Kokemusasian- tuntijuuden ja vertaisuuden vah- vistaminen:</p> <p>*Vahvuudet ja tuen tarpeet -> Vaikutuk- sia</p>	<p>Konkreettisia toimintatapoja/ Osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä</p> <p>***</p>	<p>Kumppanuuksia ja hyödynnettä- viä palveluita</p>	<p>Vaikutukset ja mahdollisuudet</p> <p>Huomiot*</p>
<p>Kehuminen ja po- sitiivinen palaute</p> <p>*Uuden oppiminen</p> <p>•Kriittisen reflek- tion kautta itse- tuntemuksen li- sääntyminen</p>	<p>Elämänjana</p> <p>*Haavoittuvuuste- kijöiden tunnista- minen</p>	<p>*Tärkeää mahdol- listaa tilanteita ja väyliä, joissa pää- see refleктоimaan kokemuksiaan</p> <p>Eri yksiköiden väli- sen kokemusasian- tuntijuuden ja ver- taisuuden tukemi- nen ja yhteiskehit- täminen.</p>	<p>Purku- ja koke- musten reflektoin- tia mahdollistava ryhmä sosiaalisen kuntoutuksen pro- sessin päättymi- sen jälkeen</p>	<p>Kokemussian- tuntijavetoi- nen/Vertaiset</p> <p>Asiakkaat mu- kaan muokkaa- maan käytössä olevaa pa- lautetta</p>	<p>Kokemusiantunti- juuden ja vertaisu- uden toteutumisen mahdollistama koke- musten reflektointi: Oppimista, suuntaa ja palautetta</p> <p>Kokemusiantunti- joiden aseman vah- vistuminen</p> <p>Kokemusiantun- tija/Influencer</p>
<p>Itsemyötätunnon harjoittaminen</p> <p>*Vaikean/haasta- van kokemuksen jakamisen kautta saatu myötätunto</p>	<p>Tarinan kertomi- nen yksilöllisin kei- noin (valmis sab- luuna->)</p> <p>*Itsensä kohtaami- nen->Vaikuttami- nen oman elämän kulkuun</p>	<p>*Kokemusiantun- tijuutta hyödyntä- mällä ja vertais- toimintaa mahdol- listamalla voidaan normalisoida eri- tyisyyden stigmaa</p>	<p>Kokemustarinat etäryhmissä/ 1x kk vakioikaan</p> <p>Cv-pankki sokussa: Koke- mustarinat/Video cv? -> Pääsy am- mattilaisilla/Pois- vetomahdollisuus</p>	<p>KAP-hanke: Ku- vaaja kokemus- asantuntijoista esim. lisätyötun- tikorvuksella</p>	<p>Asiakkailla on mah- dollisuus rohkaistua kokemustarinoiden kautta-> Vaikutus- mahdollisuuksien vahvistuminen</p> <p>Asioiden ajaminen, toimijuus, muiden auttaminen</p>
<p>Kynnyksen madal- taminen</p> <p>Sosiaalisten taito- jen työstäminen</p> <p>*Vaikuttaminen</p>	<p>*Itsetuntemuksen vahvistuminen-> Rohkeus vaikutta- miseen</p>	<p>Asiakkuuden alusta asti tarjotaan mahdollisuutta ta- vata kokemusasi- antuntijaa.</p> <p>Asiakkaan toi- veesta mukaan eri verkostoihin</p>	<p>Kokemusiantun- tija jalkautuu tar- vittaessa asiak- kaan kanssa ryh- mään/ Toimii tarvittaessa saattajana palve- luiden välillä</p>	<p>Matalan kynnyk- sen palveluoh- jaus</p> <p>Sosiaalinen kun- toutus</p> <p>-tiimi</p>	<p>Palveluläheteessä kysymys, haluaako mahdollisesti tavata kokemusiantunti- jaa sosiaalisen kun- toutuksen prosessissa</p> <p>Tiedon lisääntyminen osallistumisen mah- dollisuuksista ja vai- kuttamisen väylistä</p>
<p>Kiinnostuksen koh- teiden integroimi- nen työskente- lyyn/Mieleinen te- keminen</p>	<p>*Uuden oppimisen -> toimijuuden vahvistuminen</p> <p>*Näyttely, näy- telmä tai musiikki- kappale omista ko- kemuksista</p>	<p>*Vertaisohjaajat ja kokemusiantun- tijat: Tietotaidon ja vahvuuksien hyödyntäminen</p> <p>*Vertaisohjaajien palkitseminen</p>	<p>Taideterapeuttiset työpajat</p> <p>-Musiikki (Open MIC) -Taide -Sarjakuva -Elokuva</p>	<p>KAP-hanke</p>	<p>Kokemusiantunti- joille löytyy myös paikkansa matalan- kynnyksen palveluoh- jauksessa.</p>

*Voimavaraista- vaa kuntoutuk- sessa	*Elämäntarinat toipumisen tu- kena	*Kokemusasian- tuntijuuden ja vertaisuuden vah- vistaminen	Konkreettisia toi- mintatapoja/ Osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä	Kumppanuuksia ja hyödynnettä- viä palveluita	Vaikutukset ja mahdollisuudet Huomiot*
*Mahdollistaa syvem- piä merkityksellisy- den kokemuksia	*Vahvistaa vaikutta- misen taitoja-> avau- tuu mahdollisuuksia	*Vahvuudet ja tuen tarpeet	***		
Lempeä epämuka- vuusalueelle pyrki- minen ja itsensä haastaminen Vahvuuksien pai- kantaminen ja ni- meäminen *Kriittisen reflek- tion kautta itse- tuntemuksen li- sääntyminen	Mallitarinat Uudenlaisten mer- kitysten luominen *Sosiaalinen ver- tailu ja mallioppi- minen *Uusien keinojen oppiminen	*Asiakkaille vaikut- tamisen mahdolli- suuksia sosiaali- sessa kuntoutuk- sessa ja palvelui- den rajapinnoilla. *Ammattilaiset avainasemassa kohtaamassa, oh- jaamassa ja asian- ajotyössä. *Merkityksellisem- mät kokemukset löytyvät vertais- tuen kautta	Oman elämäntari- nan työstäminen itselle sopivaan mediaan Taide, valokuvaus jne. Työpaja-toiminta -yksittäinen tapah- tuma Asiakaskyselyt	Terapeuttiyrit- täjät -taidetera- pia Mielenterveys yhdistykset Mieli ry Taiteen sulat- tamo Kulttuuripajat Taiteen opiskeli- jat Projektityökurs- silaiset AMK Lau- rea Kirkko/SRK Kahvilat/Ravin- tolat Kirjasto	*Myös ammatilais- ten tärkeää kuulla tarinoita -> Laajen- taa näkökulmaa Kokemusasiantun- juuden ja vertaisuus- uden toteutumisen mahdollistamana so- siaalisessa kuntou- tuksessa vahvempi rooli stigman vähen- tämässä *Useamman rooliase- telman potentiaali
Uusien asioiden tutkiminen	Kirjoittaminen *Vahvuuksien pai- kantaminen	Vaikutusmahdolli- suuksien vahvista- minen omista elin- piireissä	KAT-vetoinen pa- neeli	Kirjasto Avoimet tilat: Yläkoulut, lukiot YTHS Verkossa: esim. Teams	*Lisäämällä näky- vyyttä hyvistä käy- tänneistä ja onnistu- misista lisätään pal- velumielikuvaa ja vaikuttavuutta
Arkirytmien ja rutii- nien rakentaminen *Tavoitteissa edis- tyminen	Kuntoutusprosessin tarinallistaminen *Perinteiset me- diat (Lehdet, blo- git, vlogit)	*Ammattilaisten tarvitsema tuki tärkeää huomioida Konsultointimah- dollisuus	Kokemusasiantun- tijavastaaotto ammattilaisille laajemmin sosi- aali- ja terveystal- veluissa	VAKE HyVa rakenteissa	*Kokemusasiantun- juuden ja vertaisuus- uden hyödyntämi- nen vahvemmin ra- kenteissa

Taulukko 1: Aineiston analysointia

Kolmannen sektorin toimintaa hyödynnetään Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella järjestettävässä sosiaalisessa kuntoutuksessa, mutta ryhmässä pohdittiin myös mahdollisuuksia uudenlaiseen yhteistyöhön. Asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien vahvistamisessa ja monipuolistamisessa korostui myös valmiiden rakenteiden kartoittaminen ja olemassa olevien väylien tehokkaampi ja tarkoituksenmukainen hyödyntäminen esimerkiksi vertaistoimintaa järjestävien, vertaisohjaajia kouluttavien tahojen kanssa. Myös vaikuttamisen mahdollisuuksien ja kulttuurihyvinvointia edistävien kumppanuuksien tarve nostettiin esille.

Potentiaalisia kumppanuuksia ja hyödynnettäviä palveluita kertyi laajasti ja myös sosiaali- ja terveyspalveluiden tarkoituksenmukaista sisäisen yhteistyön tärkeyttä painotettiin. Kumppanuusteemaan liittyen ryhmäläisiltä sosiaalisen kuntoutuksen tarpeesta yhteistyökoordinaattoreille, kokonaan erillisenä toimenkuvana. Palveluverkko on laaja ja yksilöllisesti soveltuvia sekä tarkoituksenmukaisia yhteistyötahoja on paljon. Näiden huolellinen kartoittaminen ja tarkoituksenmukaisten kumppanuuksien solmiminen vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä, mutta auttaisi myös entistä tehokkaammin hyödyntämään jo olemassa olevia mahdollisuuksia. Palautteenkeruu systemaattisemmin myös toiminnassa mukana olevilta kokemusasiantuntijoilta mahdollistaisi nykytilan tarkastelun pohjalta jatkuvan kehittymisen.

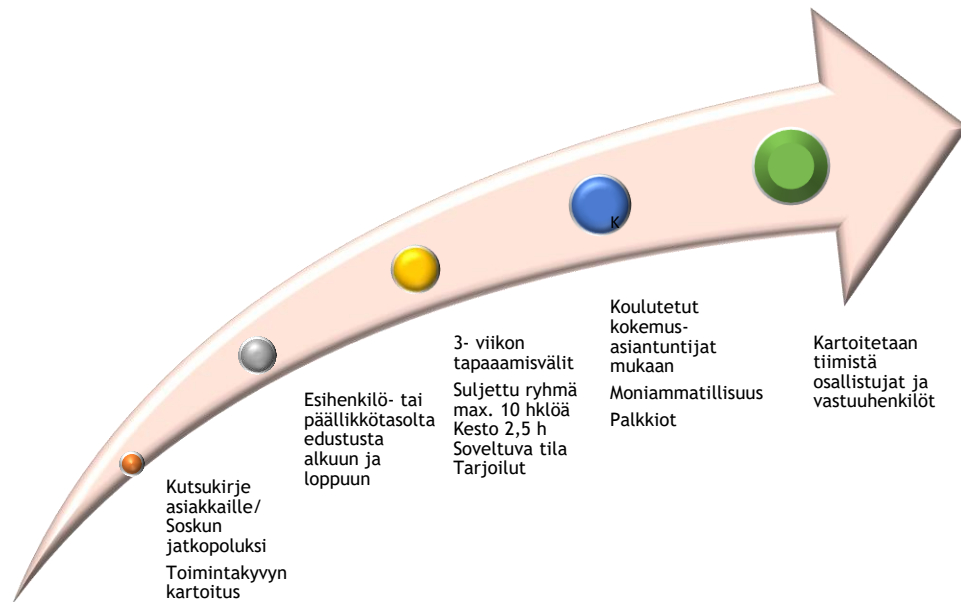
6.3 Yhteiskehittäjäryhmän rakennehahmotelma

Tarve tämäläiselle ryhmälle voidaan nähdä osoitetuksi tämän pilottiryhmän jäsenten kokemusten ja tekemäni analyysin sekä siitä johdettujen johtopäätösten kautta. Kolmen viikon tapaamisväli yhteiskehittäjäryhmässä koettiin toimiviksi, myöskin yksi kahden viikon tauko välissä tuntui ryhmäläisistä toimivalta. Tapaamisten välissä asioita kerkeää prosessoimaan, mutta asiat eivät silti pääse unohtumaan. Tiiviimpi väli voisi osoittautua liian vaativaksi ja pidempi tauko työpajojen väleissä saattaisi etäännyttää aiheista ja ihmisistä liikaa. Tapaamisajat eivät olleet tuntuneet ryhmäläisistä liian pitkiltä vaan aika kului työpajoissa nopeasti. Ryhmäkerroilla aikaa on ollut siinä määrin, ettei ole ollut kiireen tuntua. Kehittäjäryhmän olisi hyvä tulevaisuudessakin ryhmäläisten mukaan olla suljettu.

Ryhmäläiset toivat esille, että olisi hyvä, jos päävetovastuu olisi siihen nimetyllä vastuuhjajalla tai se vaihtuisi aihealueittain ryhmässä käsiteltäviin teemoihin linkittyen. Myös kokemusasiantuntijoilla voisi olla vetovastuuta ryhmän ohjaamisessa. Ryhmän kutsun tulisi olla kaikkien asiakkaiden esillä, mutta ryhmä voisi toimia myös jonkinlaisena jatkopolkuna entisille asiakkaille. Ryhmä nosti esille, että potentiaalisten osallistujien voimavaroja ja toimintakykyä tulisi kartoittaa ammattilaisvetoisesti.

Jäsenten tiuha vaihtuvuus ryhmäläisissä voisi muodostua kuormittavaksi tekijäksi, joten ryhmän ydinjäsenten olisi hyvä olla pysyvä samoina, aina tietyn periodin ajan. Ryhmädynamiikan ja turvallisuuden kehittymisen mahdollisuus näyttäytyi tärkeänä. Työpajojen jälkeen koettiin myös väsymistä. Mikäli aamupäivisin oli ollut riittävästi kuormitusta, ei ehkä kyennyt enää iltapäivällä niin syvälliseen pohdintaan. Ryhmän kokoa on pidetty hyvänä, mutta samalla aika lailla maksimaalisena. Johtoportaan tulisi kartoittaa osallistujia tulevaan kehittäjäryhmään, päätöksentekoa vaativien asioiden mahdollistamiseksi. Esihenkilö- tai päällikkötasolta toivottiin edustusta ainakin ryhmän alussa sekä lopussa, jolloin olisi konkreettinen mahdollisuus osallistua ryhmään ja olla mukana kuulemassa aikaansaannoksista ja kuluneesta prosessista.

Asianmukaiset palkkiot nähtiin tärkeänä mahdollistaa osallistujille jatkossakin. Tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan lomassa syntynyttä rakennehahmotelmaa kuvaan kuviossa 13.

Kuvio 13: Hahmotelma yhteiskehittäjäryhmän rakenteesta tulevaisuudessa

Ryhmästä nousi myös ehdotus hierarkian kääntämisestä ylösalaisin, jolloin pomoilla voisi olla esimerkiksi kirjurin rooli. Peräänkuulutettiin myös alueiden aikuissosiaalityön tai kehittämisroolissa olevien esim. sosiaalityöntekijöiden mahdollisuutta osallistua ryhmään. Tietoisuuden lisääntyessä kehittäjäryhmän toiminnasta, mukaan luultavasti hakeutuisivat ne, jotka aidosti kokisivat ryhmän asiat tärkeiksi. SOSKU-osahankkeissa kehitettyjen toimintamallien kehittämisessä aikuissosiaalityön mukaan ottaminen kehittämiseen jo varhaisessa vaiheessa oli koettu tärkeäksi (Raivio 2018b, 50).

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutustuin opinnäytetyötä suunnitellessani sosiaalityön lehtori Liisa Hokkasen väitöskirjaan, joka koostuu hänen viidestä, jo aiemmin julkaistusta osatutkimuksesta. Valtaistava sosiaalinen asianaajo viitekehyksenä ohjasi johtoajatuksena koko prosessin etenemistä. Teemat ja kehittämisen suunta puolestaan nousivat suoraan havainnoista, joita olin tehty asiakastyöstä nousevista tarpeista ja viime vuosien, kehittämisen kohteena olleesta kokemusasiantuntijayhteistyöstä. Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö toimi näille suorana ja luontevana jatkumona.

Opinnäytetyönä toteutettuna, löytyi tälle tutkimukselliselle kehittämistoiminnalle mahdollisuuksia resursoida aikaa laajemmalle suunnittelulle, arvioinnille ja raportoinnille. Myös jatkossa on hyvä ja kaikkia osapuolia hyödyttävä mahdollisuus resursoida opiskelija- ja oppilaitosyhteistyötä mukaan kehittämistoimintaan.

Näin kehittämisprojektin suunnittelussa ja toteuttamisessa mahdollisuudet olla tukemassa oman ammatillisen kasvuprosessini lisäksi työyhteisön dialogin ja työtapojen voimavaralähtöistä kehittämistä. Koin tärkeänä olla mukana myös ammattiroolissa mahdollistamassa tätä merkitykselliseksi osoittautunutta projektia. Jokainen ryhmän jäsen löysi itselleen tärkeitä tартtumapintaa teemoihin ja sitoutuivat ryhmään. Tähän tutkimukselliseen kehittämistoimintaan osallistuneilla kehittäjäasiakkaila oli kuitenkin taustalla hyvin positiivinen kokemus oman sosiaalisen kuntoutuksen prosessinsa pohjalta. Suhteessa muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin mahtui kuitenkin myös huonompia kokemuksia. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että elämäntarinoita esille nostamalla mahdollistetaan kuulluksi ja kohdatuksi tulemistä. Elämäntarinoita työstämällä voidaan vahvistaa vaikuttamisen taitoja, jolloin vaikuttamiselle saattaa avautua myös uusia mahdollisuuksia.

Osallisuuden kokemuksen subjektiivisuus vaikeuttaa kokemuksen mitattavuutta, arviointia sekä osallisuuden rajojen määrittelyä (Leemann & Hämäläinen 2015, 5-6). Vaikka projekti kokonaisuudessaan oli laaja, näen tärkeänä, että se aidosti mahdollisti kuulumista ja sitä kautta myös eri asteista osallisuutta. Ryhmään osallistuminen jo itsessään oli osallistujille eri tavoin vapauttavaa, eritasoista toimijuutta vahvistavaa ja auttoi osaltaan luomaan myös suuntaa tulevaan kullekin osallistujalle. Osallistuminen yhteiskehittäjäryhmään vähensi osallistujien itsensä mukaan stigmaa, kehitti työelämätaitoja ja vahvisti itsemyötätuntoa sekä kirkasti käsitystä omasta arvokkuudesta ja siitä, että itsellä on arvokasta annettavaa muiden auttamiseksi.

Osallistuminen yhteiskehittäjäryhmään synnytti mukanaan uudenlaista luottamusta ja toivoa sekä auttoi näkemään myös jo olemassa olevia mahdollisuuksia. Osallistuminen ryhmään tarjosi alustaa monitasoiselle oppimiselle ja yhdessä tutkimiselle sekä mahdollisti muiden hyväksynnän kautta itsemyötätunnon vahvistumista. Ryhmään osallistuminen tarjosi myös korjaavia kokemuksia ryhmässä toimimisesta ja jopa suhteesta palvelujärjestelmää kohtaan. Osalle asiakkaista kokemusasiantuntijuus tai vertaisohjaajana toimiminen voi toimia hyvänä jatkopolkuna ja toipumisprosessissa eteenpäin vievänä välivaiheena. Hokkanen tuo esille väitöskirjassaan inhimillisen toimijuuden vaikutuksien mahdollisuudet kollektiivisen toimijuuden, yhteisöjen, verkostojen ja organisaatioiden rakentumiseen (Hokkanen 2014, 78). Yhteiskehittäjäryhmän ammatillisen sosiaalisen asianajon ja inhimillisen toimijuuden kautta saatiin synnytettyä ryhmäkohtaista asianajoa, jolla voitiin nähdä vaikutuksia vertaisasianajon ja myös oman asianajon lisääntymiseen. Muurisen yhteiskehittämistutkimuksessa kehittäjäasiakkaiden kokemus vaikuttamisesta ja siihen liittyvissä kokeiluissa rakentui prosessijatkumossa useamman kokeilun kautta (Muurinen 2019, 82).

Yhteistoiminnalliset kokeilut voivat olla edistämässä sosiaalipalveluiden demokratisoitumista. Erilaisten kokeiluiden yhteissuunnittelun seurauksen voi olla kokemus vaikuttamisesta (Muurinen 2019, 82). Vantaan ja Keravan sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla on tärkeää jatkossakin

tarjota monenlaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, myös yhteiskehittäjäryhmän jälkeisten jatkopolkujen miettiminen on tärkeää.

Vertaistoimintaa voitaisiin tulosten pohjalta mahdollistaa sosiaalisessa kuntoutuksessa vahvemmin ja ymmärtää palvelujärjestelmässä vertaistukea toipumisessa eteenpäin vievänä kuntouttavana toimintana. Johtopäätöksenä tämän toteutetun tutkimuksellisen kehittämisprosessin pohjalta voidaan lisäksi todeta, että asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet kasvavat kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistamisen kautta. Lähtökohtaisesti jo yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden kanssa toimiessamme voidaan löytää uudenlaisia näkökulmia asiakkaiden kulttuurin parempaan tuntemukseen. Asiakkailla on mahdollisuus myös rohkaistua itse kuultujen kokemustarinoiden kautta. Tämä voidaan jo itsessään nähdä vaikutusmahdollisuuksia vahvistavana elementtinä. Toimijuuden vahvistumisen kautta mahdollistuu myös hyvinvoinnin ja koetun elämänlaadun lisääntyminen.

Tarjoamalla asiakkaille mahdollisuuksia tavata koulutettuja kokemusasiantuntijoita tai vertaisia, mahdollistuu kokemuspohjainen tuki oman tarinan työstämiseen sekä myös ryhmässä esille nousut lohduttava vertaisuus. Asiakkaan näkeminen palveluissa yhä enemmän kollektiivitoimijana, saattaisi hälventää myös vanhanaikaisia valtapositiioita. Ammattilaisten puolelta yhteistyö koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa vaatii oman kokemuksen yhteistyöstä heidän kanssaan, hyvää tarkoittavan kumppanussuhteen luomiseksi. Samanaikaisesti organisaation läpäisevissä tasoissa yhteiskehittämiskulttuuria voisi olla tarpeellista vahvistaa jatkossakin asiakasraadein tai erilaisten kokeilujen kautta. Erilaisten auttamisen muotojen yhteisen päämäärän ja autetuksi tulemisen laajempi ymmärtäminen on Hokkasen mukaan edellytys autetuksi tulemiselle valtaistavana sosiaalisena asianajona (Hokkanen 2014, 73). Ryhmässä ymmärrettiin auttaminen yhteisenä päämääränä, mutta vastuuden jakautuminen nähtiin kumppanuudessa tärkeänä ydinasiana.

Uudenlaisten tarinallisten projektien herättämisen kautta mahdollistuu uudenlaisten merkitysten jäsentämisen kautta myös uuden oppiminen. Uudenlaista identiteetin löytymistä voidaan mahdollistaa esimerkiksi vertaistuen avulla ja tämän avulla tukea voimaantumista (Jantunen 2010, 94). Työpajojen pohjalta näyttäytyi erilaisia vaikutuksia ja mahdollisuuksia, joita voidaan tunnistaa kokemusasiantuntijayhteistyön ja vertaisuuden mahdollistamisen sekä kehittäjäkumppanuuden vahvistumisen tuloksena. Yhteistyön koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja vertaisuuden vahvistamisen tulisi työpajoissa esille nousseen pohjalta olla vahvemmin rakenteissa. Kokemusasiantuntijuutta hyödyntämällä ja vertaistoimintaa mahdollistamalla voidaan normalisoida myös erityisyyden stigmaa. Kokemusasiantuntijayhteistyön ja vertaisuuden toteutumisen mahdollistama kokemusten reflektoinnin voidaan nähdä mahdollistavan oppimista ja olla tukemassa suunnan löytämisessä tulevaan. Jaetuksi tulevat tällöin mahdollisesti myös oma-kohtaiset kokemukset erilaisista osallistumisen mahdollisuuksista ja vaikuttamisen väylistä sekä kokemukset niiden hyödyistä. Tietoa leviää tällöin ammattilaisten saataville ja myös heidän

edelleen hyödynnettäväksi. Tiedonjakamista ja oppimista olisi mahdollista tapahtua monen suuntaisesti. Vertaisten ja koulutettujen kokemusasiantuntijoiden mukaan ottaminen ammatillisen tuen rinnalle sekä näiden toimijoiden yhteenliittymien vahvistaminen, näyttäytyi keskeisesti myös muiden asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksia lisäävänä elementtinä sosiaalisessa kuntoutuksessa.

On tärkeää tunnistaa ja tunnustaa, että asiakkailla, kokemusasiantuntijoilla ja myös ammattilaisilla on kokemusta ja osaamista erilaisista rooliasetelmista sekä ammattialoista elämänvarrelta. Potentialiaali näiden tarkoituksenmukaiseen käyttöönottoon löytyy kuulemisesta ja keskinäisestä arvostuksesta. Elämäntarinoita ja erilaisia selviytymisen mekanismeja voitaisiin tuoda sosiaalisen kuntoutumisen prosessissaa vahvemmin tarkasteluun ammattilaisvetoisesti, vertais toiminnan ja yhteistyössä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kautta. Elämäntarinallisen työskentelyn ja sitä kautta itsensä kohtaamisen kautta voisi avautua uudenlaisia mahdollisuuksia omaan identiteettityöhön. Myös mallioppiminen ja sosiaalinen vertailu auttaisi oman yksilöllisen tarinansa eteenpäin suuntaamiseen. Toipujalla on oltava selkeä kuva mahdollisuuksista ennen positiivisten askeleiden ottamista ja haastavien muutoksien tekemistä (Ragins 2002). Koulutettujen kokemusasiantuntijoiden roolia vahvistamalla voisi tämän kuvan syntymistä asiakkaalle madaltaa. Tarinoiden avulla voidaan luoda siteitä myös erilaisista yhteiskuntaryhmistä tai kulttuureista tulevien välille ja lisätä ymmärrystä erilaisuudesta (THL 2023).

7.1 Kehittämisasetelman arviointi

Toteutuksen aikaisessa arvioinnissa arvioidaan käytännön toteutusta ja arvioitavan asiantilan muuttumista. Toteutuksen arvioinnin tulokset nousevat tarpeellisiksi, kun arvioidaan käytännön toteutuksen merkitystä muutoksien synnyttämisessä. Toteutuksen jälkeistä arviointia tehdään sopivalla aikavälillä toteutuksen jälkeen ja vertaamalla sitä ennen toteutusta ja sen aikana tehtyihin arvioihin. Tällöin voidaan nähdä muutoksen kaari. (Koivisto, Pohjola & Blomquist 2017, 13.) Tutkimuksellisessa kehittämistyössä luotettavuudella tarkoitetaan ensisijaisesti käyttökelpoisuutta. Tiedon jota tuotetaan kehittämistoiminnan yhteydessä tulee näin ollen olla hyödyllistä. (Toikko ja Rantanen 2009, 122.)

Yhteiskehittäjäpilottiryhmä saatiin onnistuneesti toteutettua ja osallistujia siihen saatiin mukaan tarvittava määrä osallistujia. Kehittäjäryhmälle saatiin mahdollistettua turvallinen tila osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Visiosta muodostui yhteinen ja dialogisuus sekä kumppanuus mahdollistuivat. Yhteiskehittämisen kautta saatiin tuotettua ratkaisuja sekä löytyi paljon uudenlaisia näkökulmia. Toteuttamiskelpoisia ja voimavaraistavia osallistumisen sekä vaikuttamisen väyliä löytyi paljon. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteet ja tulokset liittyvät selkeästi toisiinsa ja luotettavuutta lisää syntyneiden ratkaisujen siirrettävyys käytäntöön. Tutkijan roolissa huolellinen perehtyminen kohdeilmioon mahdollisti ottamaan useita näkökohtia huomioon kokonaisprosessin eri vaiheissa. Luotettavuutta lisää myös ryhmäläisten kokemusten

auki kirjaaminen raportoinnissa ja koko ryhmän osallistuminen projektin arviointiin sekä prosessin läpinäkyvyys.

Arvioitaessa toimintaa tavallisimmin kiinnitetään huomiota ainoastaan sen tuloksiin ja seurauksiin. Yhteistoiminnan etiikka tarkastelee toiminnan vaikutuksia aina myös itse toimijaan. Yksittäiselläkin teolla voi olla lopulta suuriakin vaikutuksia sen tekijälle. Voi tulla vastaan tilanteita, joissa rohkeuden osoittaminen vaikuttaa toimijan minäkuvaan pysyvästi ja sen myötä on mahdollista avautua aivan uusia toimintamahdollisuuksia. Toimijan kannalta tärkeässä tilanteessa epäonnistuminen puolestaan saattaa lannistaa ja tuottaa estäviä tekijöitä toimimiselle. (Hallamaa 2017, 81.) Purku- reflektointimahdollisuudet ohjausryhmän toimintatavoissa näyttäytyivät tässä tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa vahvuutena, jonka avulla myös ylläpidettiin luottamusta ja vahvistettiin kumppanuutta.

Halusin kiinnittää arvioinnissa huomion juuri myös toiminnan vaikutuksiin toimijoihin. Valittujen menetelmien tuella osallistujat pääsivät osallistumaan ja vaikuttamaan prosessiin sen kaikissa vaiheissa, aina suunnittelusta arviointiin. Fokusryhmähaastattelu menetelmällisenä ratkaisuna mahdollisti myös tarkastelemisen tarkemman tarkastelun toiminnan vaikutuksista toimijoihin. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön voimavaraistavuutta arvioidessani hyödynsin kehittämistyön tuloksena syntynyttä merkityksellisyyden polkua ikään kuin mittarina. Peilatesani ryhmäläisten kokemuksia merkityksellisyyden kokemusten mahdollistumiseen näissä osaluissa, näyttäytyy projekti näiltä osin voimavaraistavalta ja se tuotti osallistujilleen merkityksellisiä kokemuksia

Kehittämiprojektin päättymisen jälkeen arvioimme prosessia Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen, sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan ohjaajan kanssa. Tarkastelimme tämän toteutetun tutkimuksellisen kehittämistoiminnan toteuttamisprosessia ja tuloksia työelämän kehittämisen näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksen voitiin todeta olleen työelämää olennaisesti kehittävää ja tulevaisuussuuntutunutta. Työelämän tarpeet oli tunnistettu ja ne nousivat suoraan asiakastyöstä. Tavoitteet oli mietitty tunnistetun tarpeen pohjalta. Kehittämistyö oli suunnitelmallista, pitkäjänteistä, tavoitteellista ja ennen kaikkea dialogista.

Ammatille, joka pyrkii voimaannuttamaan ja toimimaan sorronvastaisesti, on välttämätöntä, aika ajoin pysähtyä pohtimaan kriittisesti, miten rakennamme palveluitamme. On tärkeää tutkia tarkempia ja parempia keinoja sekä toimintatapoja toteuttaa asioita, jotka heijastavat sosiaalisen luonnetta sekä haastetta. (McLaughlin 2009.)

Tähän tutkimukselliseen kehittämistoimintaan esille nostetut teoreettiset viitekehykset olivat ohjassa ja tukemassa prosessia. Valitut kehittämisen menetelmät soveltuivat hyvin prosessiin. Lähestymistapana voimavaraistava yhteiskehittäminen tukee sosiaalisen kuntoutuksen kokonaistavoitetta, saatella ihmiset osaksi yhteiskuntaa. Tärkeänä ja sitouttavana asiana tämän työyhteisön toimintatapojen kehittämiseen liittyen, nousi työskentely toipumisorientaation

viitekehyksen alla. Myös työnantajaorganisaation arvojen vastaaminen työntekijöiden omaan arvomaailmaan ja ennen kaikkea arvojen näkyminen käytännön tasolla nostettiin tärkeänä esille työhön ja sen kehittämiseen sitoutumisessa. Sitoutumista ryhmään edisti ryhmäläisten kokemuksen mukaan arvostetusti kohdatuksi tuleminen, yhteiseksi koettu visio, kuulumisen tunne, luottamus ja tasaveroisuus kumppanuussuhteessa.

Osa työpajoissa käytetyistä menetelmistä syntyi vasta projektin varrella, ohjaten pääsyä asetettuun tavoitteeseen ja tukien ryhmän psykologista turvallisuutta. Yhteistyö tiimissä, kehittämistyöryhmässä ja muiden toimijoiden kanssa oli sujuvaa koko prosessin ajan. Opinnäytetyössä kehitettiin uudenlaisia menettelytapoja käytännön työhön. Tiedot ja menettelytavat ovat suoraan työelämässä hyödynnettäviä. Tulokset arvioitiin erittäin hyödyllisiksi käytännön työelämässä, sillä tavoitteita on onnistuttu mallintamaan ja niitä on myös lähdetty toteuttamaan.

7.2 Siirrettävyys käytännön työelämään: toimeenpano ja juurruttaminen

Implementoinnin eli juurtumisen kannalta oleellinen tekijä oli SOSKU-osahankkeissa kehitettyjen toimintamallien kehittämisessä asiakkaiden tarpeiden huomioiminen sekä vaikuttavuuden näkyväksi tekeminen. Työparimallinen toiminta nähtiin juurruttamista edistävänä tekijänä. (Raivio 2018b, 50.) Työparityöskentelyn ohjausryhmässä ja ammattilaisosallistujien koostumisen kahdesta eri tiimistä arvioin erittäin hyödylliseksi juuri etenkin juurruttamisen näkökulmasta. Myös koko sosiaalisen kuntoutuksen tiimiä pyrittiin pitämään ajan tasalla kehittämisen lomassa niin, että yhteiskehittäjäryhmässä esille nousseista asioita tiedotettiin ja niistä keskusteltiin sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä. Juurruttamisen kannalta oli tärkeää, että asia koettiin alusta asti yhteisenä. Tiimikokouksissa seurattiin toteutusta ja juurruttamista tapahtui jo prosessin aikana

Jokaisen toteutetun työpajan jälkeen kokosin omista havainnoistani pienen päiväkirjakiteytyksen LinkedIn-tililleni. Tarkoitus oli tässä foorumissa ylläpitää läpinäkyvyyttä meneillään olevasta työelämän prosessista, jotta se ei hautautuisi ainoastaan yhdeksi opinnäytetyöksi tilastoihin. Oman roolini näin ryhmäkohtaisena asianajotyönä, jossa pyrin nostamaan esille kumppanuuden dialogia ja osallistumisen sekä vaikuttamisen merkityksiä ryhmäläisille. Projektin vaikuttavuuden näkyväksi tekemisen kautta oli helpompi juurruttaa syntyneitä työtapoja käytännön työhön. Päivityksiini sisältyi pieni päiväkirjamainen kiteytys jokaisesta työpajasta.

Työtapo auttoi myös työpajoissa nousseiden päällimmäisten havaintojen jäsentämisessä ennen varsinaista aineiston purkamista. Teema herätti kiinnostusta synnyttäen keskustelua organisaatiossa ja myös sen ulkopuolella avaten mahdollisuuksia myös yhteistyöhön.

Projektin vaikutuksia nostettiin esille koko sosiaalisen kuntoutuksen työryhmälle. Kaikkien työpajojen päättymisen jälkeen kokosimme koko sosiaalisen kuntoutuksen kolme tiimiä yhteen,

ryhmän tulosten esilletuomiseksi ja juurruttamisen suhteen tarkemman suunnitelman tekemiseksi. Tässä tilaisuudessa sovittiin vastuunjakoja jo seuraavaan yhteiskehittäjäryhmään. Kaikki ryhmässä tuotetut materiaalit jaettiin koko tiimin hyödynnettäviksi ja sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän kanssa pohdittiin yhteisesti myös muilta osin juurruttamisen mahdollisuuksia. Vertaistuen toteutumista ja sen mahdollistamista laajemmin palvelussa jää pohdittavaksi ja kehitettäväksi työryhmässä. Yhteisesti voitiin nähdä vertaistuen mukanaan tuomat hyödylliset elementit kuntoutumisen prosessissa.

Ryhmässä nousseiden tulosten pohjalta niiden juurruttamisen mahdollisuuksiin liittyen, kävin myös keskustelua KAP-Vantaa hankkeen hankepäällikön kanssa etenkin ryhmässä nousseeseen pärjäämispankki-ideaan liittyen. Toin myös esille ryhmässä nousseen havainnon sote-alan ammattilaisten tarvitsemasta tuesta, joka tulisi huomioida vahvemmin. Tähän liittyen voisi järjestää ammattilaisille ja koulutetuille kokemussiantuntijoille yhteisiä areenoita. Tärkeä, järjestettyjen työpajojen pohjalta esille noussut huomio siirrettiin käytäntöön. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella toteutettavan sosiaalisen kuntoutuksen kaikkien kolmen tiimin palvelulähetteen lisäksi kehitämisprosessin toteuttamisen aikana kohta, jossa halukkuutta tavata koulutettua kokemusasiantuntijaa kartoitetaan jo ennen sosiaalisen kuntoutuksen prosessin alkamista. Kokemusasiantuntijan ottamista mukaan asiakkaan kuntoutumisen prosessiin tarjotaan jatkossa siis systemaattisesti jokaiselle asiakkaalle, ilman että se jää pelkästään yksittäisten työntekijöiden varaan.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminta muodosti laajan ja moniulotteisen oppimisympäristön itselleni ja siitä nousseiden oppien ja oivalluksien pohjalta sain olla mukana laittamassa aluilleen myös seuraavaa yhteiskehittäjäryhmää Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella, sosiaalisen kuntoutuksen tiimissämme. Ryhmä käynnistyi jo kevään 2023 aikana. myös aikuissosiaalityöstä saatiin edustusta mukaan uuteen yhteiskehittäjäryhmään. Yhteiskehittäjäryhmä toimintamuotona sosiaalisessa kuntoutuksessa lisätään myös Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen sosiaalipalveluiden osallisuussuunnitelmaan. Seuraavan yhteiskehittäjäryhmän edustus lähti tutustumiskäynnille ja vaihtamaan kuulumisia sekä hyviä käytäntöjä Espoon sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäjäryhmään loppukeväästä 2023 ja vastavierailu toteutuu syyskaudella.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella järjestettävässä sosiaalisen kuntoutuksen tiimissä laitetiin myös kokeiluluonteisesti aluilleen kokemusasiantuntijavetoiset, teemoitetut Teams-ryhmäkerrat, joiden rakennetta ja toteuttamistapaa on tarkoitus kehittää lähitulevaisuudessa. Tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tuloksia esittelin Laurean VoimaProfi-hankkeessa. Myöhemmin on tarkoitus esitellä vielä toteutettua työtä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen työikäisten asumisen erityispalveluiden yksikössä. Tuloksia voidaan hyödyntää myös laajemmin työikäisten asumisen erityispalveluiden yksikössä ja sosiaalisen kuntoutuksen kuntaverkostossa sekä kokemusasiantuntijayhteistyötä kehitettäessä sosiaalipalveluissa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella.

7.3 Opinnäytetyön toteuttamiseen liittyvät eettiset ja tietosuojakysymykset

Valtaistava sosiaalinen asianajo käsitteenä alkoi kiinnostamaan omien opintojeni kuluessa, etiikan kurssitehtäväni pohjalta. Valtaistamisen ja huolenpidon etiikka sopivat hyvin eettiseksi tarkastelukulmaksi tähän projektiin, joissa keskeisinä kulkivat teemat, joiden tuella pyritään vaikuttamaan asiakkaan yhteiskunnalliseen asemaan ja voimaantumiseen omassa arjessaan. Asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen on edellyttänyt eettistä herkkyyttä ja teemojen eteenpäin vieminen työyhteisössä on edellyttänyt toimeenpanotaitoa. Ammattilaisten rohkeuden ja tahoton kautta, voimme olla osaltamme avaamassa väyliä asiakkaiden rohkaistumiseen, heidän oikeuksiensa edistämisen puolesta (Juujärvi ym. 2007, 206).

Tutkimusetiikka kulki keskeisenä ohjaamassa tätä tutkimuksellisenä kehittämistyönä toteutettavaa opinnäytetyötä ja siihen liittyvää prosessia, mutta lisäksi löytyi paljon vertailupintaa myös useista muista etiikan kehyksistä. Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä suunnitellessani ja myös toteuttamisen sekä arvioinnin aikana on työtä ollut ohjaamassa, tukemassa ja ajatuksia herättelemässä eri etiikan kehyksiä, jotka ovat itseäni erityisesti olleet puhuttelemassa. Perheidyin opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa tieteelliselle tiedolle asetettuihin vaatimuksiin huolella ja tutkimuksellinen kehittämistoiminta suunniteltiin, toteutettiin ja raportoitin näiden edellyttämällä tavalla. Henkilötietoja kerättiin vain tätä tutkimuksellista kehittämistoimintaa varten. Ryhmäläisille jaetussa henkilötietorekisteriselosteessa kuvaan henkilötietojen käsittelyä tässä tutkimuksellisessa kehittämisprojektissa. Rekisteriseloste löytyy liitteestä 2.

Omassa kaksoisroolissani toimiminen on aiheuttanut paljon eettistä pohdintaa, mutta hyvänä asiana se on kasvattanut entisestään eettistä herkkyyttä matkan varrella. Erityisen haastavana pidin asetelmaa siitä, että useassa roolissa toimiminen yhtäaikaaisesti ei millään lailla loukkaisi tieteelle asetettuja eettisiä käytäntöjä. Ammatillisessa roolissani olen samalla sosiaalisen asianajon avulla pyrkinyt edistämään väyliä, joiden avulla on mahdollista vahvistaa asiakkaiden ja kokemusasiantuntijoiden sekä ammattilaisten yhteistoimintaa. Toisaalta ajattelen, että olen aiemmassakin työssäni keskittynyt paljon havainnoimaan etäämmältä tarpeita ja ilmiöitä. Koko opinnäytetyöni aiheen ajattelen nousseen havaitsemastani tarpeesta ja asiakkaiden ääni on ollut jo opinnäytetyöni suunnitelmassa vahvasti läsnä. Teemojen tärkeys jaettiin myös työyhteisössä ja ne oli yhteiskehittäjäryhmässä, osallistumisroolista riippumatta helppo ottaa omakseen.

Eettistä pohdintaa aiheutti myös asioiden eteenpäin viemiseen ja asianajoon liittyen erilaisissa rooliasetelmissa toimiessa. Opinnäytetyön aihe kuitenkin itsessään vähensi oman kaksoisroolini haasteellisuutta, sillä kyseessä ei ollut perinteinen tutkimus. Tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan luonne keskittyi yhdessä kehittämiseen ja uusien toimintatapojen luomiseen. Kenenkään toimintaa ei arvioitu, vaan aineistona toimi aidosti osallistujien ideat, ajatukset, kokemukset, toiveet ja tarpeet.

Omia nykyisiä eikä entisiä asiakkaitani ei tähän yhteiskehittäjäryhmään osallistunut. Näin voitiin välttyä enemmiltä kaksoisroolin tuomilta mahdollisilta haasteilta. Pystyn näin myös luontevammin keskittymään kehittämistyön organisointiin ja tutkimukselliseen rooliin, ammattilaisroolin sijaan, pitäen nämä roolit luontevammin erillään. Omaa ammatillista asiantuntemusta toin vain tarvittaessa mukaan, kuten tarkoituksenmukaisia, ryhmältä nousevia yhteistyösuhteita ja toiminnallisia väyliä muodostettaessa, tukien tässäkin kuitenkin vahvasti ryhmän toimijuutta.

Sekä tutkijan roolissa, kuin myös ammattilaisroolissa minulla on väistämättä ollut myös omia tutkimus ja kehittämisteemoihin liittyviä oletuksia. Omat subjektiiviset kokemukset sekä oletukset oli tärkeää tiedostaa ja reflektoida niitä myös työpajojen ohjausryhmässä sekä tässä opinnäytetyöraportissa. Ohjausryhmän tuen kautta mahdollisuudet tarkastella ryhmässä syntyneitä havaintoja toivat helpotusta myös paikoittain esiintyneeseen eettiseen stressiin. Teemat ovat herätelleet paljon eettistä pohdintaa myös ammattilaisten roolista ja synnyttänyt ajatuksia siitä, millainen tuki ja resurssit tulee mahdollistua vähimmilläänkin kokemusasiantuntijoille sekä vertaisille toiminnan tueksi. Toisaalta kokemusasiantuntijat omasta roolistaan käsin voivat olla myös tukemassa ammattilaisia työssään. Huolellista eettistä pohdintaa, luottamuksen herättelyä sekä kumppanuuden position vahvistumista tarvitaan edelleen tulevaisuuden työssä, näitä voidaan edistää erilaisten kokeilujen kautta.

En nähnyt tarpeelliseksi tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä eritellä haastatteluaineistosta poimittujen suorien lainauksien rooliasetelmia. Lisäksi useampi ryhmään osallistujista toi esille näkökulmiaan useammasta päällekkäisestä rooliasetelmasta käsin. Haastateltavien koodaaminen tapahtui sattuman varaisesti, vahvistaen näin anonymiteettisuoja. Haastatteluaineistolla ja etäosallistujan vastauksilla täydennettiin myös edellisten työpajojen aineistoa. Haastateltavien suoria lainauksia on sijoitettu raportissa myös aiempia työpajoja kuvaaviin lukuihin. Raportoinnissa kuljetin vahvasti mukana aineistosta nousevaa ääntä. Ryhmän etäosallistujan, padlet-alustalta poimitut, tässä raportissa käyttämäni suorat lainaukset päädyin sekoittaman fokusryhmähaastattelusta nostettujen suorien lainausten joukkoon, anonymiteetin suojaamiseksi. Opinnäytetyössä noudatettiin henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojan liittyvää lainsäädäntöä. Asianmukaiset palkkiot saatiin mahdollistettua koulutettujen kokemusasiantuntijoiden lisäksi myös mukana oleville kehittäjäasiakkaille.

7.4 Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön teemat liittyivät vahvasti myös verkossa tapahtuvaan työskentelyyn ja sen kehittämiseen mahdollisesti jatkossa, joten huolellista eettistä pohdintaa teemoihin liittyen tarvitaan. Alati kehittyvä teknologia tuo myös jatkuvasti esille aivan uudenlaisia haasteita sekä myös eettisiä kysymyksiä, joita on äärimmäisen tärkeää tunnistaa eettisen

arvioinnin sekä päätöksenteon tueksi (Sihvo, Sanerma & Ryhänen 2020, 95). Kehittämisehdotuksena tämän projektin pohjalta jäi elämään mahdollisuus kokemusasiantuntijoiden toteuttamasta sähköisestä pärjäämispankista Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella. Pärjäämispankki voisi sisältää lyhyitä kertomuksia omista kokemuksista ja tärkeitä näkökohtia toipumisen tueksi. Pärjäämispankin kautta voitaisiin mahdollistaa mallioppimista ja sosiaalista vertailua. Tämä voisi olla osaltaan yksi keino palveluiden ulkopuolelle jääneiden tavoittamiseksi sekä myös positiivisemmän palvelumielikuvan luomiselle.

Kokemustiedon ja vertaistuen mahdollistamiseksi sosiaalipalveluiden asiakkaiden ulottuville entistä vahvemmin nousee myös tämän kehittämistyön pohjalta mahdollisuuksia. Tapaamis- ja mahdollisuutta koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa, voitaisiin sosiaalipalveluissa laajemmin ottaa esille ja tarjota jo palveluntarpeenarvioinnin yhteydessä. Tutkimuksellista tietoa tarvittaisiin myös siitä, millaista tukea ammattilaiset tarvitsevat työskentelylle koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa ja kehittäjäkumppanuuden vahvistamisen tueksi. Olisi tärkeää selvittää millaisia merkityksiä ammattilaisille, koulutetuille kokemusasiantuntijoille ja kehittäjäasiakkaille syntyy yhteiskehittämisestä sosiaali- ja terveysalan uudistamistyössä.

Yhteistoiminnan ja kehittäjäkumppanuuden vahvistumisen kautta kasvavat edellytykset myös osallistuvalla tutkimuskumppanuudella sekä sitä kautta avautuvalle tiedon tuottamisen rikastumiselle ja monipuolistumiselle. Tärkeää olisi laajemmin sosiaali- ja terveyspalveluita uudistettaessa tavoittaa myös niiden ääntä, jotka ovat syystä tai toisesta jääneet palveluiden ulkopuolelle. Palveluiden saavutettavuus, palvelumielikuva ja palveluihin osallistumiseen liittyvän stigman hälventäminen sekä yhteistyö yli toimialarajojen avaa mahdollisuuksia tulevaisuuden työssä. Oppilaitosyhteistyötä olisi myös tärkeää kehittää yli toimialarajojen ja kannustaa myös eri alojen opiskelijoita yhteistyöhön.

Kivipellon ja Kotirannan mukaan sosiaalityössä käytettyjen työmenetelmien ja valtaistumisen välisiä yhteyksiä tutkimalla voidaan päästä käsiksi valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin (Kivipelto & Kotiranta 2011, 135). Valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa huomio kiinnitetään yksilön, yhteiskunnan ja yhteisöjen välisten suhteiden merkitykseen (Hokkanen 2009, 315-316). Erityisen kiinnostavana olisikin tuoda esille havaintoja voimavaraistavan ja kokeilevan yhteiskehittämisen käytöstä menetelmällisenä ratkaisuna ja sen kautta vahvistuvan kehittäjäkumppanuuden synnyttämistä valtaistumisen kokemuksista sosiaali- ja terveysalla rooliasetelmista riippumatta. Parhaimmillaan valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa esille nousevia vahvuuksia ja tunnistettavaa arvoa voitaisiin laajemmin hyödyntää paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden toipumisen tukemisessa sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuudessa.

Lähteet

Painetut

Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 177-188.

Ahola, M. 2017. Vaikuttaminen kokemuksellisen asiantuntijuuden ytimessä. Anneli Pohjola, Maarit Kairala, Hannu Lyly & Asta Niskala (toim.) Teoksessa. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. 1-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 286-207.

Freire, P. Sorrettujen pedagogiikka. 2005. Tampere: Vastapaino.

Hallamaa, J. 2017. Yhdessä toimimisen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Harra, T., Sipari, S., Mäkinen, E. 2017. Hyvää tahtova hyvinvointipalveluiden kehittäjäkumppanuus. Anneli Pohjola, Maarit Kairala, Hannu Lyly & Asta Niskala (toim.) Teoksessa. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. 1-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 147-164.

Hokkanen, L. 2009 Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T.(toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 315-337.

Hokkanen, L. 2013. Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) Tampere: Vastapaino, 55-86.

Hyväri, S. 2017. Luottamuksen rakentuminen kokemusasiantuntijoiden ja viranomaisten välillä. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. 2020. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 1-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 181-205.

Jantunen, E. 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Hyväri, S., Laine, T. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 85-98.

Juujärvi, S., Myyrä, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kantojärvi, P. 2012. Fasilitointi luo uutta. Helsinki: Talentum.

Krueger, R. A. 1998. Developing Questions for Focus Groups. Focus Group Kit 3. Copyright. 1998 by Sage Publications ink.

Pohjola, A., Kairala, M., Niskala, A & Lyly, H. 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi – Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa. Tampere: Vastapaino.

Puusa, A. 2020. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2019. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos Helsinki: Tammi.

Valtonen, A. & Viitanen, M. Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodinä. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. 2020. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. 1-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 118-130.

Sähköiset

Arene 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyön eettiset suositukset. Viitattu 25.3.2022. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Bhattacharjee, A. 2012. Viitattu 2.4.2022. https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=oa_textbooks

Blomqvist-Kurki, T. Mursu, N. & Rantakokko, J. 2021. Osallisuus yhteiskehittämisessä. Teoksessa Keskitalo, E. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Viitattu 19.3.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/740368/DIAK_Tyoelama25_web.pdf?sequence=6&isAllowed=y.

Camden, C., Shikako-Thomas, K., Nguyen, T., Graham, E., Thomas, A., Sprung, J., Morris, C. & Russell, D J. 2015. Engaging stakeholders in rehabilitation research: a scoping review of

strategies used in partnerships and evaluation of impacts. *Journal Disability and Rehabilitation*, 37:15, 1390-1400.2015. Viitattu 3.1.2023. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25243763/>

Haapakoski, K. & Åkerblad, L. 2018. Tunnustamisen problematiikka ammatillisessa kuntoutuksessa. Viitattu 2.4.2023. <https://journal.fi/kuntoutus/article/view/100413/57926>

Hietala, O. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa Kosilainen, H. & Nieminen, A., (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. *Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja*, 118-139. Viitattu 2.5.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Kokemusasiantuntija - hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. *Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta*. Viitattu 5.5.2022. <https://www.mtkl.fi/uploads/2020/09/f27fa53c-kokemusasiantuntijaopas.pdf>

Hirschovits-Gerz, T., Sihvo, S., Karjalainen, J. & Nurmela, A. 2019. Kokemusasiantuntijuus Suomessa. Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja -toiminnan käytännöistä. Helsinki. THL Työpaperi 17/2019. Viitattu 5.5. 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138436/URN_ISBN_978-952-343-354-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hokkanen, L. 2014. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimitukset. Väitöskirja. Viitattu 9.4.2022. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61787/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hongisto, V. 2018. Monien mahdollisuuksien terapiaa. *Ratkes* 1. 2018. Viitattu 11. 3. 2023 https://ratkes.fi/wp-content/uploads/2021/10/Furman_Ratkes-1_2018.pdf

Hultqvist, J., Eklund, M. & Leufstadius, C. 2014. Empowerment and occupational engagement among people with psychiatric disabilities. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. 22, 1-8. Viitattu. 19.3.2023. ResearchGate -tietokanta.

Hyväri, S. & Rissanen, P. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 51/2014, 289-300. Viitattu 8.8.2022. 48476-Kirjoitus (sisältäen ydinasiat, tiivistelmät & asiasanat)-38823-1-10-20150108 (3).pdf

Hänninen, V.2003. Sisäinen tarina ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino: Oy Juvenes Print. Viitattu 8.8.2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Ideo 2015. The Little Book of Design Research Ethics. Viitattu 25.3.2022. https://f.hubspotusercontent30.net/hubfs/6474038/IDEO_The_Little_Book_of_Design_Research_Ethics.pdf
- IFSW 2018. Global social work statement of ethical principles. Viitattu 19.4.2022. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- KAP-Vantaa. Hankeinfo. Kokemusasiantuntijapankki. KAP-Vantaa. Viitattu. 15.10.2022. <https://kapvantaa.fi/>
- Keskitalo, E. & Vuokila-Oikkonen, P. 2018. Voimavara- ja taitojen kehittäminen sosiaalisen kuntoutuksen viitekehysenä. Teoksessa Kosilainen, H & Nieminen, A., (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja DIAK TYÖELÄMÄ 13/2018, 84-96. Viitattu 15.4.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- King, R., Lloyd, C., Meehan, T., Deane, F. & Kavanagh, D. 2012. Manual of Psychosocial Rehabilitation. Wiley-Blackwell. Viitattu 8.10.2022. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/laura-reader/action?docID=990618>
- Kivipelto, M. & Kotiranta, T. 2011. Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä? Viitattu 9.5.2022: Yfile:///C:/Users/aalto/Downloads/50608-Artikkelin%20teksti-43218-1-10-20150428.pdf
- Koivisto, J., Pohjola, P. & Blomquist, P. TYÖPAPERI 44/2017. Ennen- Aikana-Jälkeen. Arviointiopas kehittäjille. Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.3.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135538/URN_ISBN_978-952-302-968-2.pdf?sequence=1
- Landstad, B., Hedlund, M. & Kendall, E. 2020. Practicing in a person-centred environment - selfhelp groups in psycho-social rehabilitation. Disability and Rehabilitation. Viitattu 8. 10. 2022. <https://doi.org/10.1080/09638288.2020.1789897>
- Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. 2015. Asiakasosallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokra. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.5.2022. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf/6d5b8baf-d5e4-4618-add6-ca0b9a81f214?msclkid=3ecbfee8cea911ec8c27fbe58190dace
- Leemann, A. & Hämäläinen, R-M. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka 81.2016:5. Viitattu 8.5.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann&Hama-lainen.pdf?sequence=2&msclkid=56b494b6ce9311ecbfbc882f292fd464

McLaughlin, H. 2009. What's in a Name: 'Client', 'Patient', 'Customer', 'Consumer', 'Expert by Experience', 'Service User'—What's Next? *British Journal of Social Work*. 39, 1101-1117. Viitattu 15.4.2023. Name: 'Client', 'Patient', 'Customer', 'Consumer', 'Expert by Experience', 'Service User'—What's Next? | *The British Journal of Social Work* | Oxford Academic (oup.com)

Meriluoto, T. 2018. Making Experts-by-experience. *Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Making experts-by-experience - Governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations (jyu.fi)

Mielenterveystalo 2022. Voimavarat. Viitattu 8.10.2022. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-opaat/itsehoito/tyokaluja_itsehoito/Pages/Harjoitusno6Lahjasi.aspx

Muurinen, M. 2019. PRAGMATISMI JA KOKEILEVA LÄHESTYMISTAPA SOSIAALITYÖN TIEDONMUODOSTUKSESSA. Akateeminen väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta: Helsingin yliopisto. Viitattu 15.10.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305215/Pragmati.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nordling, E. & Rissanen, P. 2020. Mielenterveystyö uudistuu - toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)*. Työpaperi 40/2020 55 sivua. Helsinki 2020. ISBN 978-952-343-590-2 (painettu); ISBN 978-952-343-591-9 (verkkojulkaisu) Viitattu 25.3.2022. Mielenterveystyö uudistuu - toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat (jul-kari.fi)

Piirainen, K. 2018. Kriisiavusta vastuulliseen asiakasohjaukseen. *Opas sosiaalisen kuntoutuksen rakenteen ja prosessin haltuunottoon*. Diakonia ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.5.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157858/Diak_puheenvuoro_18_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Ragins, M. 2002. Road to Recovery. Viitattu 18.3.2023. https://www.researchgate.net/publication/228480898_A_road_to_recovery

Raivio, H. 2018a. Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena - Toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa Kosilainen, H & Nieminen, A., (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja DIAK TYÖELÄMÄ* 13/2018, 97-138. Viitattu 15.4. 2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Raivio, H. (toim.) 2018b. Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. SOSKU-hankkeen 2015-2018 loppuraportti.

Rissanen, P. 2015. TOIVOTON TAPAUS? KUNTOUOSSÄÄTIÖN TUTKIMUKSIA. RESEARCH REPORTS 88/2015 Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Viitattu.10.5.2022. https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2021/04/Paivi_Rissanen.pdf

Rissanen, P. & Jurvansuu, S. 2019. ”Haluan olla hyödyllinen ja aktiivinen yhteisön ja yhteiskunnan jäsen”. Vertais- ja kokemusasiantuntija toiminnan suhde mielenterveys- ja päihdekuntoutujien hyvinvointiin. Tietopuu: Tutkimussarja 1/2019:1-20. Doi: <https://doi.org/10.19207/TIETOPUU7> Viitattu 5.5.2022. https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/Tietopuu_Tutkimussarja_1-2019_Rissanen_ja_Jurvansuu.pdf

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Opettajan-koulutuslaitos. Väitöskirja. Viitattu 23.2.2023. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 7/2018. Helsinki. Viitattu 8.5.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tieteentermipankki 2015. Viitattu 23.2.2023. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:osallistuva_havainnointi

Sihvo, P., Sanerma, P. & Ryhänen, A. 2020. Digitalisaation etiikka- sosiaali- ja terveysalan erityiskysymyksiä. Teoksessa Eettinen toimintamalli - osaamista tulevaisuuden koulutukseen ja sote-alan työhön. Sihvo, P. & Koski, A. (toim.) Karelia-ammattikorkeakoulu, 95-108. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/347276/B65_Eettinen_toimintamalli.pdf?sequence=7&isAllowed=

Sipari, S. & Mäkinen, E. 2014. Kehittäjäkumppanuus vaatii uudenlaista osaamista. Teoksessa Sipari, Salla - Mäkinen, Elisa - Paalasmaa, Pekka (toim.). Kuntoutettavasta kehittäjäkumppaniksi. Aatos-artikkelit 13/2014. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. 166-173. Verkko-dokumentti. Viitattu. 13.4.2023. <https://core.ac.uk/download/80994512.pdf>

Sosiaalihuoltolaki. 2014. Viitattu 8.5.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Soronen, K. 3.5.2021. Arvioivan katseen alla vai aitoa yhteistyötä? Kokemusasiantuntijoiden positioiden rakentuminen päihde- ja mielenterveystyössä. Tietopuu: Tutkimussarja 1/2021, -23. DOI: <https://doi.org/10.19207/TIETOPUU9> 1. Viitattu 5. 5. 2022. https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/tutkittua/tietopuu_tutkimussarja_1_2021_arvioivan_katseen_alla_vai_aitoa_yhteistyota.pdf

TENK. 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 2/2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Viitattu 20.4.2022. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot> https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

THL 2023. Kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki. Viitattu 22.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut/kokemusasiantuntijuus-ja-vertaistuki>

THL 2022. Asiakkaat ja osallisuus. Viitattu 13.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>

THL 2020. Yhteiskehittäminen. Viitattu 20.3.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/yhteiskehittaminen>

Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja. Kvantitatiivinen käsikirja. Tilastot tutkimuksessa. Viitattu 3.4.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/paattely/paattely/>

UNESCO. 1986. Mitler, Mitler & Mc Conachie. Working together: guidelines for partnership between professionals and parents of children and young people with disabilities. Viitattu 3.5.2023. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000069420#:~:text=It%20seeks%20to%20provide%20a%20definition%20of%20and,an%20how%20these%20might%20be%20tackled%20and%20overcome.>

Vakehyva 2023a. Osallisuus. Viitattu 22.3.2023. <https://vakehyva.fi/fi/osallisuus>

Vakehyva 2023b. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 24.2.2023. <https://vakehyva.fi/fi/palveluhakemisto/palvelu/aikuisten-sosiaalinen-kuntoutus#tab-introduction>.

Vilkkä, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössäsi. Eettinen herkkyyks. Viitattu 7.8.2022. [Näin onnistut opinnäytetyössä | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](https://www.ellibslibrary.com)

Vuokila-Oikkonen, P. 2021. Ratkaisuja tuottava yhteiskehittäminen lähestymistapana ja menetelmänä. Teoksessa Keskitalo, E & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Viitattu 29.2.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/740368/DIAK_Tyoelama25_web.pdf?sequence=6

Vuokila-Oikkonen, P. 2021. Keskitalo, E. Epilogi. Teoksessa Keskitalo, E & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät

mukaan kehittämiseen. Viitattu 19.3. 2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/740368/DIAK_Tyoelama25_web.pdf?sequence=6

Julkaisemattomat

Nääppä, N. 2022. Sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan ohjaajan kanssa käyty keskustelu. Vantaan kaupungin sosiaali- ja perhepalvelut. Vantaa

Kansikuva 2021. Sosiaalisen kuntoutuksen voimauttavan valokuvauksen ryhmä.

Kuviot

Kuvio 1: Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmat (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 9-11).....	17
Kuvio 2: Ratkaisuja tuottavan yhteiskehittämisen prosessi Vuokila-Oikkosen (2022) mukaan	23
Kuvio 3: Toteuttamamme tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessikuvaus	24
Kuvio 4: Aineiston rakentuminen	26
Kuvio 5: Teemat, joista dokumentaatiota kerättiin	27
Kuvio 6: Riskien kartoitus SWOT-analyysin avulla.....	31
Kuvio 7: Mood board eli tunnelmataulu ja yhteisen vision luominen.....	34
Kuvio 8: Kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikartta	36
Kuvio 9: Tarinatäkki menetelmän avulla elämäntarinoiden esille nostamisen keinoja	39
Kuvio 10: Työskentelyä learning cafe eli oppimiskahvila tyyppistä menetelmää hyödyntäen .	42
Kuvio 11: Suuntaa tulevaan hahmoteltiin tiekarttamenetelmän tuella.....	44
Kuvio 12:: Merkityksellisyyden kokemusten polku	51
Kuvio 13: Hahmotelma yhteiskehittäjäryhmän rakenteesta tulevaisuudessa	57

Taulukot

Taulukko 1: Aineiston analysointia.....	55
---	----

Liitteet

Liite 1: Arviointisuunnitelma.....	77
Liite 2: Henkilötietorekisteri.....	80
Liite 3: Suostumus tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta	81
Liite 4: Infokirje	82
Liite 5: Fokusryhmähaastattelukysymykset	83
Liite 6: Kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikartta	84
Liite 7: Voimavarapuu.....	85
Liite 8: Vahvuuksien tunnistaminen	86
Liite 9: Tarinatäkki	87

Liite 1: Arviointisuunnitelma

Hyödynnetty arvioinnin suunnittelua tukevaa Innokylästä löytyvää lomaketta: https://innokyla.fi/sites/default/files/2020-05/Arviointisuunnitelman%20tekoa%20ohjaava%20lomake_Jarvi.docx

MIKSI arvioimme?

Mitä hyötyä arvioinnilta odotetaan?

- Varmuutta suunnitelman toteuttamiskelpoisuutta ja toiminnan eettisyydestä
- Resurssien riittävyuden varmistamiseksi koko prosessin ajan
- Arvioinnin avulla saadaan tarkasteltua tavoitteiden toteutumista
- Arviointi tukee prosessin kulun etenemisen suunnittelua
- Saadaksimme tietoa onnistumisesta ja oppimisesta
- Osallistujien toimintakykyä tukemaan
- Arvioinnilla voidaan osoittaa hyötyjä ja haasteita

Mihin toiminnan tai kehittämisen tarpeisiin pyrimme vastaamaan?

- Asiakaslähtoisempää ja vaikuttavampaa palvelua mahdollistavia näkökulmia lisäämään ja yhteiskehittämistoimintaan rakenteita tukevien rakenteiden tunnistaminen. Saamme arvokasta kokemustietoa ammatillisen sekä tieteellisen tiedon rinnalle
- Asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden sekä ammattilaisten näkemysten kartoittaminen (Näiden yhdyspintojen näkyväksi tekeminen)
- Vaikuttavampaan autetuksi tulemiseen
- Kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden vahvistamiseen palvelussa

Mitä arviointitiedolla tavoitellaan?

- Tietoa siitä, millaisia vaikutuksia yhteiskehittämisen avulla on mahdollisuuksia tuottaa ja millaisia odotuksia, tarpeita ja toiveita nousee esille ammattilaisia, palveluntarjoajaa sekä ympäristöä kohtaan?
- Monitasoista toisilta oppimista
- Arvioidaan, jotta voidaan päättää tarvittavista jatkotoimenpiteistä
- Luodaan uusien arviointitarpeiden määrittelylle pohjaa
- Perustella eriateisen valtaistavan sosiaalisen asianajon merkitystä sosiaalisessa kuntoutuksessa sekä tuoda näkyväksi syntyneitä ideoita osallistumisen ja vaikuttamisen keinoista
- Kuinka parhaiten tuetaan asiakkaiden autetuksi tulemistä ja vahvistetaan toimijuutta: Ammatillaiset, työyhteisö, asiakkaat ja fyysiset ympäristöt

KENELLE arviointi tehdään?

Keitä tai mitä arviointi palvelee?

- *Lähtötilanteen arvioinnissa* tarkastellaan asiointiloja resurssien,
- osallistujien osaamisen, ammatillisen identiteetin, roolien ja asiakkaiden toimintakyvyn näkökulmasta. (Arviointi palvelee asiakkaita, ammattilaisia, kehittämissuunnitelmaa ja koko työyksikköä)
- *Arvioiden käytännön toteutuksen* merkitystä muutoksien synnyttämisessä.

(Arviointi palvelee palvelun toteuttamista hyvinvointialueella, sosiaalisen kuntoutuksen roolin vahvistumista, asiakkaiden ammatillista identiteettiä)

- Toteutuksen jälkeisellä arvioinnilla voidaan arvioida millaista merkitystä saavutettiin toteutetulla käytännöllä ja mihin taas vaikuttivat aivan ulkopuoliset asiat asemaa, (Arviointi palvelee palvelun järjestäjää, asiakkaita, ammattilaisia sekä mahdollisesti syntyneitä yhteistyösuhteita)

Kuka arvioinnin tuloksista on kiinnostunut?

- Sosiaalisen kuntoutuksen tiimit
- Hyvinvointialueen suunnittelutyöryhmä
- Pääkaupunkiseudun sosiaalisen kuntoutuksen verkosto
- Kehittäjäryhmä
- Esihenkilöt
- Oma yksikkö

MITÄ aiomme havainnoida ja arvioida?

Hanke, toiminta, ohjelma jne. – Mikä on arvioinnin kohteena?

Arviointitehtävän ja -näkökulman määrittely?

- Ammattilaisten, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden yhteistoimintaa ja sen synnyttämiä ilmiöitä.
- Sosiaalisen asianajon ja toimijuuden välistä dynamiikkaa
- Kehittämisprosessia
- Toteutuneita sosiaalisen asianajon muotoja ja toimijuutta
- Syntyneitä Voimavaraistavan osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä
- Millaisia odotuksia asiakkailla on ammattilaisten toimintaa kohtaan erilaisissa, muuttuvissa toimintaympäristöissä

MILLOIN on tarkoitus arvioida?

Missä toiminnan/hankkeen vaiheessa – aikataulutus?

Alussa, toiminnan aikana ja lopussa

Työpajojen arviointi (Jokaisen työpajan jälkeen)

Lopuksi fokusryhmähaastattelu

1. MITÄ tietoa tarvitaan arvioinnin suorittamiseksi?

Mitä toiminnassa on luvattu?

- Luoda rakennetta yhteiskehittämisen foorumille sosiaalisessa kuntoutuksessa
- Löytää uudenlaisia voimavaraistavia vaikuttamisen ja osallistumisen väyliä sekä keinoja toimijuutta ja kuntoutumista tukemaan
- Tarjota kehittäjäryhmälle osallistava osallistumisen ja vaikuttamisen foorumi
- Löytää keinoja vahvistaa kokemusasiantuntijuutta ja vertaistoimijuutta palvelussa kuntoutumisen tukena

Miten saamme tietoa onnistumisesta – Arviointikysymykset?

- Mitä prosessin aikana on tapahtunut, minkälaisia uudenlaisia oivalluksia on syntynyt?
- Minkälaisia kokemuksia, oppimista ja vaikutuksia yhdessä eteenpäin viety systemaattinen kehittämistoiminta on synnyttänyt?
- Onko voimavaraistavia osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä löytynyt ja ovatko ne toteutettavissa?

Mistä tiedämme onnistuneemme – Arviointikriteerit?

- Kehittäjäryhmä saatiin perustettua
- Saimmeko luotua rakennetta yhteiskehittäjäryhmälle
- Onnistuiko työpajojen suunnittelu ja toteutus?
- Tuottiko yhteiskehittäminen ratkaisuja/Saatiinko tuotettua uusia näkökulmia ja osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia
- Tuottiko osallistuminen yhteiskehittäjäryhmään uusia voimavaroja ja kyvykkyyden-tunnetta?

- Minkälaisia sosiaalisen asianajon muotoja yhteiskehittäjäryhmässä on syntynyt?

2. KUKA tekee arvioinnin – arvioitsijoiden valinta?

Osaaminen, valtuudet, sopiminen ja työsuunnitelman laadinta arvioinnin ohjaus

Toimintaa arvioidaan koko prosessin ajan

Työpajojen jälkeen/Fasilitaattorit

Fokusryhmähaastattelu: Tutkija ja fasilitaattorit sekä koko ryhmä arvioi

Toteutus ja toteutuksen jälkeinen arviointi: Tutkija ja vastaava ohjaaja

3. MITÄ resursseja arviointiin tarvitaan?

Henkilöt, välineet, aika

- Yhteiskehittäjäryhmään resurssointi
- Opinnäytetyöprosessin ja siihen liittyvän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan hyödyntäminen
- Henkilöstöresurssit: Ohjausryhmä ja vastaava ohjaaja

4. Miten ja mistä tieto kootaan?

Arviointimenetelmien valinta ja aineiston koonti

Arviointiaineistona toimii:

- Tutkimuspäiväkirja
- Havainnointi/Kokemukset ja niiden reflektointi sekä dialogi ryhmässä
- Teams-alustalla: Virtuaaliset parkkipaikat, muistiot
- Yhteiskehittäjäryhmän työpajojen aineisto
- Palaute/**fokusryhmähaastattelu nauhoite**
- Prosessin reflektointi/arviointi tiimeissä muistiinpanot
- Arviointikeskustelumistiot

Menetelmät:

Innokylän arviointimittari [Arviointimittari tulostusversio.pdf \(innokyla.fi\)](#)

Fokusryhmähaastattelu ja havainnointi

5. Miten tietoa käsitellään ja analysoidaan?

- Tulosten käsittely, analysointi ja johtopäätösten teko
- Laadullinen analyysi, teemoittelu ja värikoodit
- Fokusryhmähaastattelun nauhoitus & litterointi/laadullinen analyysi

6. Miten raportoidaan?

Milloin, missä muodossa, kenelle?

Muistiinpanot ->

Raportointi tiimissä

Opinnäytetyö raportti

7. Miten arviointituloksia hyödynnetään jatkossa?

Sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa ja jatkokehittämisessä hyvinvointialueella sekä pks. kuntaverkostossa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakas- ja voimavaralähtöisessä kehittämisessä.

Liite 2: Henkilötietorekisteri

<p><i>Tämä seloste kuvaa, miten henkilötietojanne käsitellään tutkimuksessa. Henkilötiedot ovat tietoja, joiden avulla Teidät voidaan tunnistaa (esim. nimi ja sähköposti). Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu tutkimuksen yleishyödyllisyyteen. Henkilötietoja kerätään vain tutkimuksellista kehittämistoimintaa varten.</i></p>	<p><i>Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.</i></p>
<p>1. Rekisterin nimi,</p> <p>Rekisterinpitäjä ja vastuhenkilö</p>	<p>Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan osallistujien yhteystiedot</p> <p>Sosionomi YAMK opiskelija, Marika Aalto marika.aalto@student.laurea.fi</p>
<p>2. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste</p>	<p>Henkilötietojen käsittely perustuu yleisen edun mukaiseen tieteelliseen tarkoitukseen (EU:n tietosuojasetuksen artikla 6 kohta 1 e).</p>
<p>5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste</p>	<p>Rekisterin tarkoituksena on kerätä tutkimukselliseen kehittämistoimintaan osallistujilta suostumuslomakkeet tutkimukselliseen kehittämistoimintaan osallistumisesta yhteystietoineen. Sähköposti-osoitteet ja puhelinnumerot tarvitaan yhteydenpitoon kehittämistoiminnan aikana.</p> <p>Oikeusperuste on EU:n yleisen tietosuojasetuksen artikla 6:n kohta 1 a: Rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten. Keskeinen lainsäädäntö: EU:n yleinen tietosuojasetus (679/2016) Tietosuojalaki (1050/2018)</p>
<p>6. Rekisterin tietosisältö</p>	<p>Rekisteröity: nimi, puhelinnumero ja sähköposti</p>
<p>7. Henkilötietojen säännönmukaiset luovutukset</p>	<p>Ei tietojenluovutuksia, ei myöskään EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle. Luovutukset tilastointia varten anonyymisti</p>
<p>8. Tietojen säilytysajat</p>	<p>Tietoja säilytetään asianmukaisessa lukituspaikassa. Henkilötiedot hävitetään asianmukaisesti, kun niiden säilyttäminen ei ole enää tarkoituksenmukaista käyttötarkoituksen kannalta, viimeistään 2024 vuoden lopussa.</p>
<p>9. Henkilötietojen tietolähteet</p>	<p>Henkilötiedot saadaan rekisteröidyltä itseltään</p>
<p>10. Suostumuksen peruuttaminen</p>	<p>Osallistujien henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen ja niin ollen voivat he koska tahansa peruuttaa suostumuksen</p>
<p>11. Valitusoikeus</p>	<p>Osallistujilla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli he katsovat, että henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä</p>

Liite 3: Suostumus tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta

Ratkaisuja tuottavaan yhteiskehittämiseen, kehittämistyöpajoihin ja haastatteluun osallistuville: Työpaja-aineiston, yhteiskehittäjäryhmän muistiinpanojen ja havainnoinnin kautta saatua, yhteiskehittämisen tuloksena syntynyttä tai muuten yhteistoiminnan kautta tuottamaamme sekä haastattelumateriaalia hyödynnetään Marika Aallon (Sosionomi YMK) opinnäytetyönä ja tutkimuksellisenä kehittämistyönä Vantaan kaupungin sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kehittämistyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimuksellisen kehittämistoiminnan toteuttaminen perustuu sinun antamaasi kirjalliseen suostumukseesi. Kehittämistyötä varten kerättyä aineistoa ei käytetä muuhun tarkoitukseen, vaan se hävitetään projektin valmistuttua. Aineistot analysoidaan ja käsitellään niin ettei henkilöiden minkäänlaisia tunnistetietoja päädy julkaistavaan raporttiin. Aineistoa sekä henkilötietorekisteriä säilytetään, kunnes projekti analysointineen ja arviointineen on valmistunut ja tämän jälkeen aineisto hävitetään asianmukaisesti, viimeistään vuoden 2024 lopussa.

Luvallani tätä analysoitua materiaalia ja projektin tuloksia voi hyödyntää Voimavaraistavan osallistumisen ja vaikuttamisen väylien suunnittelussa, toteuttamisessa ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakas- ja voimavara-lähtöisten työtapojen kehittämisessä, yhteiskehittämisryhmään liittyviä jatkotoimenpiteitä ja sen rakennetta kehitettäessä sekä tämän tutkimuksellisen kehittämisprojektin arvioinnissa. Olen tietoinen tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksesta ja annan suostumukseni aineistonkeruuseen ja sen käyttöön opinnäytetyössä ja em. tarkoituksessa. Minulla on oikeus vetäytyä tutkimuksen ulkopuolelle milloin tahansa, ilman että se missään osallistumisroolissa, aiheuttaisi kielteisiä seurauksia. Osallistuminen tai osallistumisen keskeyttäminen asiakasroolissa ei vaikutta saamiini palveluihin tai etuuksiin tai vastaavasti koulutettuna kokemusasiantuntijana osallistuminen tai tutkimuksellisesta kehittäjäryhmästä pois jääminen ei vaikuta kielteisesti myöskään mahdollisesti tuleviin toimeksiantoihin sosiaalipalveluissa.

Nimi: _____ Sähköpostiosoite: _____

Vantaalla _____ Allekirjoitus _____

Vakuutus siitä, että opiskelija sitoutuu noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita opinnäytetyössä. Olen tietoinen siitä, että terveys- ja sosiaalialan opiskelijana sekä ammattihenkilönä opinnäytetyön tekemiseen sovelletaan vaitiolovelvollisuutta, josta on säädetty mm. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812/15 §) Sitoudun noudattamaan EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa, tietosuojalaissa 1050/2018 sekä muussa voimassa olevassa lainsäädännössä tutkijalle asetettuja vaatimuksia.

Sitoudun pitämään tiedonhankinnan yhteydessä saamani yksittäisiä henkilöitä koskevat tiedot luottamuksellisenä. Salassapitovelvollisuus säilyy opintojen sekä työsuhteen loppumisen jälkeen. Noudatan tiedonhankinnassa ja aineiston käsittelyssä luottamuksellisuutta ja totuudellisuutta. Kiinnitän erityistä huomiota siihen, ettei opinnäytetyöstä koidu mitään haittaa siihen osallistuville henkilöille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille. Tutkimukselliseen kehittämistoimintaan osallistuvien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Noudatan toiminnassa Laurean tutkimuseettisiä ohjeita. Tästä suostumuslomkkeesta on tehty kaksi kappaletta, yksi kehittämistyön tekijälle ja yksi siihen osallistuvalle.

Vantaalla _____ 2022 _____ Marika Aalto

Liite 4: Infokirje

Hei, kiinnostaako sinua saada omaa ääntäsi kuuluviin ja vaikuttaa sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen Vantaalla? Kuinka uudenlaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja vaikutusmahdollisuuksia voisi löytää myös muilta erilaisilta sosiaalityön ja kansalaistoiminnan rajapinnoilta? Syyskaudella on tarkoitus aloittaa Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisprojekti, jossa etsitään yhdessä väyliä, joissa asiakkaillamme sekä toiminnassamme mukana olevilla entisillä asiakkailla on hyvä mahdollisuus päästä tuomaan ääntänsä kuuluviin oman toimintakykynsä sallimissa rajoissa.

Nyt sinulla on siis oivallinen tilaisuus osallistua & vaikuttaa!

Millainen osallistuminen ja vaikuttaminen on mielestäsi voimavaraistavaa?

Kuinka osallistumisen kynnyksiä voidaan madaltaa?

Millaisten tahojen kanssa olisi tarpeenmukaista solmia uusia kumppanuuksia?

Miten kuulluksi tulemistä voisi parantaa?

Mitä ammattilaisilta odotetaan ja toivotaan erilaisissa toimintaympäristöissä asiakkaita kohdattaessa?

Kuinka omaa elämäntarinaa, luovuutta ja erilaisia vahvuuksia sekä myös sosiaalista mediaa hyödyntämällä toipumista voitaisiin tukea?

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä on tarkoitus toteuttaa ratkaisuja tuottavan yhteiskehittämisen keinoin uusia voimavaraistavan osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä. Osallistuminen yhteiskehittäjäryhmään on vapaaehtoista ja siitä voi halutessaan vetäytyä pois missä tahansa vaiheessa. Yhteiskehittämisen työpajoja toteutetaan pääosin syyskaudella 2022 noin kolmen viikon välein. Kehittämistyötä arvioidaan yhdessä vielä vuoden 2023 alkupuolella. Tutkimus linkittyy Marika Aallon Sosionomi YAMK-opinnäytetyöhön, joka toteutetaan osana Voimavaraistavien työtapojen johtaminen ja kehittäminen koulutusohjelmaa. Kehittämistyön tulokset raportoidaan ja julkaistaan opinnäytetyöraportissa ja sen esittelytilaisuudessa sekä tarkoituksenmukaisissa sosiaalisen kuntoutuksen foorumeissa. Yhteiskehittäjäryhmän jäseniltä ei kerätä henkilötietoja, ainoastaan allekirjoitetut, yhteiskehittäjäryhmän osallistujien yhteystiedot sisältämät suostumuslomakkeet säilytetään niin kauan, kuin niitä on tarkoituksenmukaista säilyttää tähän tutkimukselliseen keittämistoimintaan liittyen. Niitä säilytetään kuitenkin enintään vuoden 2024 loppuun saakka. Tutkimusraporttiin ei sisällytetä minkäänlaisia tunnistetietoja, joten tulokset raportoidaan anonyyminä.

Kuka tästä tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta sitten lopulta hyötyy?

Hyötyjä haetaan ammattilaisten, kokemusasiantuntijoiden sekä palvelunkäyttäjien syvemmälle yhteistoiminnalliselle kumppanuus suhteelle, asiakasymmärryksen syventämiseksi sekä asiakkaiden entistä paremmaksi autetuksi tulemisen ja kuntoutumisen tueksi. Asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksia oman palvelunsa suunnitteluun halutaan parantaa ja luoda tähän rakenteita. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisvastuu siirtyy kunnalta hyvinvointialueelle, joten on erinomaisen hyvä mahdollisuus saada palvelun järjestämiseen liittyen asiakasnäkökulmaa ja vaikuttamisen rakenteiden mahdollisuuksia nostettua esille. Kokemusasiantuntijuuden ja vertaistoimijuuden muotoja on myös tärkeää vahvistaa. Osallistuminen itsessään voi jo olla voimavaraistavaa sinulle. Mikäli kiinnostuit tai heräsi mitä vaan kysymyksiä kehittämistoimintaan liittyen, ota yhteyttä: Marika Aalto p. xx xxx xxxx

Liite 5: Fokusryhmähaastattelukysymykset

(miksi, kuinka, mitä tai miten)

Palaa takaisin siihen aikaan, kun tiesit, että osallistut tähän ryhmään

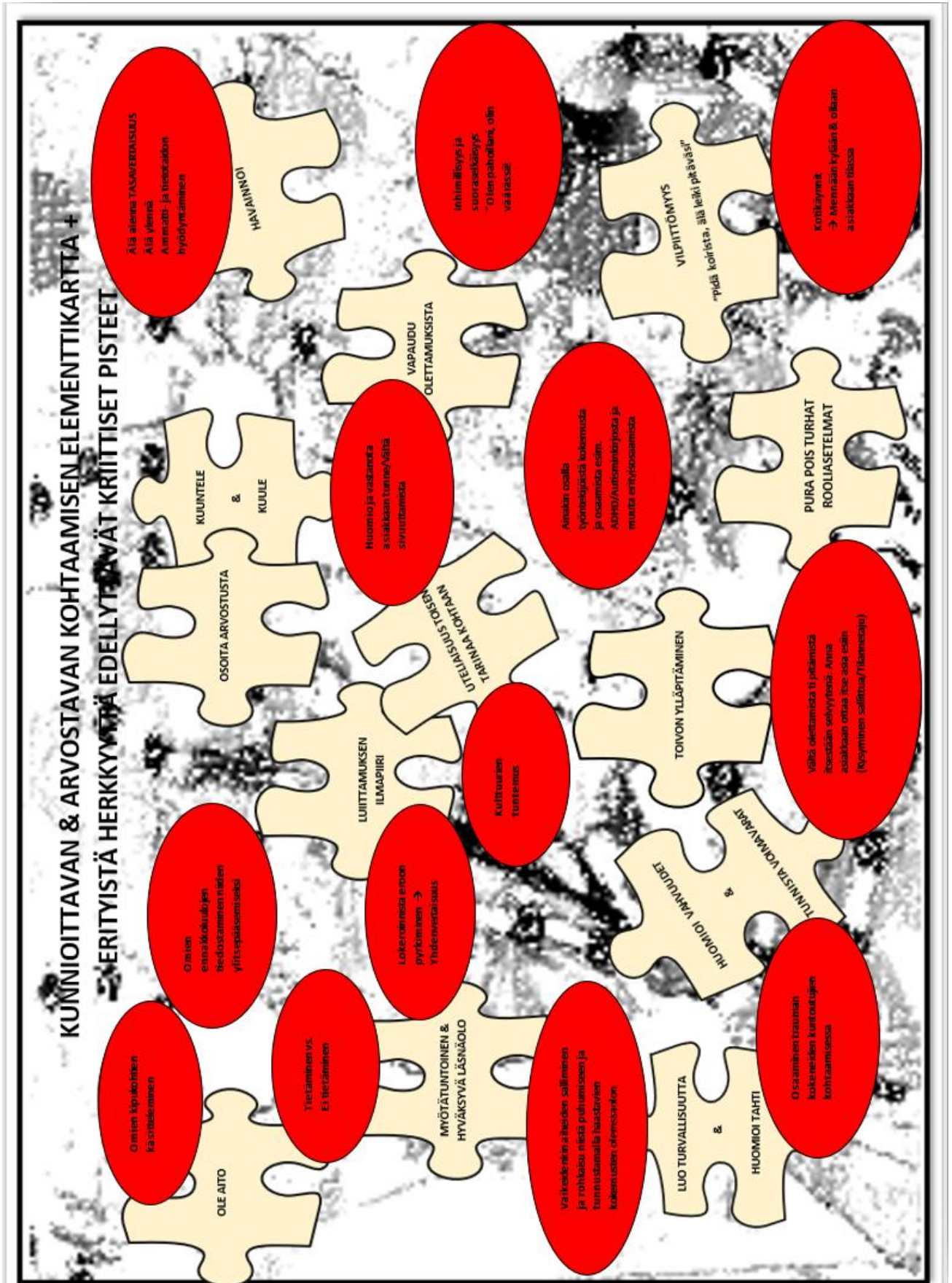
1. Mitä ajattelit silloin tulevasta ryhmästä?
2. Mitkä asiat ovat auttaneet ymmärtämään tämän kehittämisprojektin kokonaiskuvaa ja vaikuttaneet siihen sitoutumiseen?
3. Mitä sinulle merkitsee, että voit ajaa omia asioitasi ja/tai olla mukana ajamassa jonkin ihmisryhmän asioita?
4. Mitä ajatuksia heräsi alussa esittämistäni tuloksista ja tulkinnasta (muistiinpanot)?
5. Mitä toivot ammattilaisilta siinä, että saadaan vahvistettua ja vietyä eteen päin yhdessä kehittämiämme asioita?

Mieti yhdessä tekemäämme matkaa alusta tähän päivään:

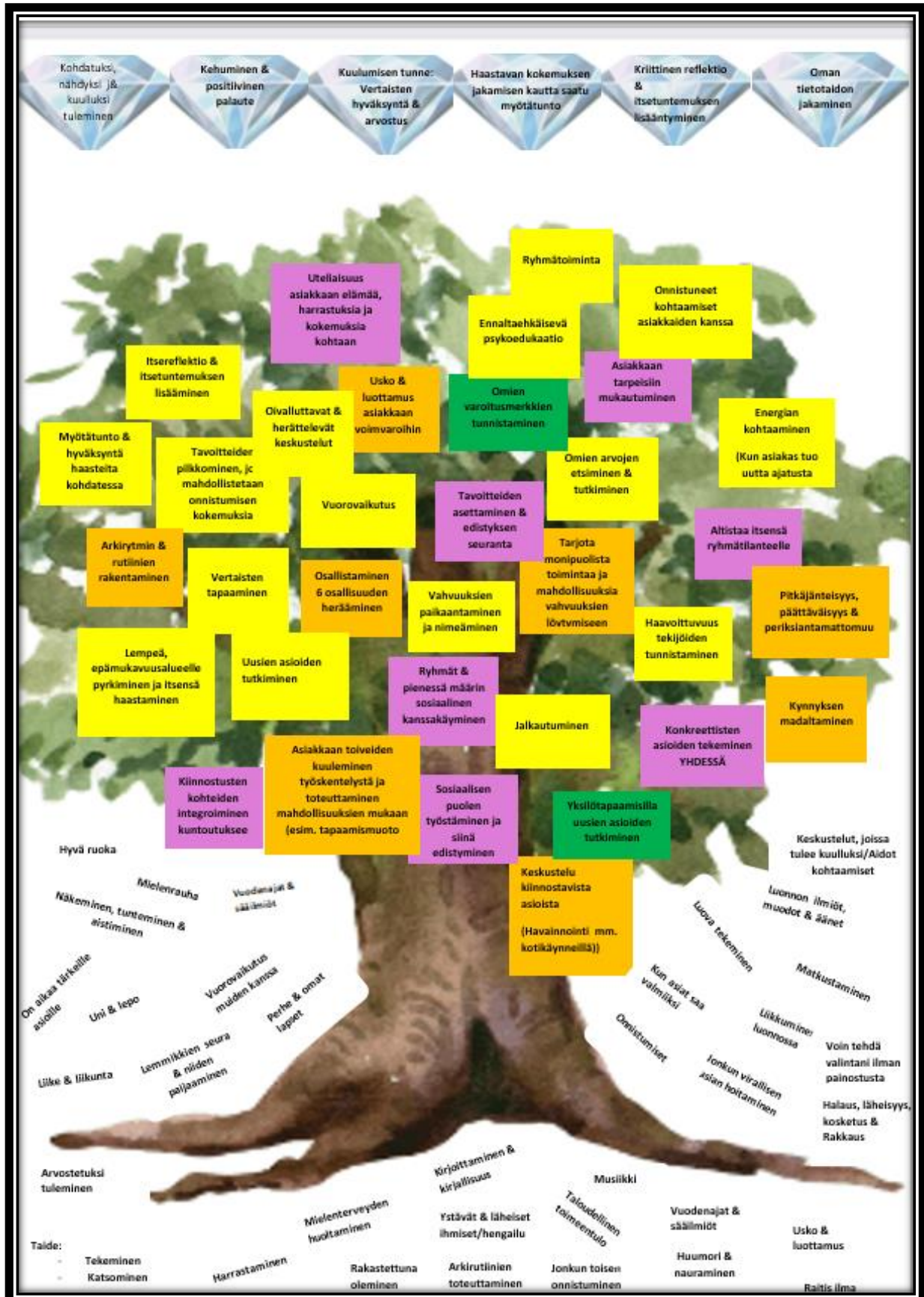
Mieti, mitä prosessin aikana on tapahtunut. Mitä erilaisia merkityksiä projektissa mukanaolo on sinussa synnyttänyt.

6. Mitä uutta opit tai millaisia henkilökohtaisia prosesseja on käynnistynyt?
7. Mitä koet tärkeänä vielä lisätä edellisten haastattelukysymysten pohjalta?

Liite 6: Kunniottavan ja arvostavan kohtaamisen elementtikartta

Liite 7: Voimavarapuu

Liite 8: Vahvuuksien tunnistaminen

VAHVUUKSIEN TUNNISTAMINEN

TOISET IHMISET Toiset näkivät vahvuudet paremmin Edistyneen huomioon ☐	KOKEILEMINEN Menemällä kohti kinnostavia asioita Paljon kokeita ☐	VERTAISRYHMÄ Palaute Vahvuustyökentely ☐	YSTÄVÄT Ulkoinen tuki ☐	ELÄMÄT Ulkon voimien Pyrytteiden mukana ja kintymys ☐	INTUITIO Mememalla kohti kinnostavia asioita ☐
REFLEKTOINTI Keskustelu ja vuorovaikutus ☐	PALAUDE esim. loppupöytä vertaisryhmissä ☐	EPÄMUKAVUUS ALLUE Uuteisuus Rohkeus ☐	AMMATTILINEN TUKI Huomiot Palaute ☐	HISTORIA Omaan historiaan katoaminen ☐	KYSEENALAISTA MINEN Kyseentulstava ote ☐
SOSIAALISEN KUNTOOUTUKSEN RYHMÄT ☐	KOULUTUS Kokemusasiantuntijana koulutus Opetelu ☐	TERAPIA itarhennus Identiteettityökentely ☐	OMAT AUTOMAATTI- SET REAKTIOT ☐	OMAN TARINAN TYÖSTÄMINEN Itseherkkelu ☐	KERTOIMINEN Kaulakei tulomisen Palaute ☐
TUNTEET Mikä tuntuu oikealta ☐	VAHVUUS- TYÖSKENTELY esim. vahvuuskatu ☐	LIITTYMINEN Eni viitekehityksessä olevat ryhmät Saaminen - ja onhenkiset äänneet ☐	TYÖELÄMÄ Työkokelu, pehrypittelu Uuden oppiminen Kokeileminen ☐	TAIDE Kokeileminen Tuulminen Yhteyt ☐	TARINAT Romi, kutei, potvetyt Tarkastelu usun allean ☐

Liite 9: Tarinatäkki

